

Budowa (anatomia) Ziemi

Grzegorz Karwasz

Wykład 3

Współpraca: mgr Justyna Chojnacka

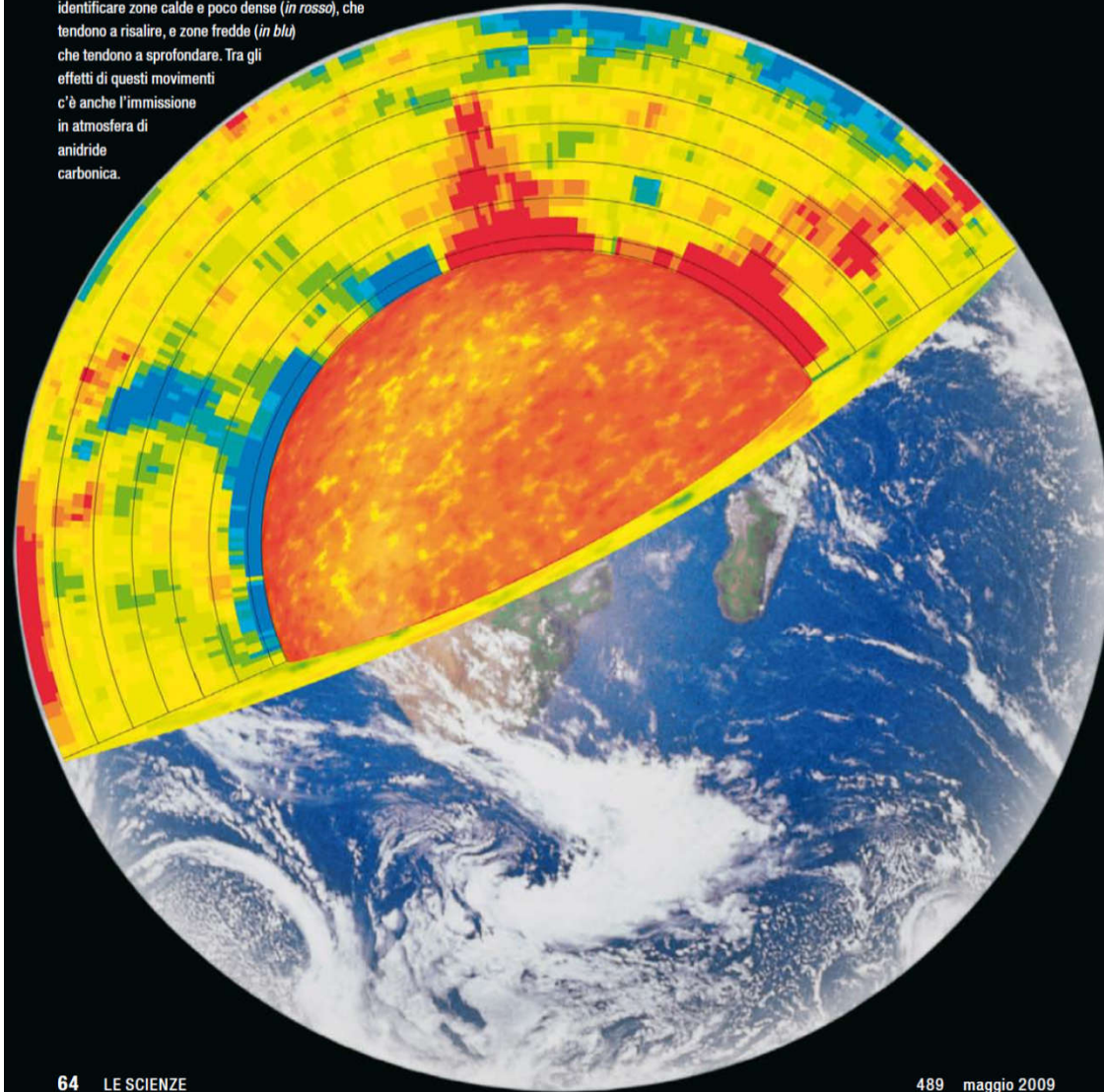
https://dydaktyka.fizyka.umk.pl/nowa_strona/?q=node/761

<http://dydaktyka.fizyka.umk.pl/Ziemia/ksztalt.html>

Il clima che viene

di Enrico Bonatti

ANATOMIA DELLA TERRA. La velocità con cui viaggiano nel mantello (in giallo) le onde sismiche generate dai grossi terremoti permette di identificare zone calde e poco dense (in rosso), che tendono a risalire, e zone fredde (in blu) che tendono a sprofondare. Tra gli effetti di questi movimenti c'è anche l'immissione in atmosfera di anidride carbonica.

Klimat, który zmienia się od spodu

Zmiany w przyptywie energii słonecznej i zużycie paliw kopalnych nie są jedynymi czynnikami modyfikującymi klimat. Czynniki wewnętrzne planety również powodują zmiany klimatyczne, jak to miało miejsce w odległej przeszłości. Wśród procesów, które zachodzą na Ziemi i które zmieniły klimat, są to wulkanizm, dryf kontynentów, powstawanie łańcuchów górskich i niezwykle wydarzenia, takie jak wynoszenie się wyjątkowo gorących mas z głębi płaszcza. Nie wiemy, jak długo jeszcze dynamika planety będzie wpływać na klimat w skali czasowej dziesiątek czy setek milionów lat.

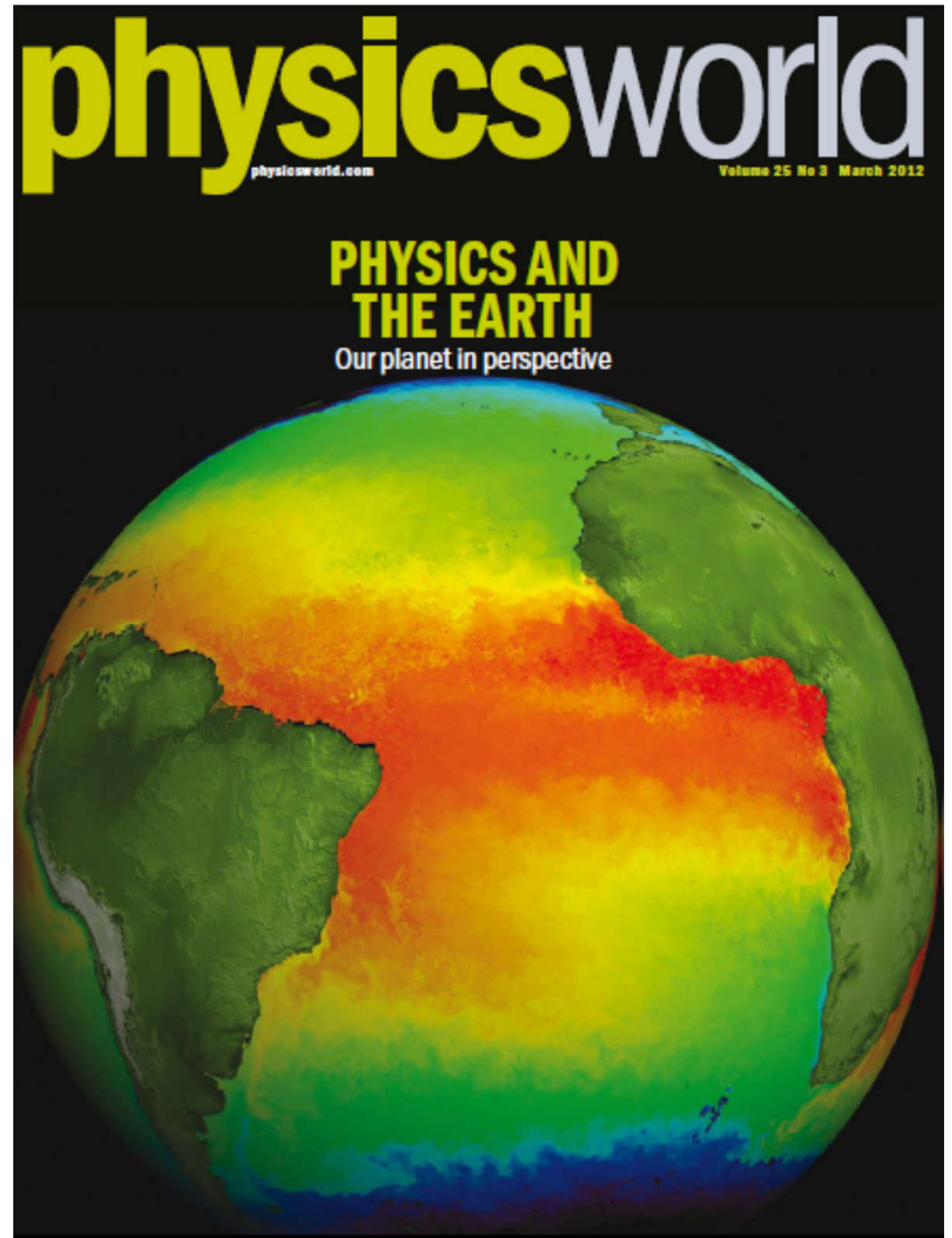
Fizyka i Ziemia.

Nasza planeta w perspektywie

Physics World
March 2012

Institute of Physics

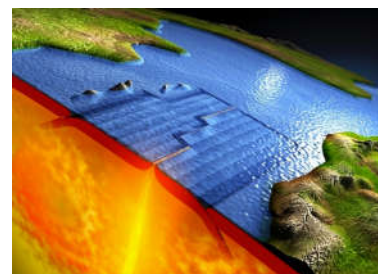
https://www.if.ufrj.br/~coelho/PW_March2012_Earth.pdf

Składniki systemu „GEO”:

- Litosfera
- Hydrosfera
- Atmosfera
- Biosfera
- „Antroposfera”

Geo-fizyka

2. J. Chojnacka, G. Karwasz

Jakiego kształtu jest "kula" ziemską?

Geografia w Szkole, 6/2011, 2011, 45-51.

3. G. Karwasz, J. Chojnacka,

Wewnętrzny ogień, czyli o tektonice płyt Ziemi,

Geografia w Szkole, 3/2012, p. 28.

4. G. Karwasz,

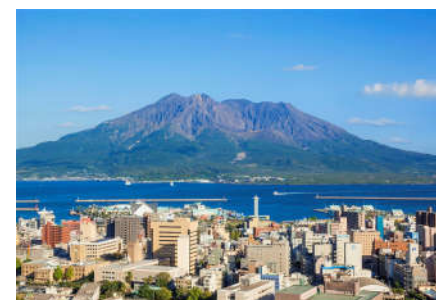
Między Scyllą a Charybdą, czyli o Homerze i wulkanach

Geografia w Szkole, 2/2014, 20 - 22

5. G. Karwasz,

Dymiąca Ziemia - pytania o wulkanach

Geografia w Szkole, 2/2014, 23 - 24

✓ Planeta Ziemia

Ziemia jest największą planetą skalistą w Układzie Słonecznym....

Wiek: 4,567 mld lat

masa - $5,9736 \times 10^{24}$ kg

Promień równikowy – 6371 km

obwód równikowy - około 40 tys. km

Odległość od Słońca – 149-151 mln 890 km (3 styczeń/ 2 lipiec)

średnia gęstość - $5,51 \text{ g/cm}^3$

... i jedyną, zapewne, we Wszechświecie, na której występuje życie.

✓ Planeta Ziemia

- Ziemia (Układ Słoneczny) powstały ok. 4,5 mld lat temu (4,567 według najnowszych oszacowań), po wybuchu gwiazdy – poprzedniczki Słońca.
- Ziemia (i inne planety) powstały obłoku gazów, lodu i pyłów pozostałych po uformowaniu się Słońca. Na skutek wzajemnych kolizji ziarna pyłu zaczęły tworzyć coraz większe obiekty. Niewielkich jeszcze rozmiarów Ziemia, ulegała ciągłym zderzeniom. Na skutek wydzielania się ogromnej ilości ciepła (w wyniku grawitacyjnej zapaści) początkowo wymieszane pierwiastki żelazo, nikiel i krzem zaczęły się topić i rozdzielać. Żelazo i nikiel skupione są głównie w środku Ziemi, a lżejsze, jak krzem, glin, tlen, magnez, potas – w warstwach bardziej zewnętrznych.
- Ziemia już w ciągu 10 mln osiągnęła rozmiary bliskie połowie swojej obecnej objętości... dalszy jej wzrost to kolejne 100 mln lat.
- Tak około 100 mln lat od początków formowania się Układu Słonecznego, w wyniku zderzenia Ziemi z obiektem o rozmiarach Marsa powstał satelita Ziemi: Księżyc.

Księżyc= stabilizator

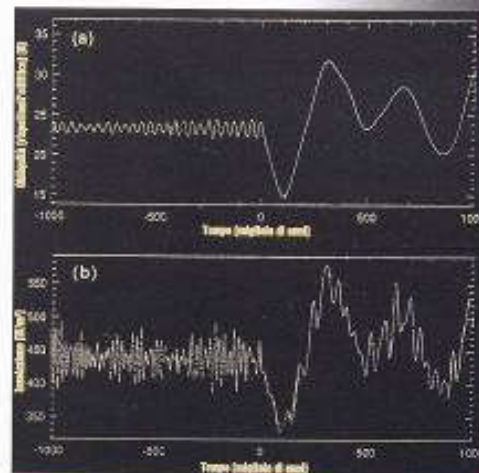
Masa=1/81 R=1738 km ($\sim 1/4R_0$)

$g'=1/6 g$ $d=3.34\text{g/cm}^3$

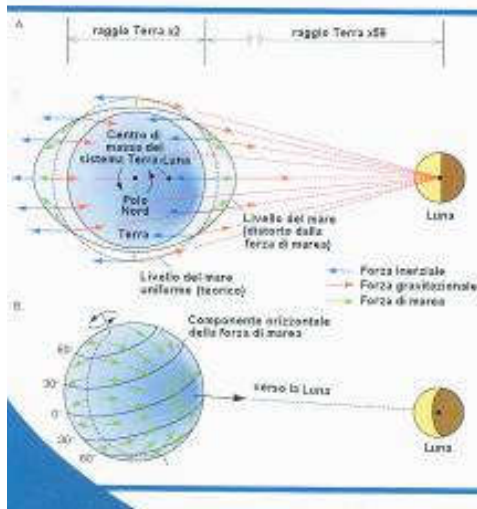
$T= -160^\circ\text{C} - +120^\circ\text{C}$

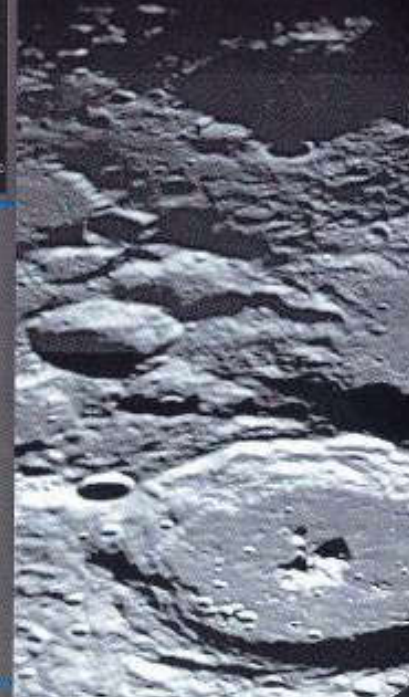
è un caso anomalo, nel quale le dimensioni del satellite sono paragonabili a quelle del pianeta compagno. Dettagliate simulazioni al computer hanno dimostrato che se la Luna non esistesse, o fosse molto più piccola, l'obliquità della Terra varierebbe caoticamente da 0° a 85° , mantenendosi oltre i 50° per milioni di anni. Ciò avrebbe conseguenze climatiche devastanti. Grazie al campo gravitazionale lunare l'inclinazione dell'asse terrestre è rimasta pressoché costante (entro appena $1,3^\circ$) per oltre 3 miliardi di anni, assicurando la necessaria stabilità climatica durante il lunghissimo periodo necessario per il fiorire della vita.

che questo abbia giocato un ruolo importante nel dar forma alla crosta terrestre. Se orbitasse in senso opposto, si allontanerebbe lentamente, finendo per collidere con la Terra. È che accadrà a Tritone, il grande satellite di Nettuno, destinato a schiantarsi sulla superficie di Nettuno nel giro di un centinaio di milioni di anni.

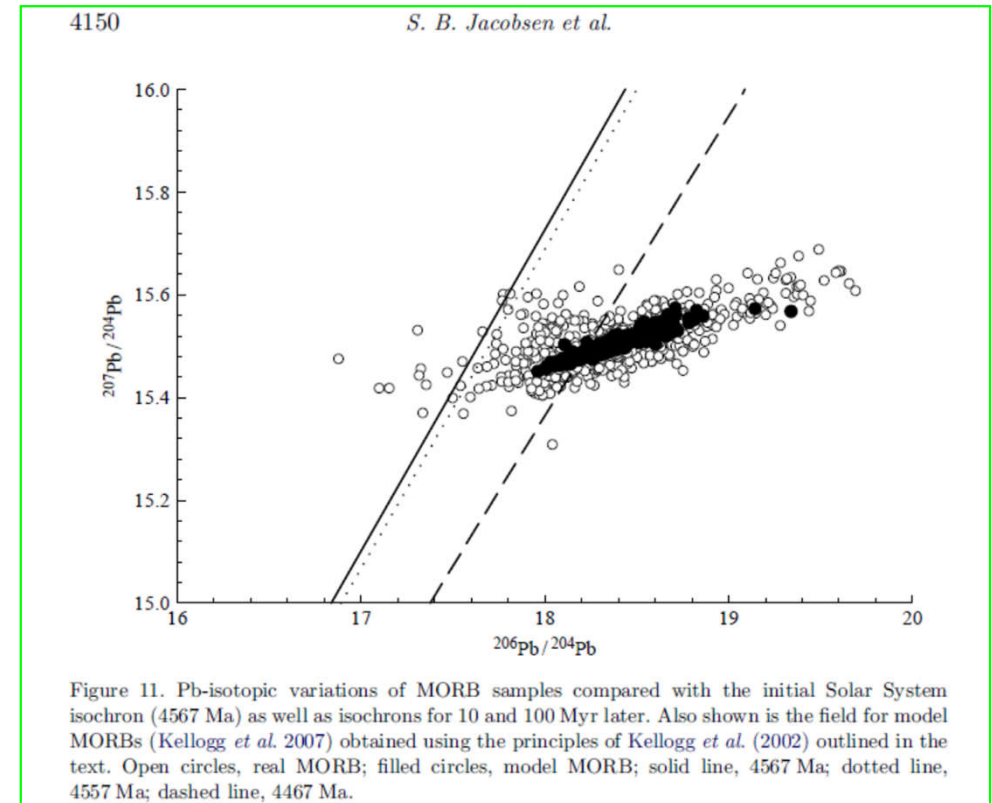
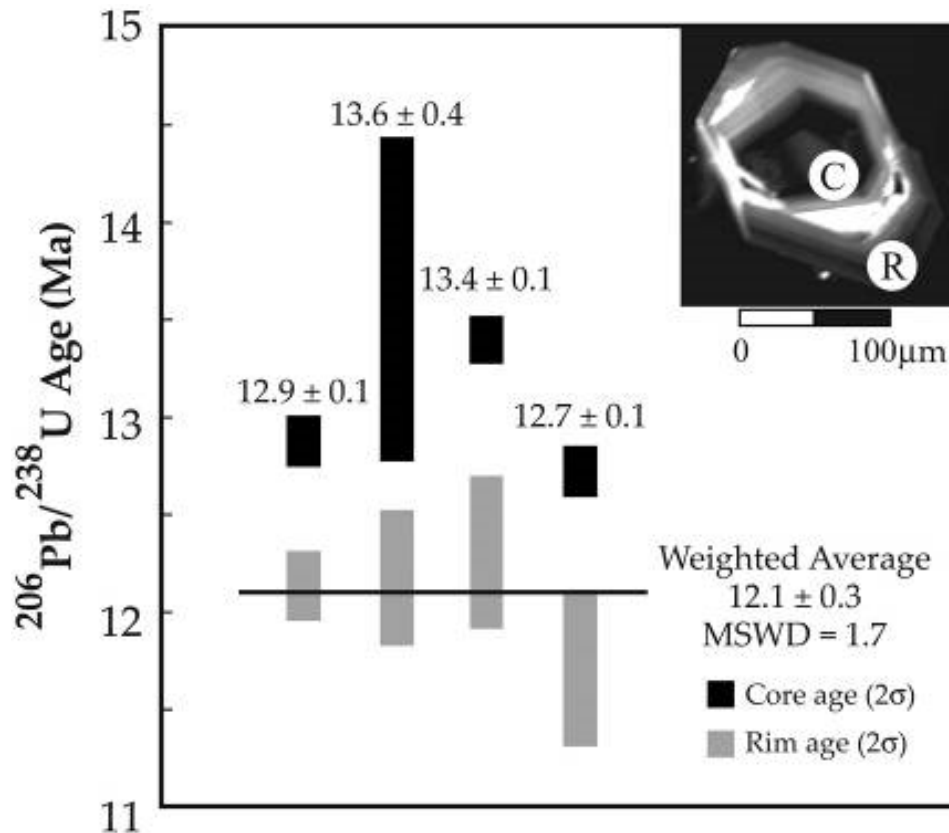

Le forze che producono gli effetti di marea sono generate dalla forza gravitazionale della Luna e dall'inerzia. Nel lato della Terra esposto verso la Luna la forza di gravità eccede la forza di reazione. La forza in eccesso distorce il livello dell'acqua negli oceani da quello di una sfera, e fa sorgere un incremento mareale. Nel lato opposto della Terra, dove la forza di inerzia supera quella gravitazionale della Luna, l'eccesso di forza di inerzia pure produce un incremento del livello del mare.

✓ Wiek Ziemi:

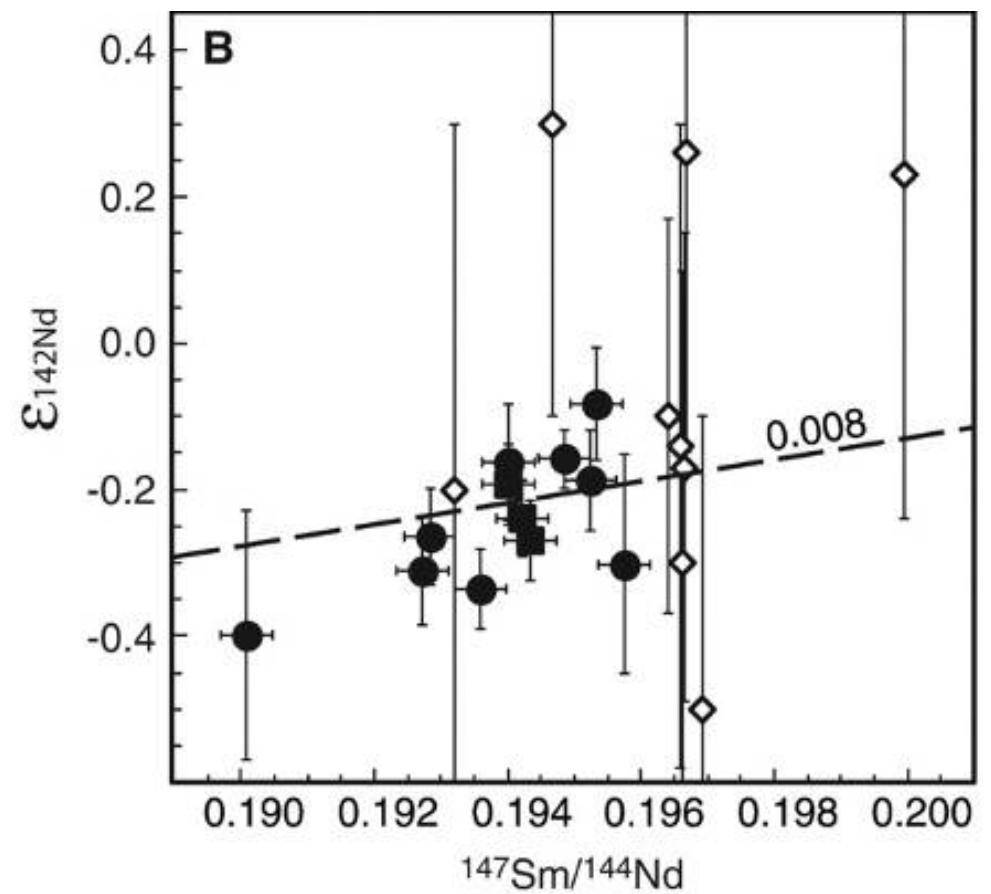
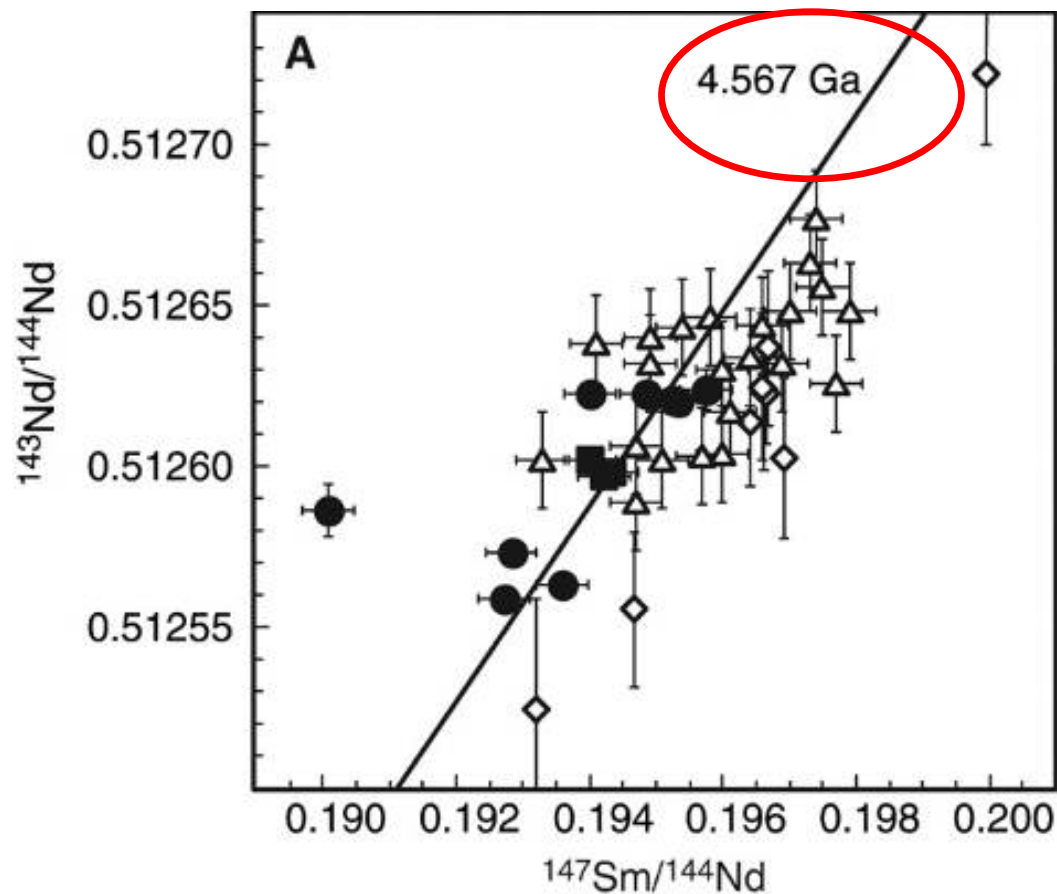
Oceniamy go ze stosunku izotopów , np. Pb i U

Kryształki cyrkonii, odpornej na ścieranie

✓ Wiek Ziemi: 4,567 mld lat

(jedno z ostatnich oszacowań, ale łatwe do zapamiętania)

✓ Najstarsze skały ~ 4,2 mld lat

Neodymium-142 Evidence for Hadean Mafic Crust

Jonathan O'Neil,^{1*} Richard W. Carlson,² Don Francis,¹ Ross K. Stevenson³

Neodymium-142 data for rocks from the Nuvvuagittuq greenstone belt in northern Quebec, Canada, show that some rock types have lower $^{142}\text{Nd}/^{144}\text{Nd}$ ratios than the terrestrial standard ($\epsilon^{142}\text{Nd} = -0.07$ to -0.15). Within a mafic amphibolite unit, $^{142}\text{Nd}/^{144}\text{Nd}$ ratios correlate positively with Sm/Nd ratios and produce a ^{146}Sm - ^{142}Nd isochron with an age of 4280^{+53}_{-81} million years. These rocks thus sample incompatible-element-enriched material formed shortly after Earth formation and may represent the oldest preserved crustal section on Earth.

Acasta gneiss

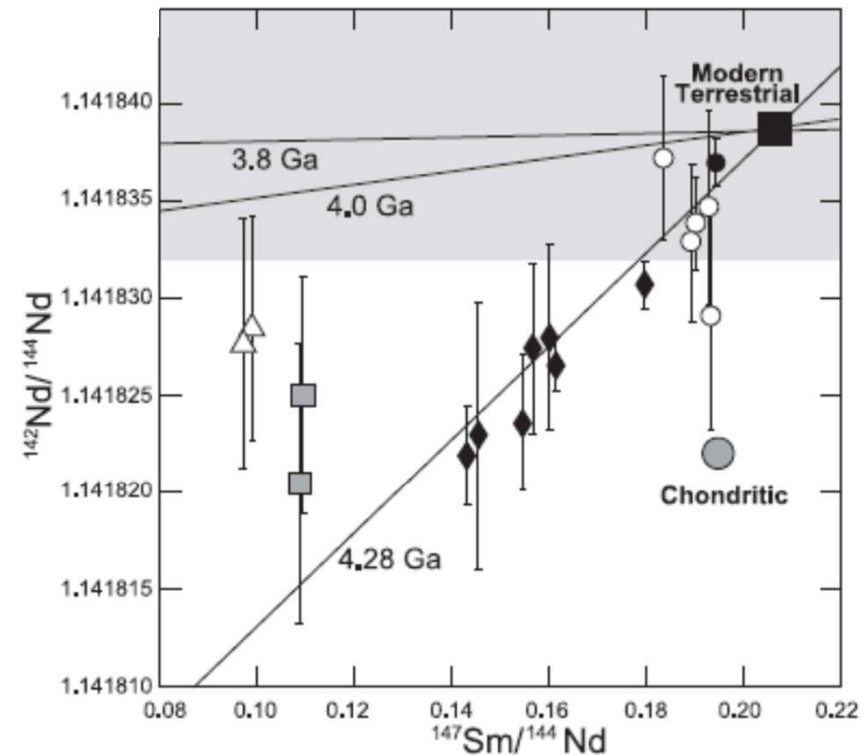

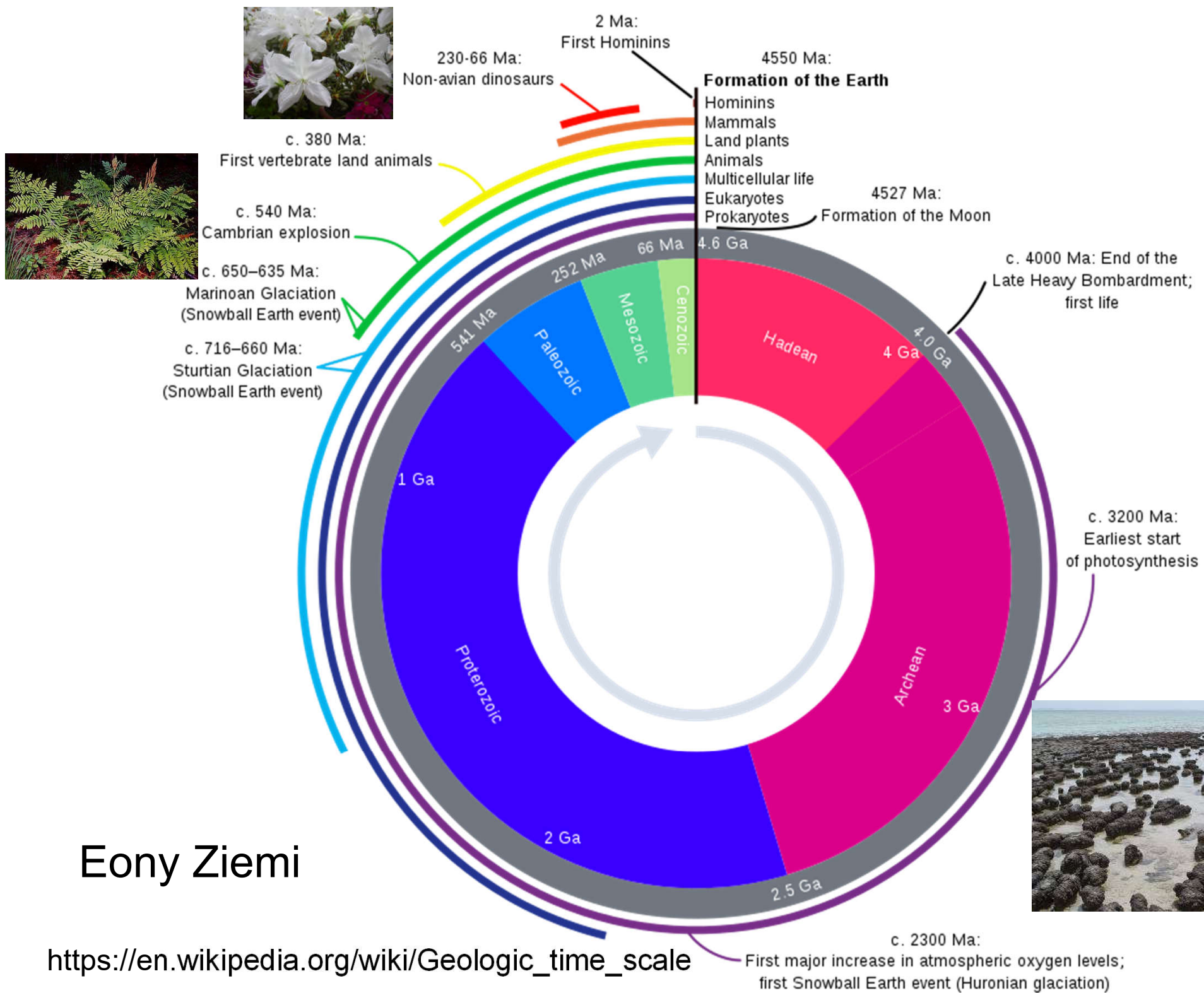
Fig. 3. $^{142}\text{Nd}/^{144}\text{Nd}$ versus $^{147}\text{Sm}/^{144}\text{Nd}$ isochron diagram. Symbols as described for Fig. 2. Only the average value of replicate analyses is plotted on this figure. The horizontal gray band shows the ± 6 ppm external precision obtained on the terrestrial standard. Error bars on individual samples are either the 2σ mean of multiple analyses or the 2σ mean of the individual mass spectrometer run for samples run only once. The best fit line through the faux-amphibolite and gabbro data corresponding to an age of 4.28 Gy is shown, as are 3.8- and 4.0-Gy isochrons for reference. The gray circle shows the average value measured for ordinary and enstatite chondrites (12).

«Geodium», Torun, quattro ere della Terra

1. Epoka Ognia
2. Era wody
3. Epoka lodowcowa
4. Wiek człowieka

Projekt: Grzegorz Karwasz, Lucjan Broniewicz, Anna Broniewicz, 2011

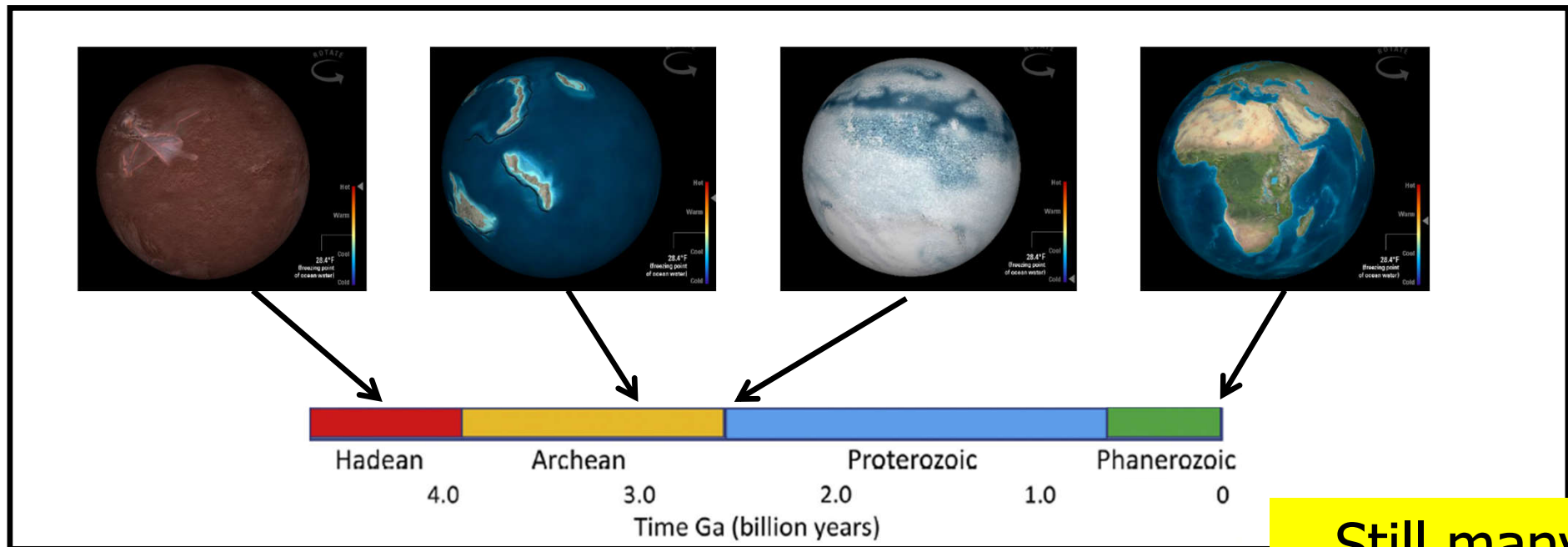
Eony Ziemi

https://en.wikipedia.org/wiki/Geologic_time_scale

Origin and evolution of the Earth's atmosphere

© Daniela Ascenzi, Uni Trento

- Earth and the Solar system formed about 4.5 billion years ago
- Was the atmosphere the same from the beginning?
- What are the processes that led to the formation of an atmosphere?

**Still many
uncertainties**

<https://www.smithsonianmag.com/science-nature/travel-through-deep-time-interactive-earth-180952886/>

© Daniela Ascenzi

Formation of the Solar system

STEP1: pre-stellar

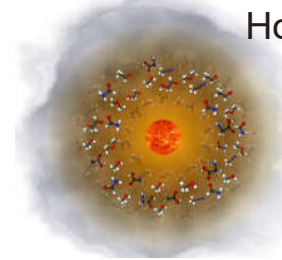
Size $\sim 10^4$ au
Duration $\sim 10^5$ yr
gas+dust $\rightarrow$ icy
mantle formation

interstellar clouds:
 $\sim 1\%$ dust
 $\sim 99\%$ gas

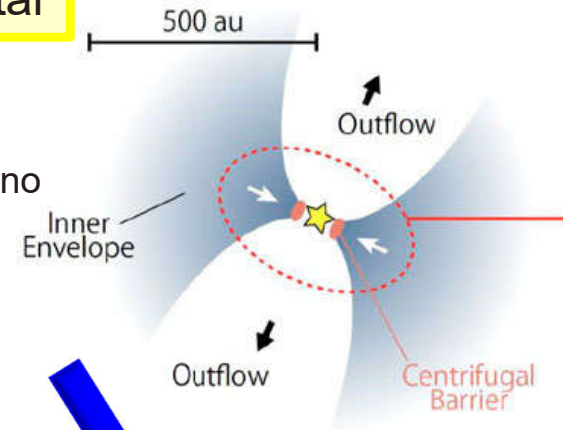
STEP2: protostar

Size $\sim 5-100$ au
Duration $\sim 10^4$ yr?

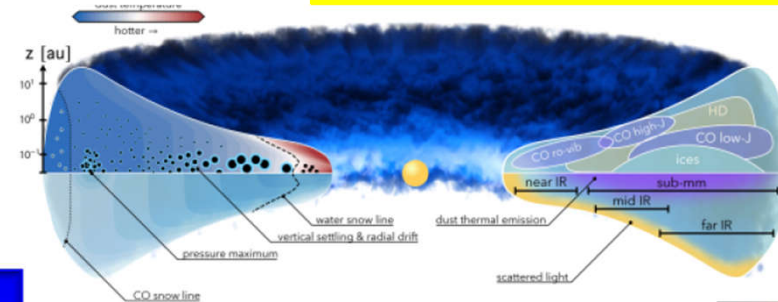

icy mantle
sublimation

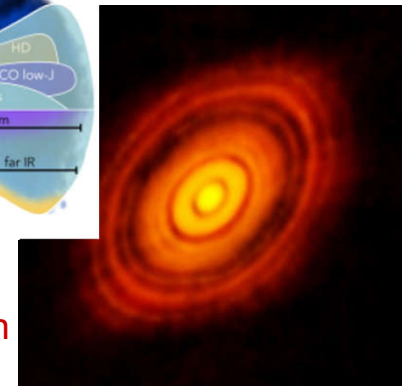
Hot corino

STEP3: protoplanetary disk

Size $\sim 10-200$ au
uration $\sim 10^6$ yr
Dust
agglomeration

STEP4: planetary system

planets
comets
meteorites
asteroids

Small objects
(planetesimals)
accreted or combined
together to build larger
objects (planets)

Differentiation of the Earth

- Early Earth was mostly molten («liquid rock») due to high temperatures (heat released from the accretion process and radioactive decay)
- Formation of Earth in a great part occurred in a (cosmologically) very short time – 10 mln years
- About 100 mln years after the beginning of the formation a catastrophic event happened: an object of the dimensions of Mars collided with young Earth. We have to „remnants” of this event: a relatively great Moon (that formed in 24 hours) and an inclined axis of rotation.

differentiation of the Early earth

<https://www.youtube.com/watch?v=YKM6xhBK738>

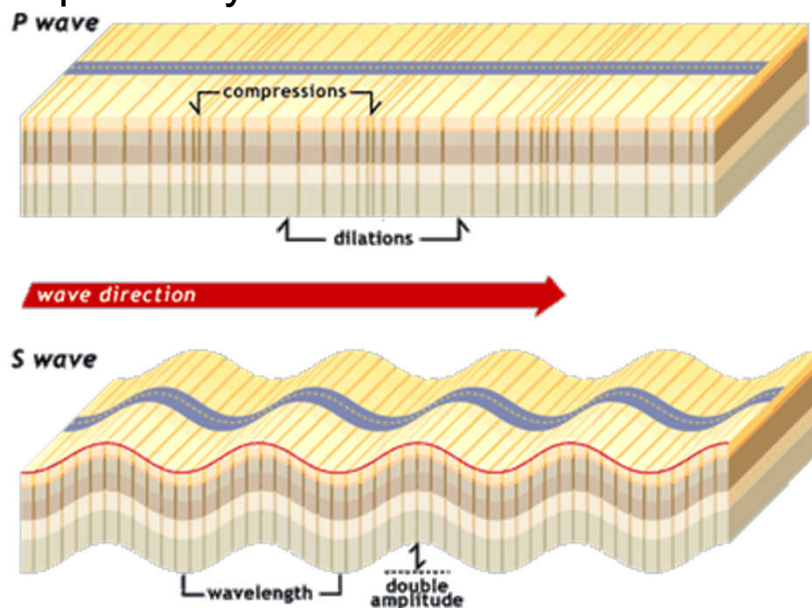
<https://www.slideshare.net/KhanImran5975/how-did-atmosphere-form>

https://pages.uoregon.edu/drt/Classes/201_99/Rice/differentiation.html

✓ Z sejsmologią w głąb Ziemi

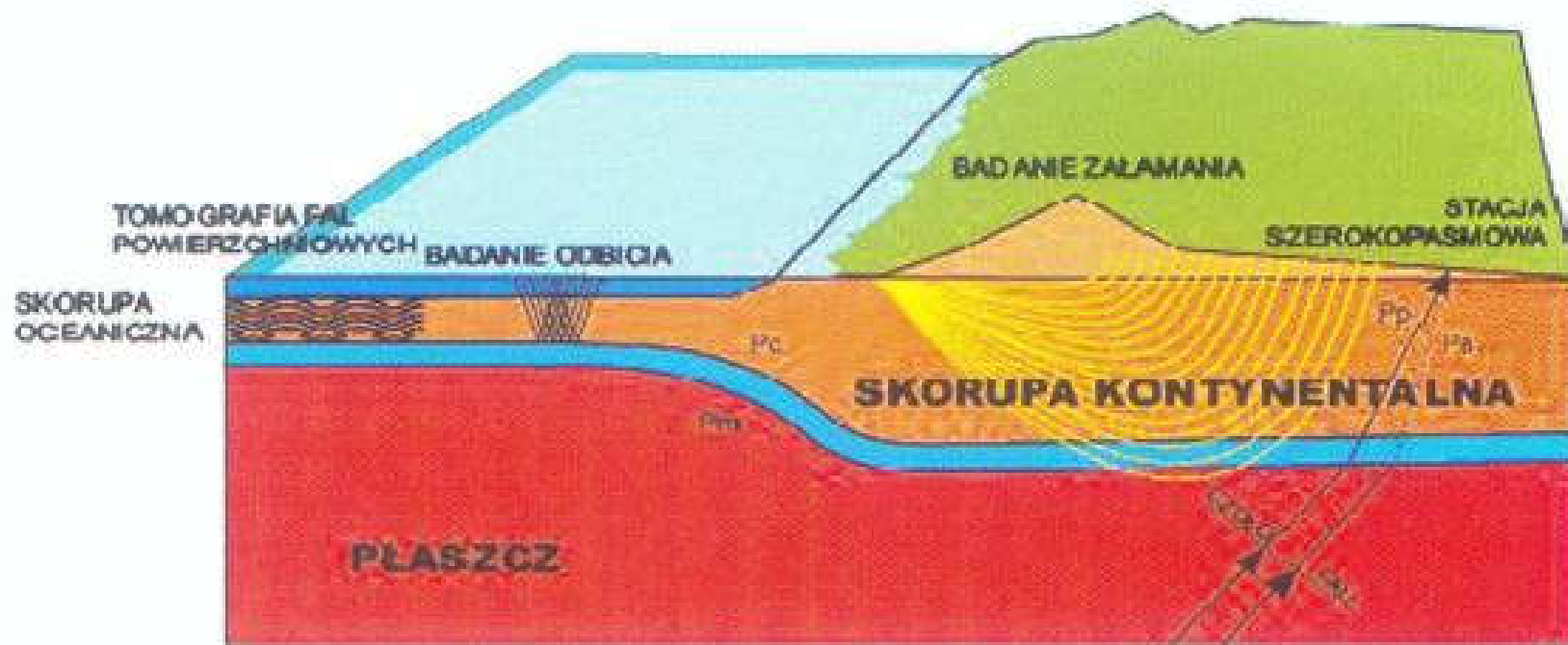
- Sejsmologia dostarczyła podstawowych danych o budowie wnętrza Ziemi. Badane jest rozchodzenie się fal – transmisja, odbicie, załamanie – dochodzących z jednego źródła do wielu innych punktów na całym globie.
- W ognisku trzęsienia Ziemi generowane są fale dwojakego rodzaju: fale **podłużne** – (jak fala dźwiękowa w gazie) - szybsze, typu P (od łac. primae), rozchodzą się one we wszystkich ośrodkach (gazach, cieczach, ciałach stałych), a prędkości rozchodzenia się w ciałach stałych (w tym w skałach) są rzędu kilometrów na sekundę.

I fale poprzeczne, wolniejsze, zwane falami S (łac. secundae). Fale te nie mogą podróżować przez stopioną część zewnętrznego jądra Ziemi. Fale typu S rozchodzą się tylko w ciałach stałych, a ich prędkość jest blisko dwukrotnie mniejsza niż fal podłużnych.

Dopiero na końcu dochodzi właściwe „trzęsienie ziemi”, czyli fale deformujące powierzchnię ziemi, powodujące zniszczenia.

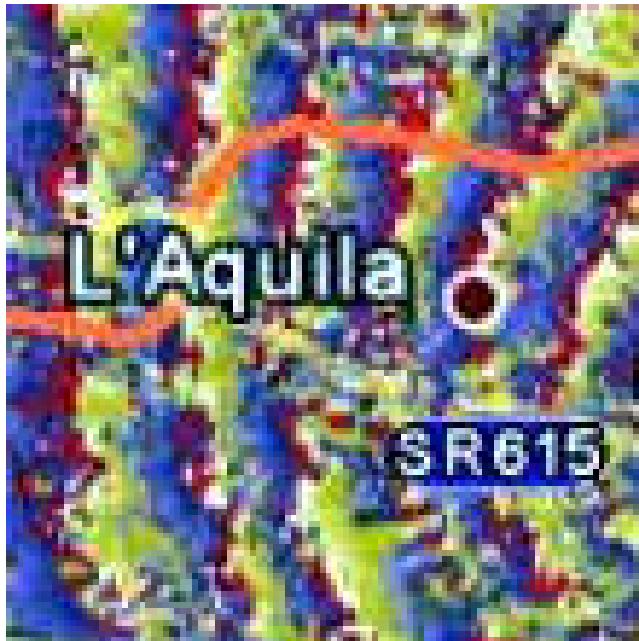
Jak badamy strukturę wewnętrzną Ziemi

Rys. 3. Odbicie, załamanie i ogniskowanie fal sejsmicznych rozchodzących się na powierzchni i przychodzących z głębi Ziemi (rys. K. Konieczna)

Podstawy analizy sejsmograficznej: odbicie, ogniskowanie, załamanie fal
(G. Karwasz, J. Chojnacka, Geografia w Szkole)

Obserwacja fal „trzęsienia ziemi” z kosmosu (ESA): *patterns* jak fal na wodzie

L'Aquila Earthquake - Italy

06 April 2009

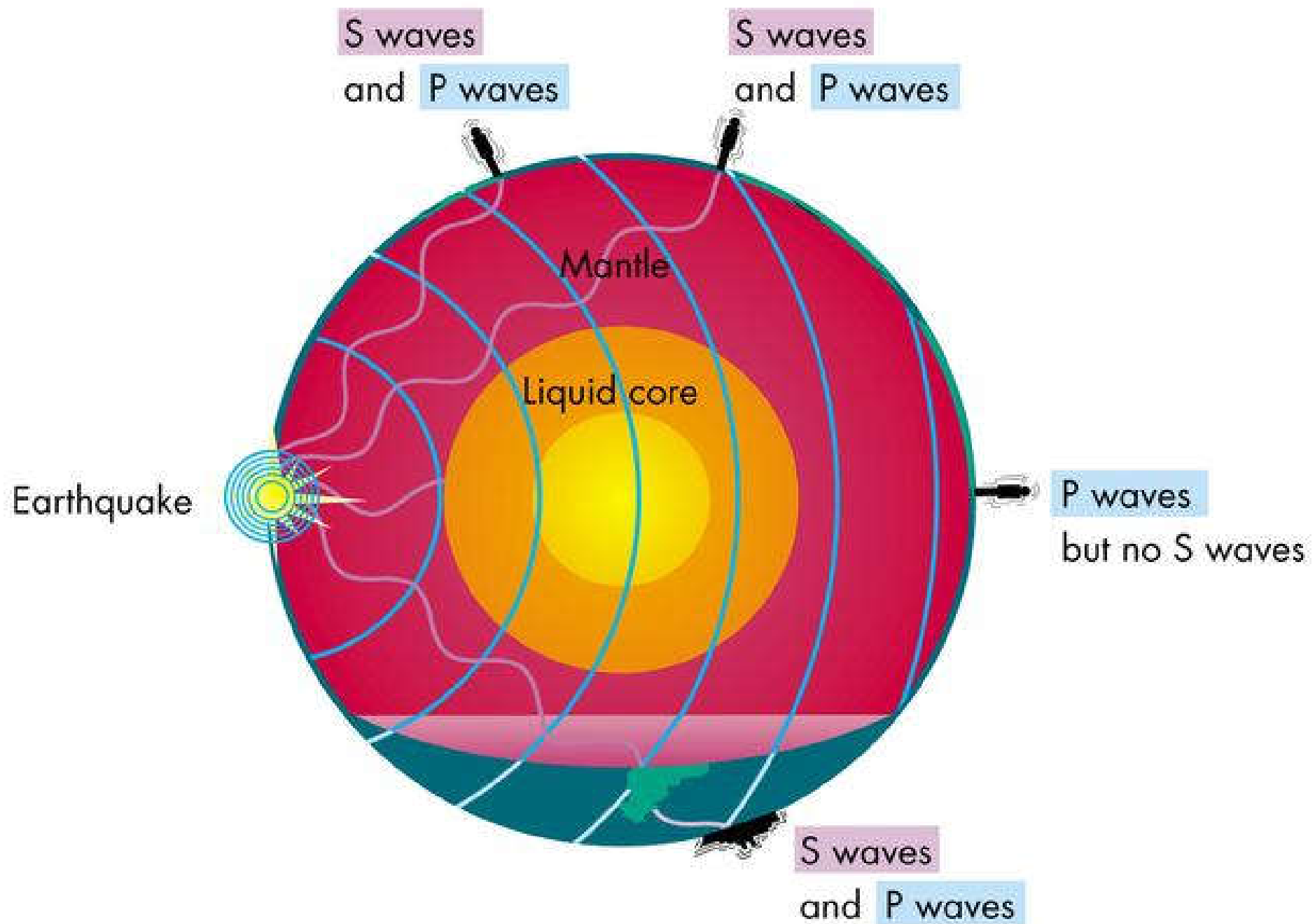
Bam Earthquake - Iran

23 December 2003

ESA makes freely available to the scientific community a dataset of SAR products (Envisat and ERS) corresponding to the earthquake of Aquila (Italy) which took place on 6 April 2009.

The ESA package also includes data from Third Party missions, in particular Japanese ALOS data.

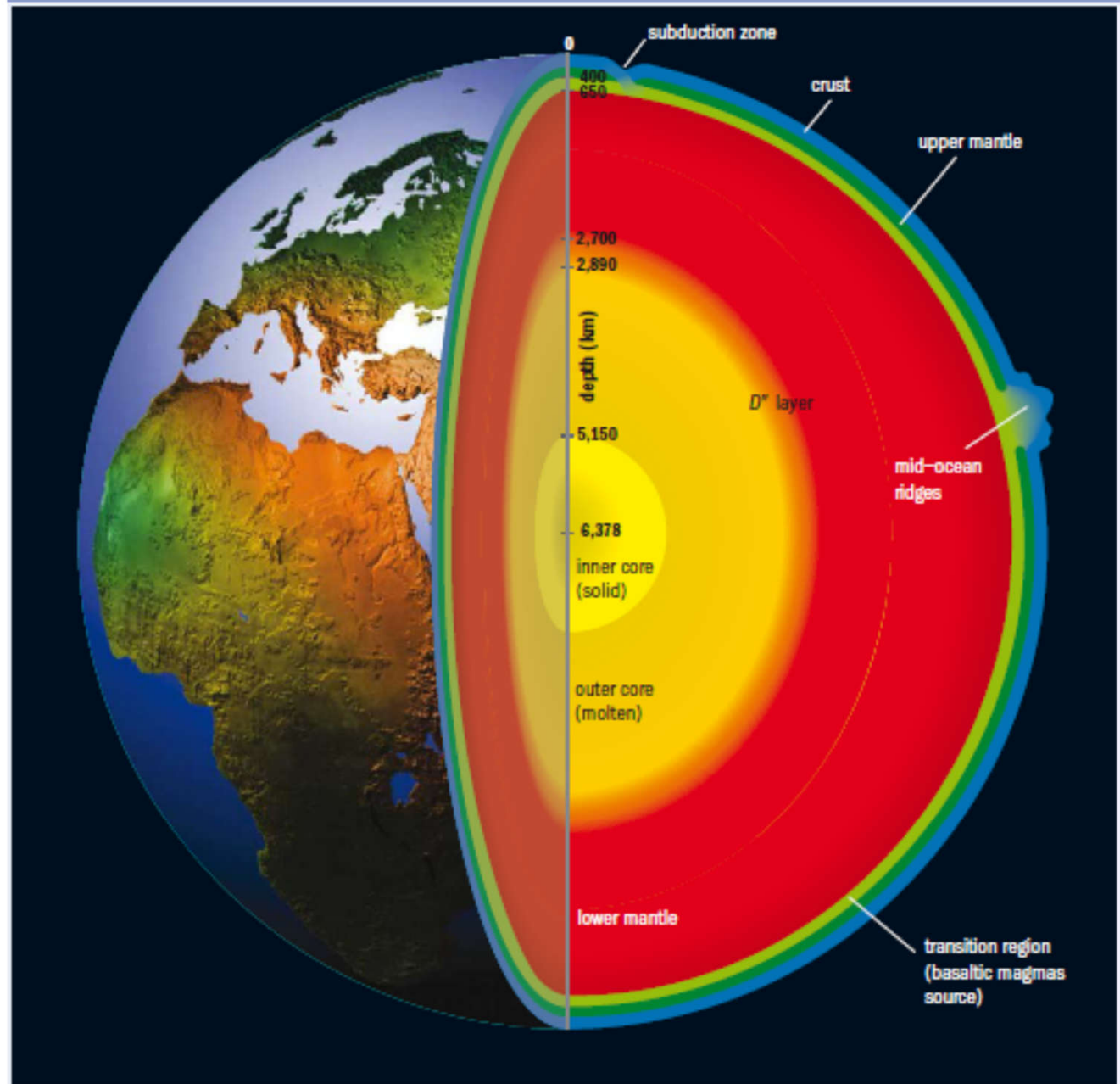
✓ Fale S (tj. poprzeczne) nie przechodzą przez płynne jądro

Duży owoc awokado

Żelazowo-niklowe
jądro rozciąga się
mniej więcej do połowy
promienia Ziemi

Półpłynny płaszcz,
pokryty jest cienką (do
70 km), twardszą
„skórką” – czyli litosferą

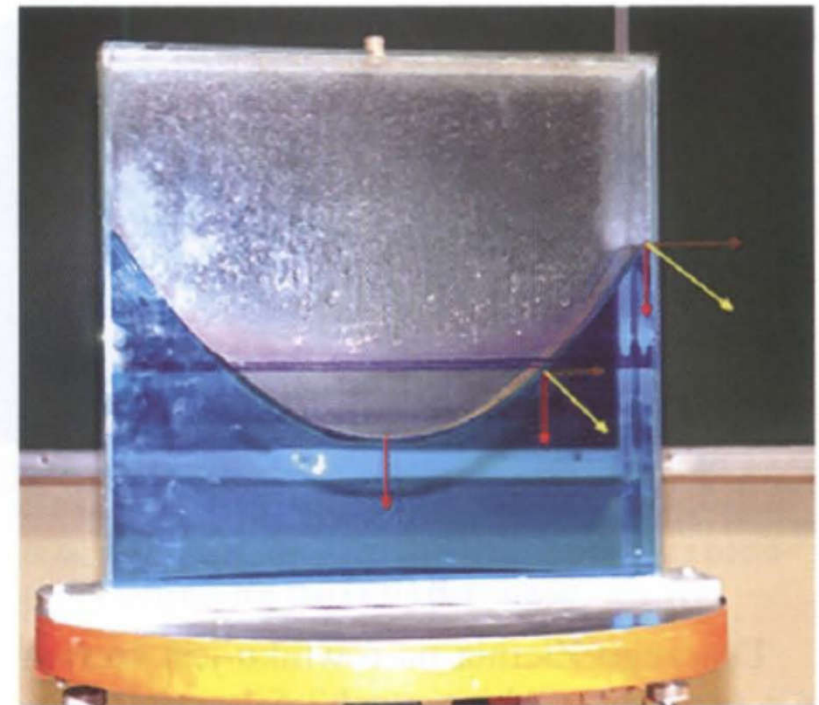
The core of the Earth is a solid, metallic ball (bright yellow) that further out becomes an ocean of white-hot molten iron–nickel alloy (orange) that is only slightly less viscous than water. Surrounding the core is a 300 km thick boundary (D'') region (not shown to scale here) that can be observed by a sudden change in the speed of seismic waves at that depth, while further out still lies the highly viscous lower mantle (red), which moves slowly via convection currents carrying heat outwards from the core. A molten transition region (light green) contains minerals that can melt and flow to the surface as magma through holes in the upper mantle (dark green) to form underwater mountain ranges known as mid-ocean ridges. Topping everything is the crust (blue), which consists of roughly equal proportions of mostly silicon, iron, oxygen and magnesium.

Jakiego kształtu jest „kula” ziemiska?

Ziemia

Fot. 3. a) Obrazowy model wirującej kuli (nieco nawet wydłużonej na biegunach) b) powolna rotacja Księżyca c) szybki ruch obrotowy Ziemi (fot. autor)

Fot. 4. Na wodę w wirującym akwarium działają dwie siły grawitacji (pionowo w dół) i siła odśrodkowa (poziomo). Im kropla znajduje się dalej od osi obrotu, tym większa siła odśrodkowa na nią działa. Powierzchnia wody jest w każdym punkcie prostopadła do wypadkowej tych dwóch sił: powierzchnia wody w wirującym prostopadłościennym akwarium to hiperbola (fot. autor)

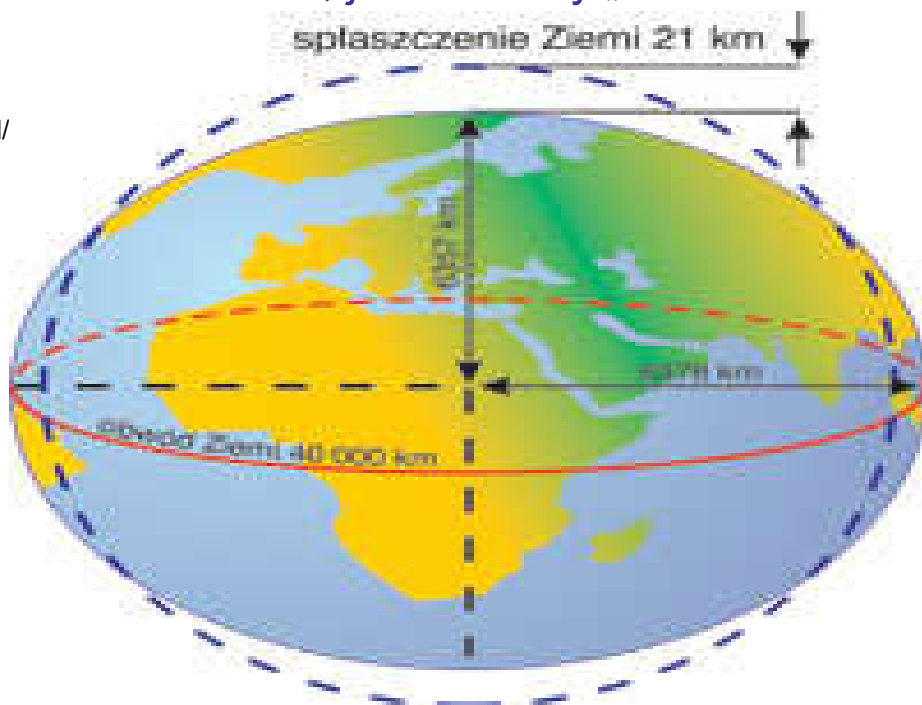
J. Chojnacka, G. Karwasz, *Jakiego kształtu jest „kula” ziemiska?*, Geografia w Szkole, 6/2011, str. 45

http://dydaktyka.fizyka.umk.pl/Wyklady_Filmy/Kula_ziemska_JCh_GK_2011.pdf

✓ Pole grawitacyjne: kształt Ziemi

- ❑ „kula” ziemską jest spłaszczona na biegunach: różnica promienia równikowego i biegunowego to 21 km (względnie: 1/293) Powodem jest siła odśrodkowa na wirującej Ziemi.
- ❑ W *pierwszym* przybliżeniu więc, kształt Ziemi to elipsoida obrotowa
- ❑ Ale rzeczywisty kształt Ziemi odbiega od elipsoidy, z powodów różnicy gęstości materiału, z którego jest ona zbudowana (głównie różnic gęstości zewnętrznych warstw płaszcza i skorupy)
- ❑ Różnice te wynoszą max ± 100 m. Tak określona bryła – to geoida.
- ❑ Dla fizyków – geoida to powierzchnia **ekwipotencjalna** efektywnego potencjału (grawitacyjnego + siły odśrodkowej)
- ❑ Tę intuicję wykazał już Kopernik pytając, dlaczego woda nie spływa z kuli ziemskiej. *Geoida* to właśnie kształt, jaki miałyby „kula” ziemską w całości przykryta oceanem.

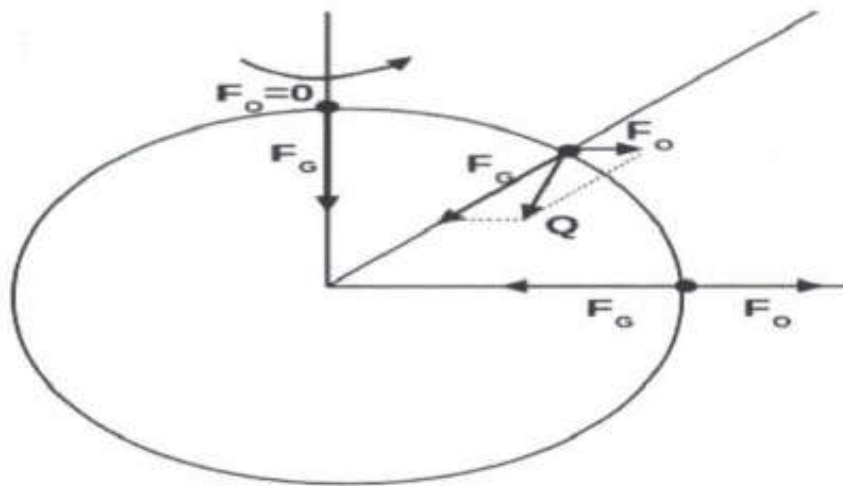
<http://www.mt.com.pl/-mapa-ziemi>

promień równikowy – 6378 km
promień biegunowy – 6356 km
spłaszczenie – 0,003

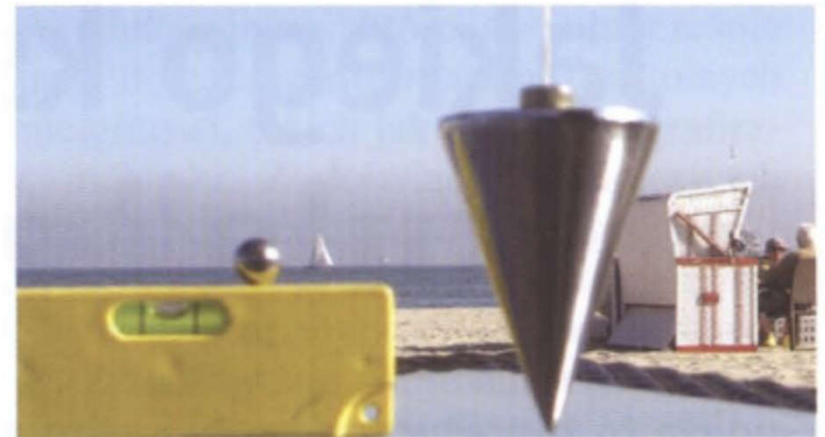
✓ Pole grawitacyjne: Ziemia jako elipsoida

- ❑ Na wirujący obiekt (Ziemię) działa siła odśrodkowa. To ona powoduje spłaszczenie Ziemi przy biegunach i jej wybrzuszenie „na równiku”.
- ❑ Przyspieszenie ziemskie na równiku jest mniejsze niż na biegunie, gdyż działa dodatkowo siła odśrodkowa.
- ❑ Kształt Ziemi jest taki, że w każdym jej punkcie siła ciężkości jest prostopadła do jej powierzchni, jak to pokazuje zdjęcie na prawo

$$g_{\min}=9,78 \text{ m/s}^2, g_{\max}=9,83 \text{ m/s}^2$$

Rys. 2. Elipsoida obrotowa jest „idealną” powierzchnią Ziemi: jest to taka powierzchnia, że siła wypadkowa Q (pochodząca od siły grawitacji F_g i siły odśrodkowej bezwładności F_o) jest do niej zawsze prostopadła. Proporcje siły odśrodkowej i spłaszczenia Ziemi są na tym rysunku znacznie wyolbrzymione

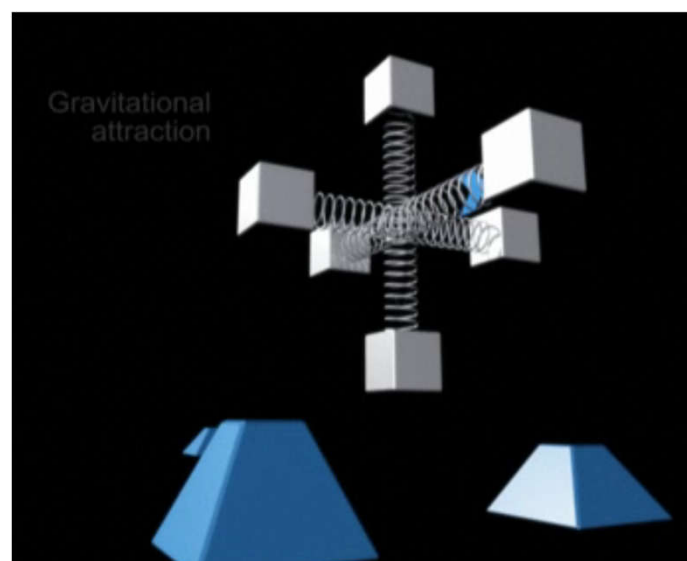
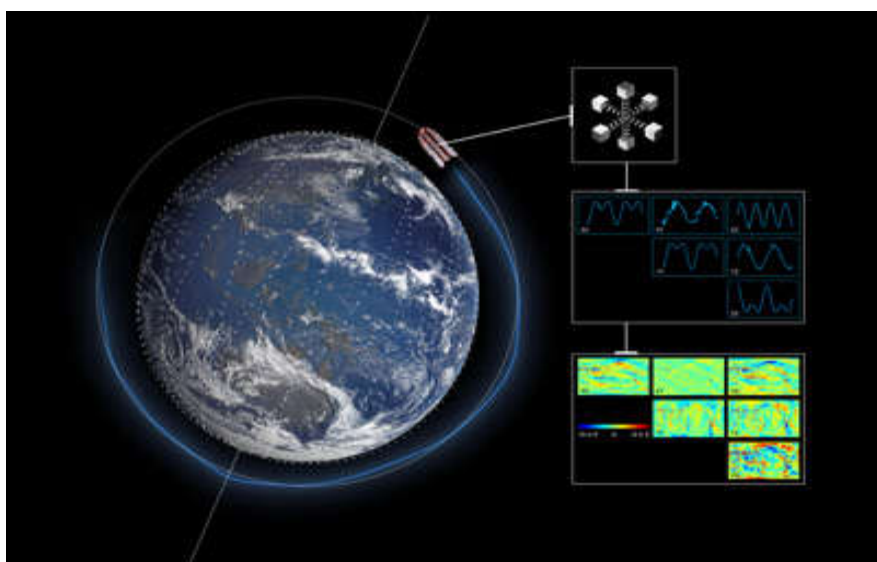
Fot. 2. Zawieszony „pion” wskazuje środek ciężkości Ziemi. Poziomica murarska wskazuje kierunek powierzchni morza, prostopadły do „pionu”. Kulka położona na poziomej powierzchni nie stacza się (fot. autor)

GOCE: efektywny 'potencjał' grawitacyjny

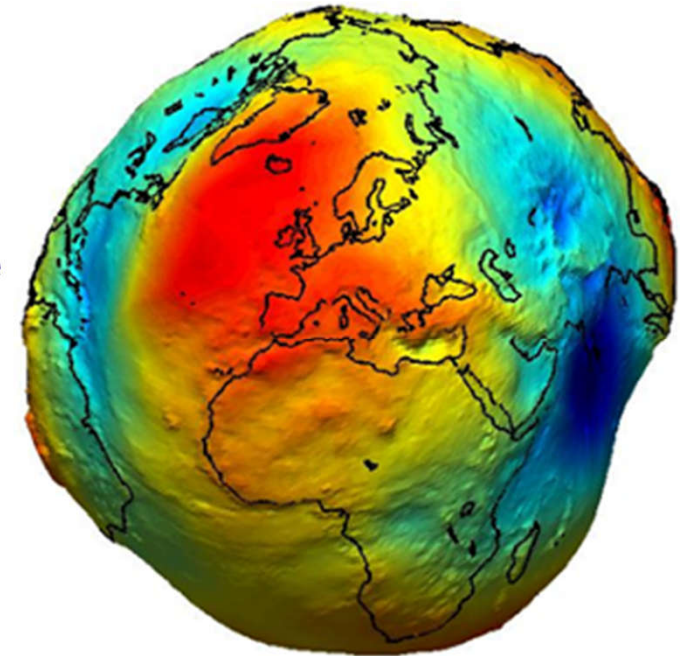
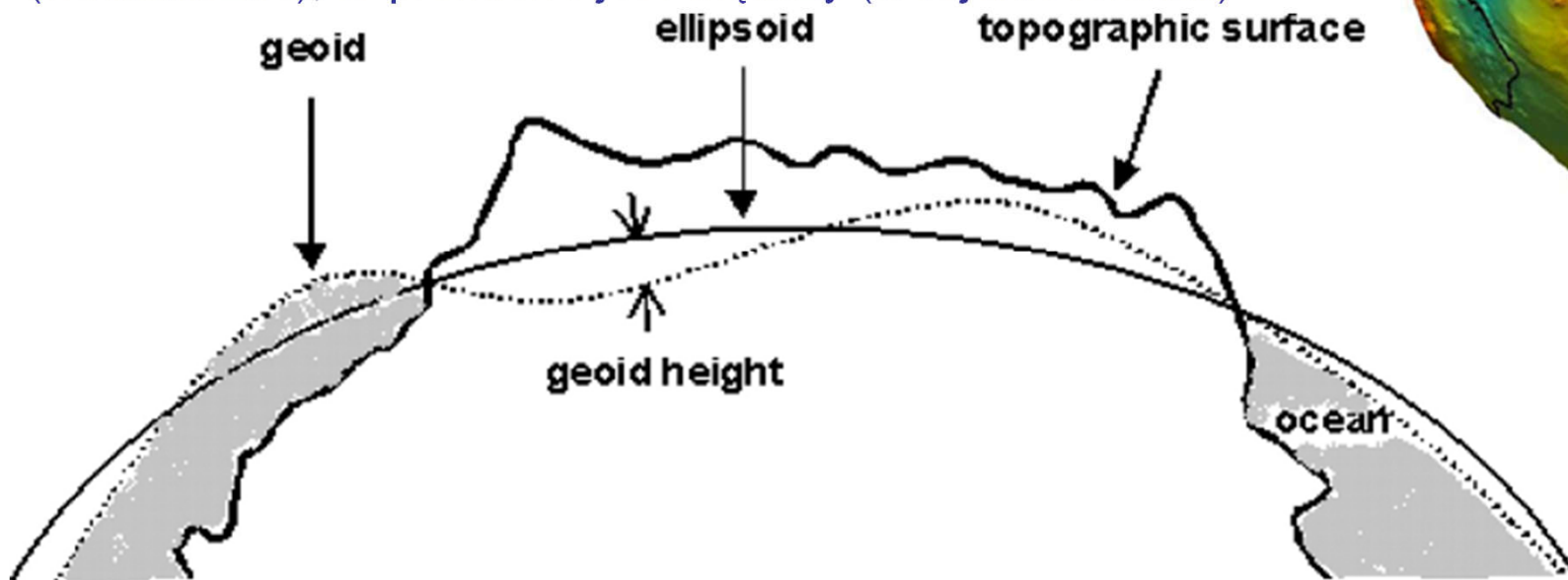
Sztuczny satelita GOCE latał na niskiej orbicie (50 km) przez kilka lat i mierzył siłę grawitacji punkt po punkcie.

W ten sposób wyznaczono "fizyczny" kształt kuli ziemskiej, czyli geoidy

✓ Lokalne pole grawitacyjne Ziemi: geoida

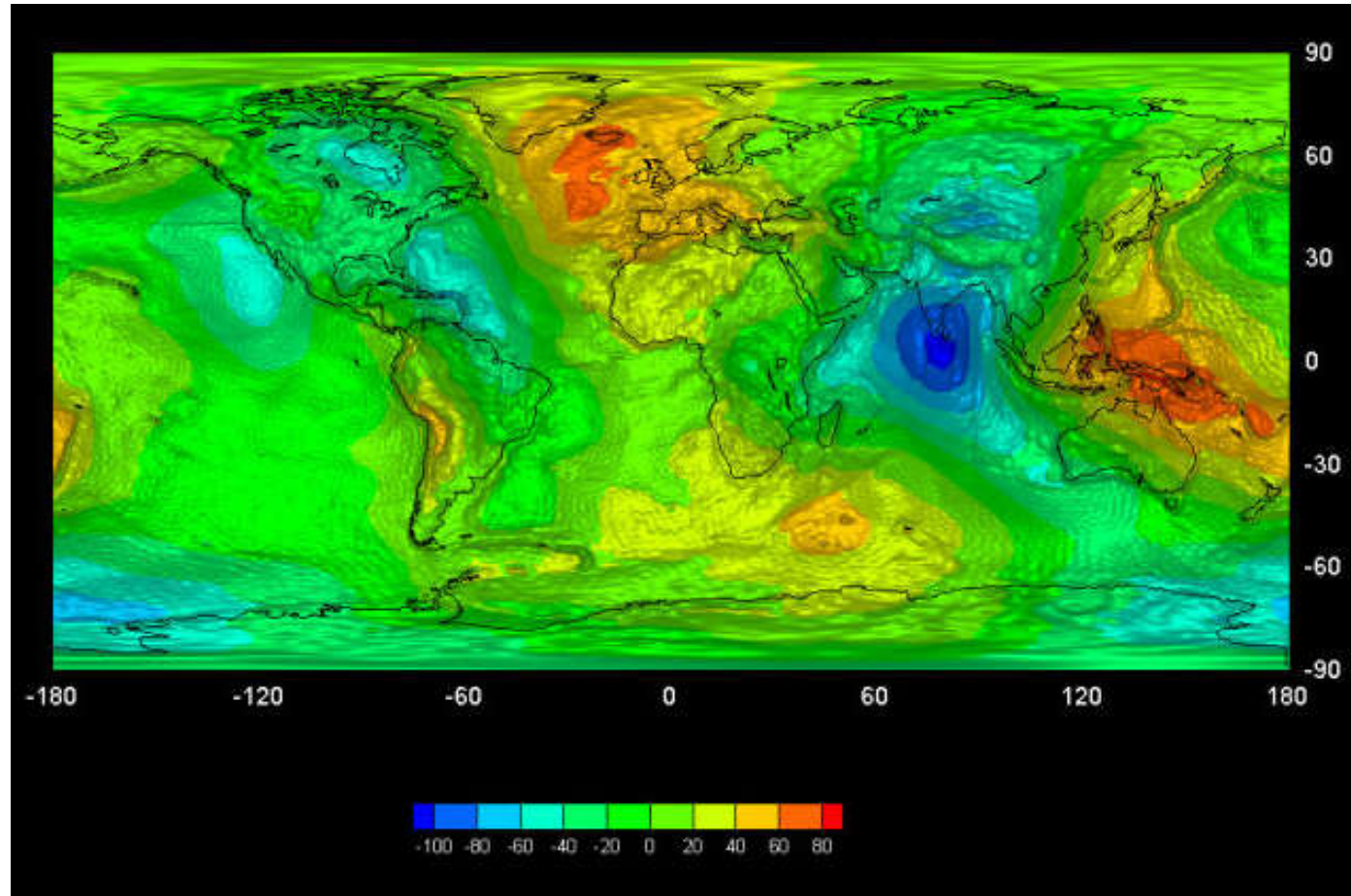
- Dowolnie daleko od równika i biegunów siła ciężkości nie jest skierowana wprost „do środka” Ziemi, ale prostopadłe do powierzchni geoidy – powierzchni **jednakowego potencjału sił ciężkości**, $V = \text{const}$
- Odchylenia geoidy od sferoidy wynoszą mniej niż ± 100 m.
- Przewyższenia geoidy nad elipsoidą odpowiadają większym gęstościom materiału we wnętrzu Ziemi, a obniżenia - obszarom o mniejszych gęstościach, zgodnie ze wzorem $V = GM/r$, gdzie G jest stałą grawitacji, M – masą powodującą siłę grawitacji, a r odległości od centrum Ziemi. Jeśli skały są ciężkie (wulkaniczne), to promień r jest większy (w rejonie Islandii)

J. Chojnacka, G. Karwasz, *Elipsoida ziemiska*, Foton 114 (2011)

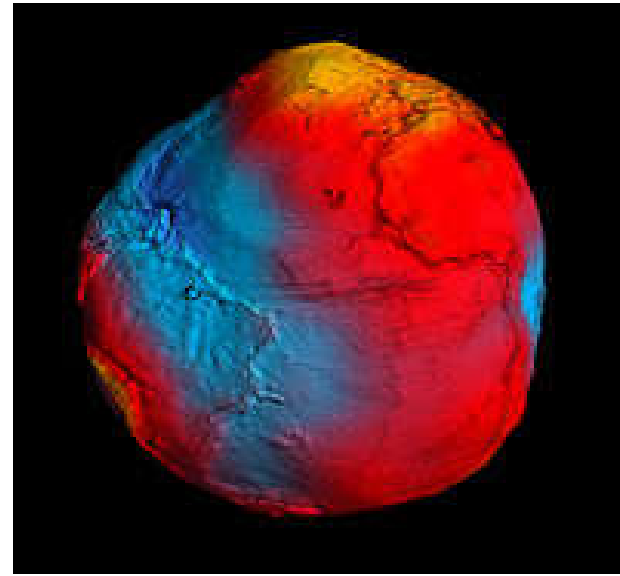
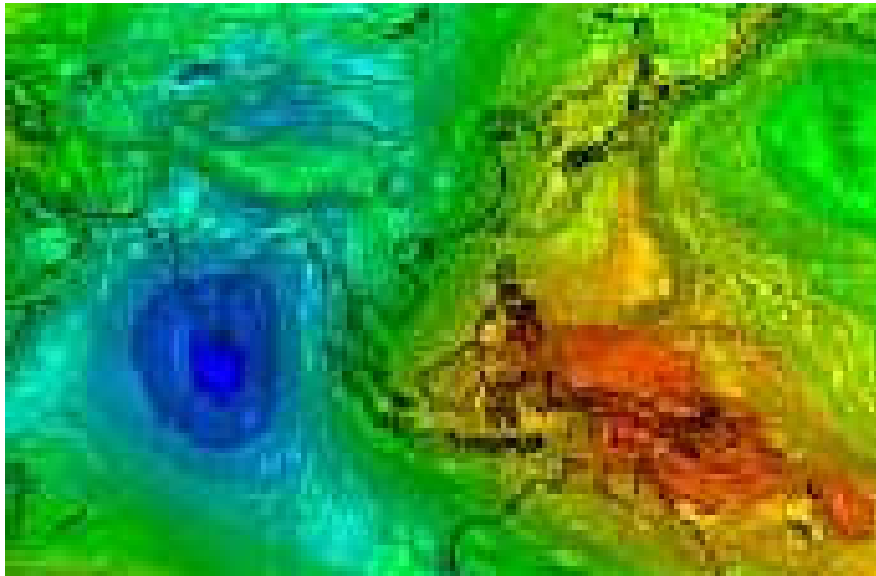
http://dydaktyka.fizyka.umk.pl/Publikacje_2011/Elipsoida_2011.pdf

✓ Pole grawitacyjne Ziemi i jego wpływ na kształt Ziemi

- ❑ wyraźna depresja w Oceanie Indyjskim oraz w rejonie Himalajów odzwierciedla typ skał, z których w tym rejonie jest zbudowana wierzchnia warstwa skorupy – lekkie wapienie; przewyższenie w rejonie Indonezji i Islandii jest spowodowane obecnością cięższych skał magmowych, wypływających z płaszcza
- ❑ Ciekawostka: odkrycie we wschodniej Antarktydzie ogromnych rozmiarów krateru, Wilkes Land, o średnicy blisko 500 km, ukrytego pod pokrywą lodową o grubości od 2 do 3 km, pozwoliło rzucić światło na katastrofę planetarną, do której doszło pod koniec okresu Permu tj. 245 – 250 mln lat temu.

Skąd bierze się różnica między elipsoidą a geoidą?

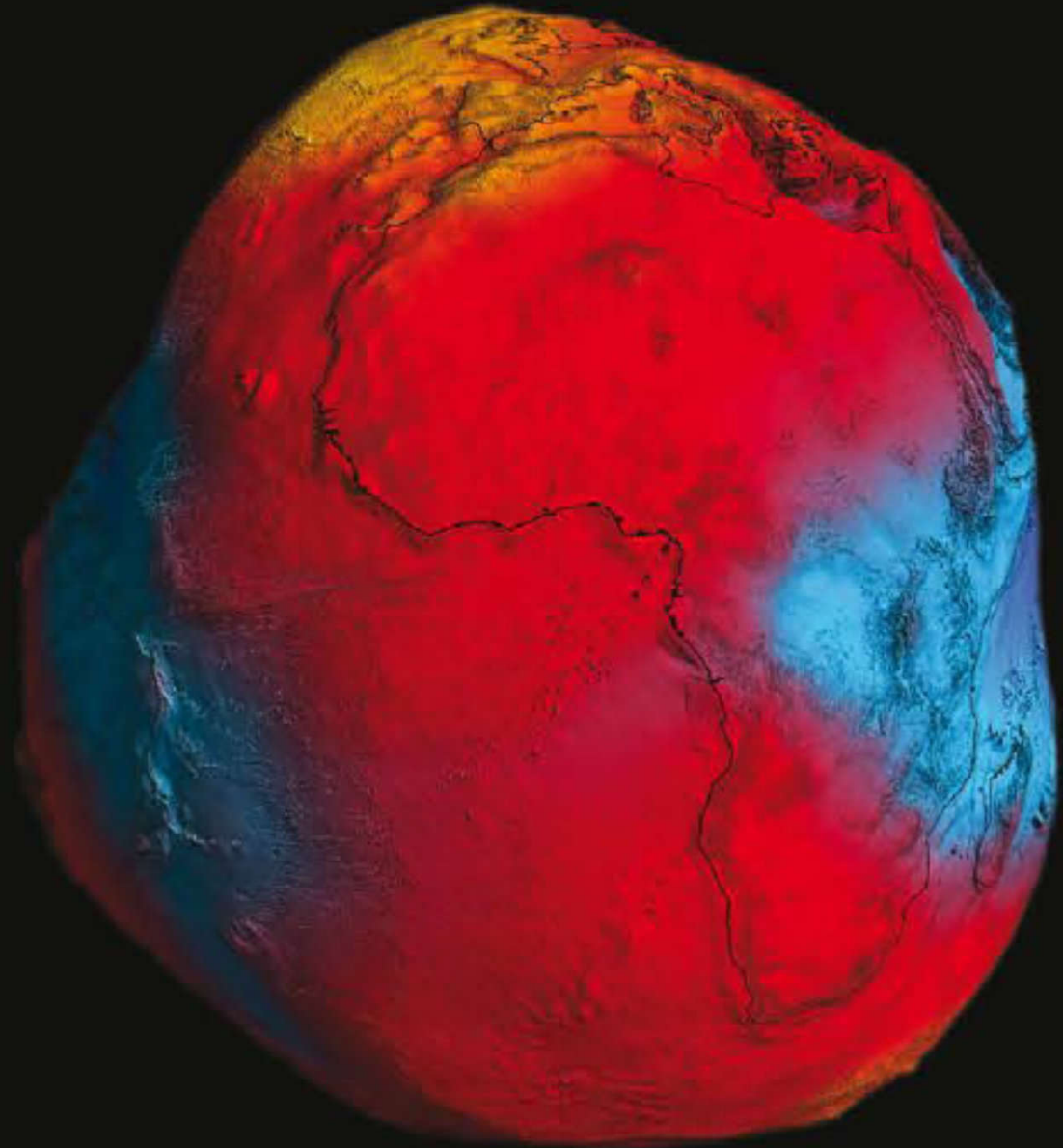
Powierzchnia geoidy w rejonie Himalajów znajduje się poniżej elipsoidy! Dlaczego?

Potencjał grawitacyjny: $V=GM/r$,
gdzie M jest masą powodującą siłę grawitacji.

Himalaje, bardzo wysokie góry, składają się z lekkich skał (wapieni)
Mniejsza masa $M \rightarrow$ mniejszy promień r , tak aby $V=\text{const}$

Jakiego kształtu jest „kula” ziemiska (geoida)?

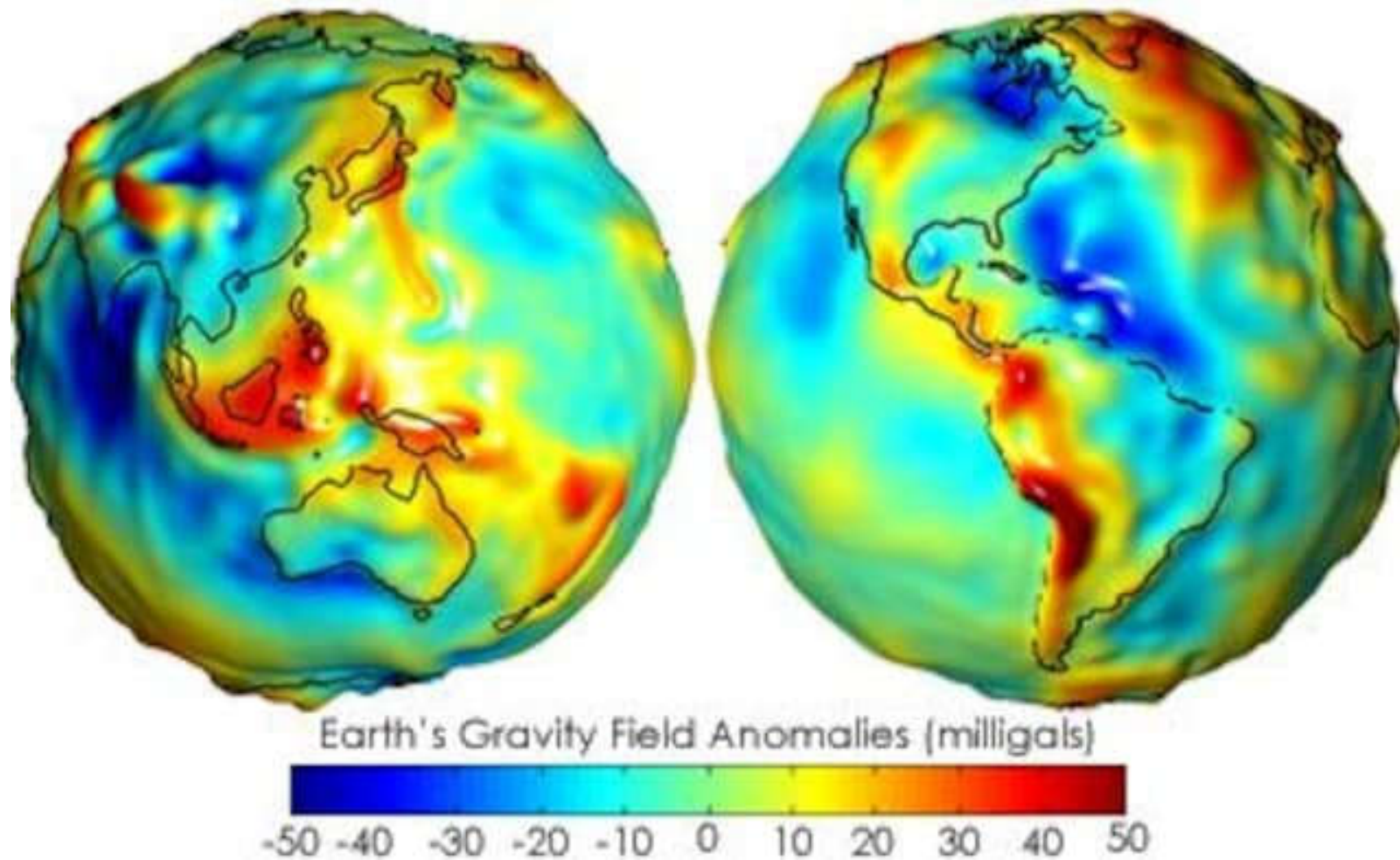
On the pull This peculiar-looking image is the geoid – the Earth’s surface of equal gravity potential. The sea surface would be this shape if the oceans were at rest with no tides or currents. Using this as a reference – the most precise geoid yet – changes in mass distribution can be measured using complementary techniques that measure variations of the gravity field with time. Changes in the geoid could be used to detect depleting groundwater supplies, melting of the ice sheets or the flow of the Earth’s mantle. The data for this image were collected from March 2009 until March 2011 by the European Space Agency’s Gravity Field and Steady-State Ocean Circulation Explorer (GOCE).

ESA/HPF/DLR

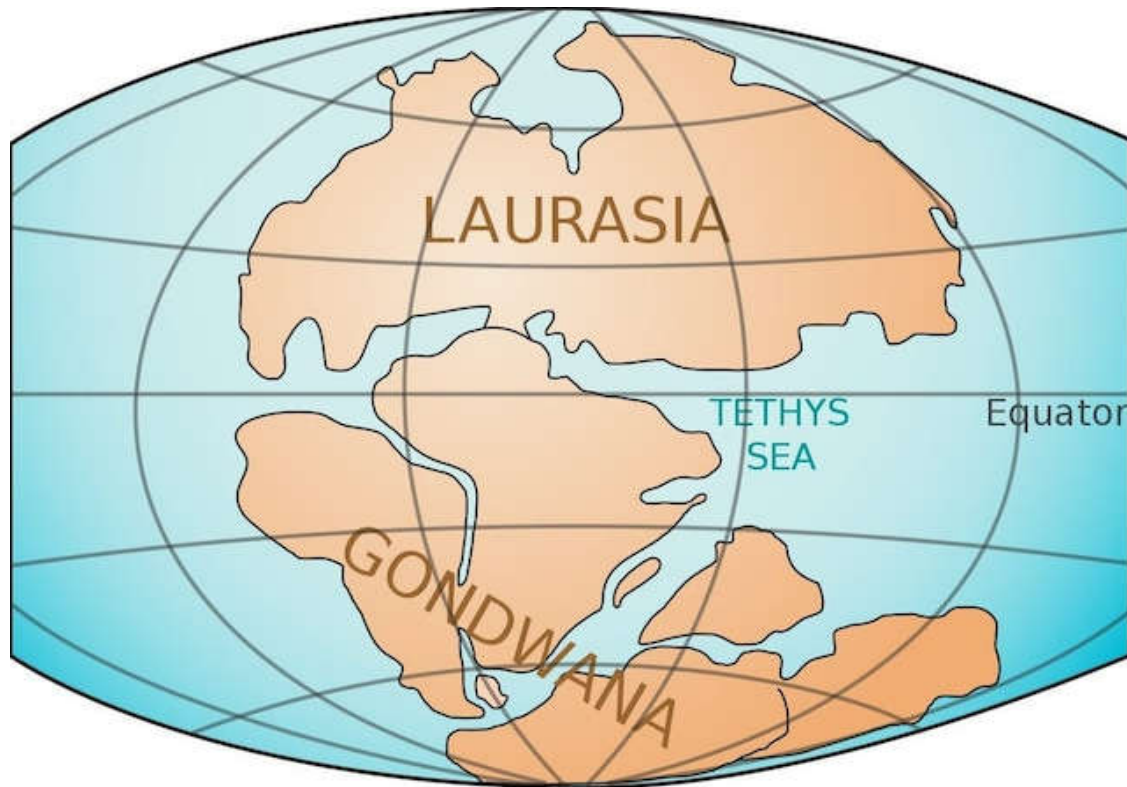
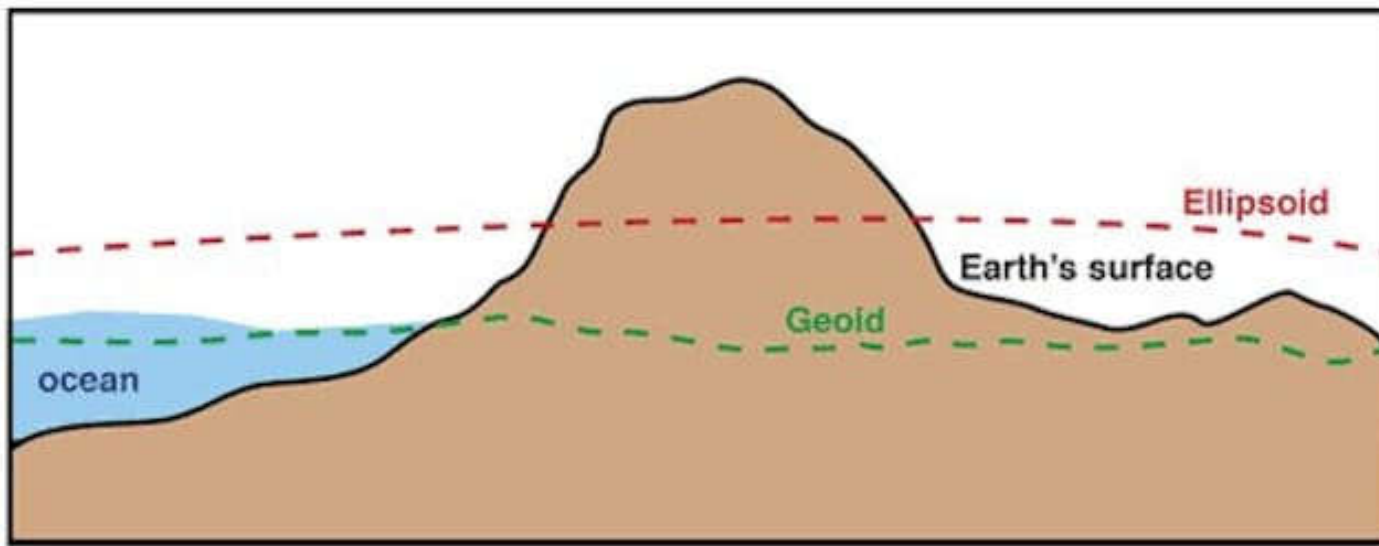
Physics World: mapa zrobiona z kilku-cm dokładnością przez satelitę GOCE

La forma della Terra

<https://www.geopop.it/svelate-le-cause-del-grande-buco-gravitazionale-nelloceano-indiano/>

La forma della Terra

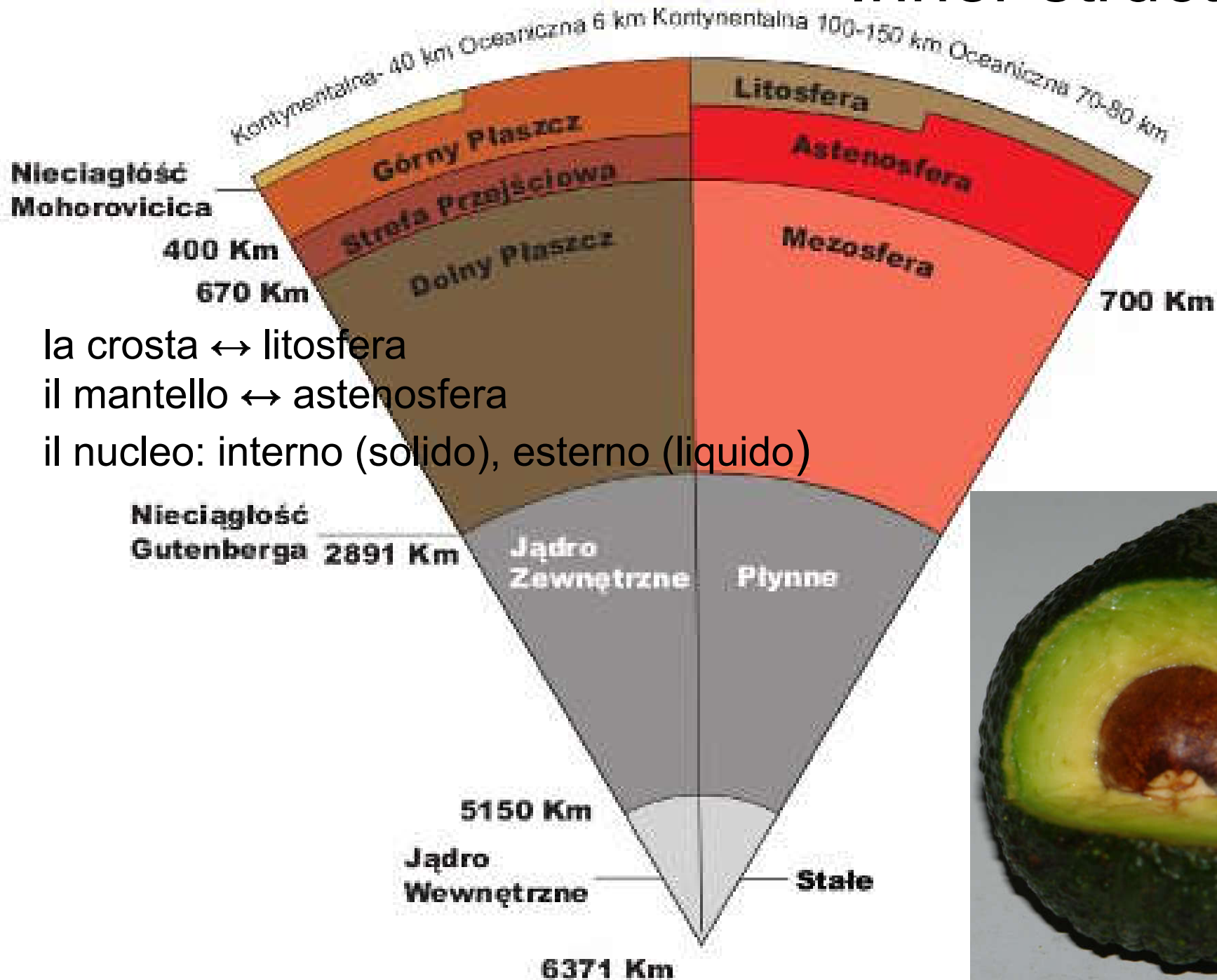
Około 120 milionów lat temu Indie „wyemigrowały” za Afryki, a raczej „ruszyły z kopyta” z prędkością 14 cm/ rok na północ, powodując pogłębienie Tetydy.

Uderzyły w Azję, powodując wypiętrzenie się Himalajów: nadal nie wyhamowały – dwie płyty (indyjska i azjatycka nadal są w trakcie zganiatającej kolizji)

Credit: Lennart Kudling, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons

Inner structure

Skorupa

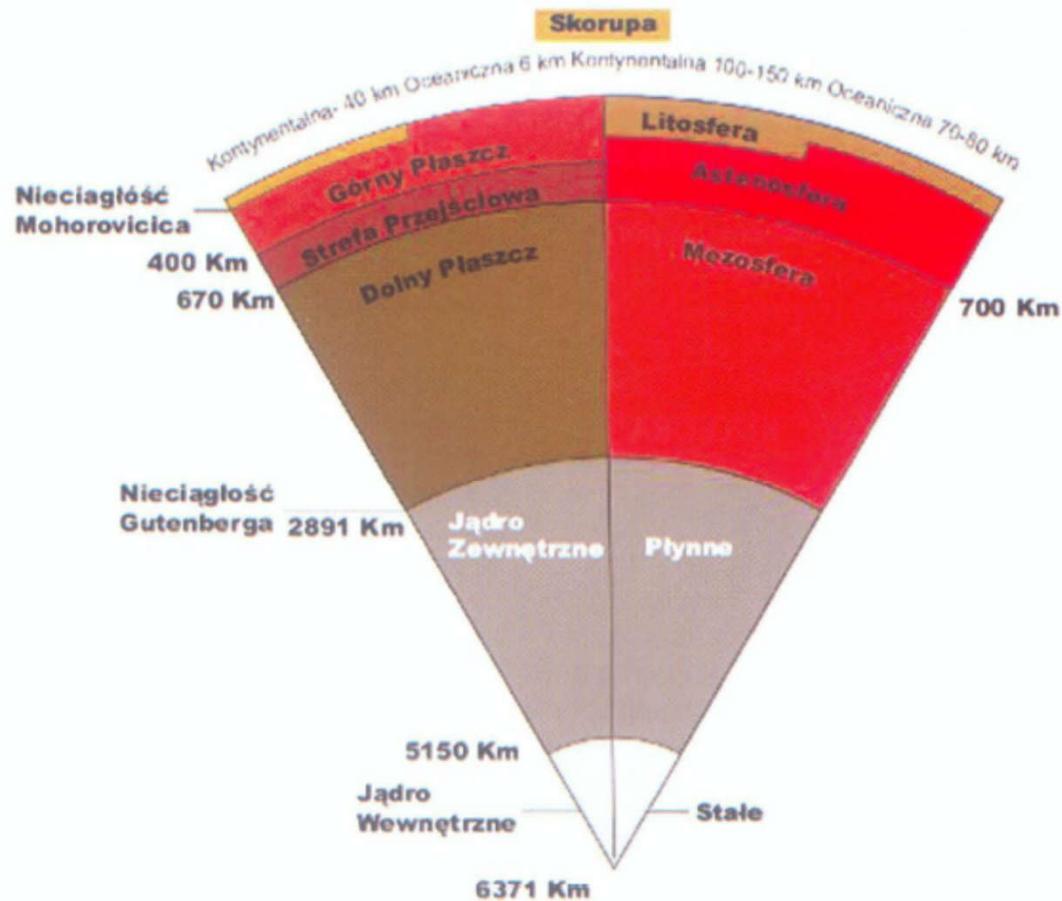
la crosta ↔ litosfera

il mantello ↔ astenosfera

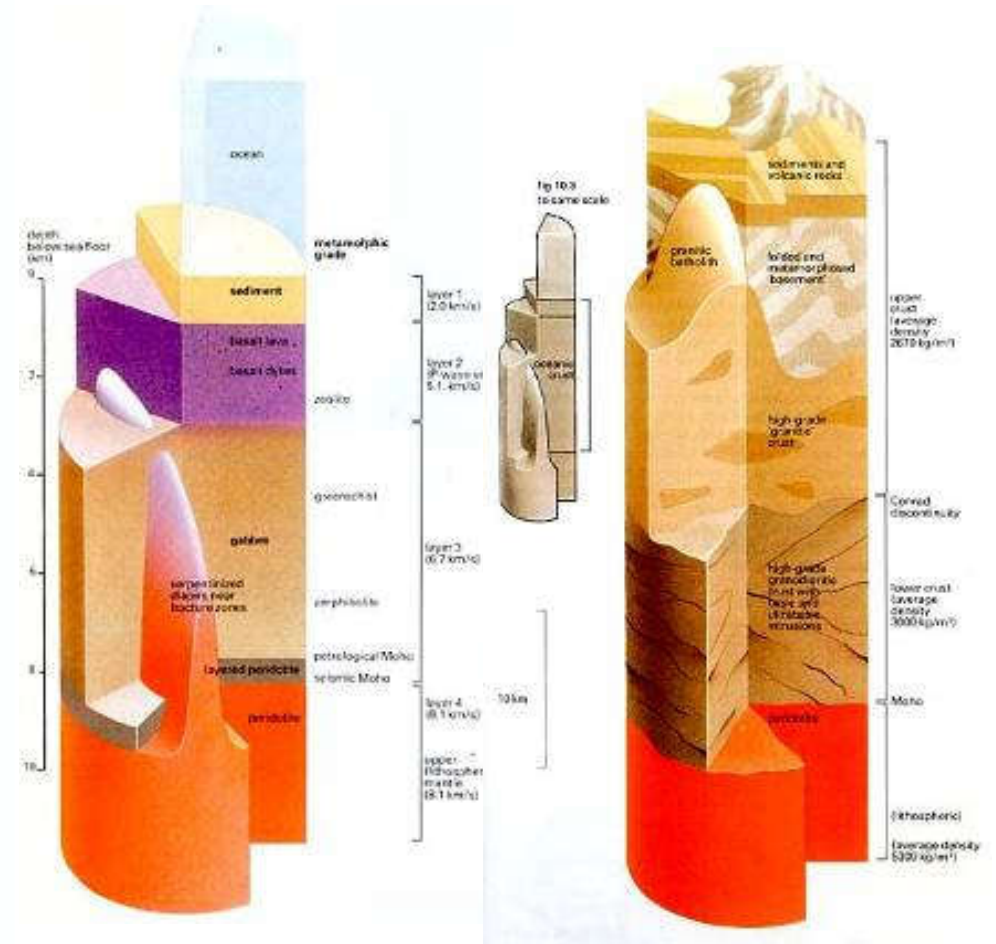
il nucleo: interno (solido), esterno (liquido)

Skorupa, płaszcz, jądro,...

Rys. 1. Ziemia ma budowę warstwową. Poszczególne jej części różnią się znacznie nie tylko składem chemicznym, ale i np. gęstością (rys. K. Konieczna)

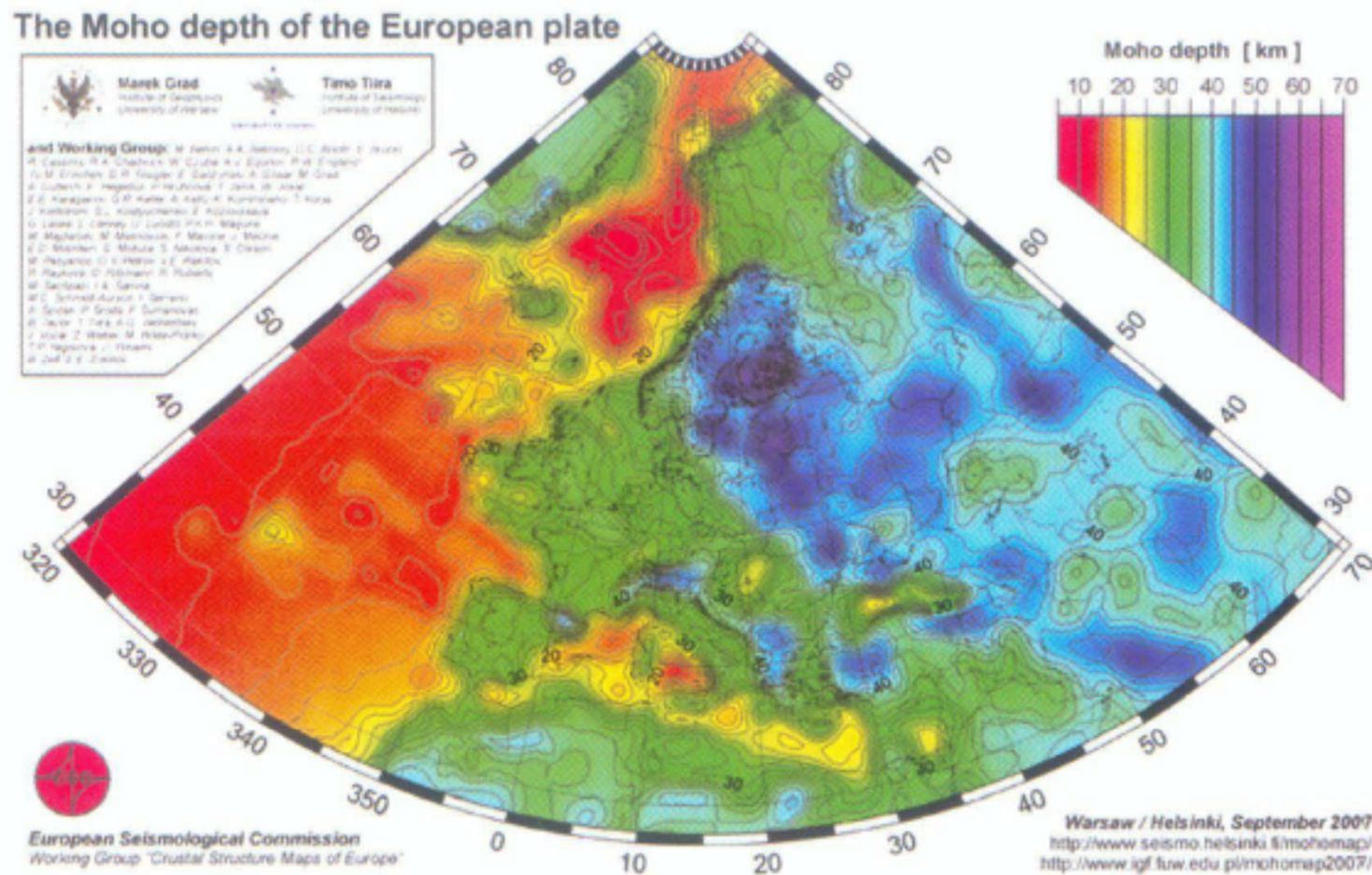
Dwie typologie przekroju Ziemi:

- Litosfera, astenosfera (półpłynna), mezosfera
- Skorupa, Płaszcz górny, dolny, jądro

Skorupa oceaniczna

kontynentalna

Nieciągłość Moho: grubość skorupy

Rys. 4. Głębokość, na jakiej znajduje się nieciągłość Moho dla płyty europejskiej. Na najmniejszej głębokości znajduje się ona w obrębie oceanów (kolor czerwony, pomarańczowy), najgłębiej zaś położona jest w rejonie Finlandii i Estonii. Skorupa ma większą grubość również z rejonie zderzeń płyt – pod Alpami, Pirenejami i górami Kaukazu

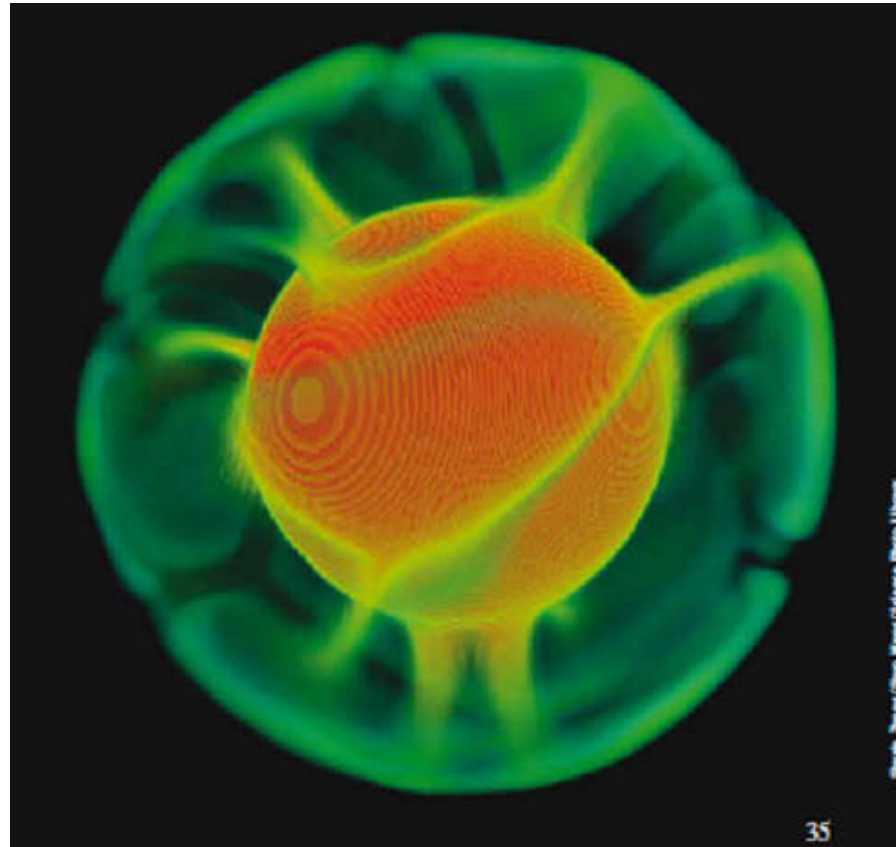
Polska leży na styku starej (Skandynawia, Białoruś: 2-3 mld lat) i młodej (20 mln) tarczy

Przyczyną „pływania” kontynentów są prądy konwekcyjne – w jądrze i płaszczu

Jaka jest przyczyna tych prądów konwekcyjnych?

Wypływ ciepła:

- ^{238}U : 8 TW (10^{15} W)
- ^{232}Th : 8 TW
- ^{40}K : 4 TW
- ciepło stygnięcia: 20 TW
- Globalna „produkcja” energii elektrycznej: 10 TW

Periodic Table of the Elements

1 IA H Hydrogen 1.008 1																	2 IIA He Helium 4.0026 2															
3 Li Lithium 6.94 3	4 Be Beryllium 9.012 4																	13 IIIA B Boron 10.81 5	14 IVA C Carbon 12.01 6	15 VA N Nitrogen 14.007 7	16 VIA O Oxygen 15.999 8	17 VIIA F Fluorine 18.998 9	18 VIIIA Ne Neon 20.180 10									
11 Na Sodium 22.98976928 11	12 Mg Magnesium 24.304 12																	13 Al Aluminum 26.9815385 13	14 Si Silicon 28.0855 14	15 P Phosphorus 30.9737615 15	16 S Sulfur 32.06 16	17 Cl Chlorine 35.45 17	18 Ar Argon 39.948 18									
19 K Potassium 39.0983 19	20 Ca Calcium 40.078 20	21 Sc Scandium 44.955909 21	22 Ti Titanium 47.867 22	23 V Vanadium 50.9415 23	24 Cr Chromium 51.9961 24	25 Mn Manganese 54.938044 25	26 Fe Iron 55.845 26	27 Co Cobalt 58.933195 27	28 Ni Nickel 58.6934 28	29 Cu Copper 63.546 29	30 Zn Zinc 65.38 30	31 Ga Gallium 69.723 31	32 Ge Germanium 72.630 32	33 As Arsenic 74.9216 33	34 Se Selenium 78.96 34	35 Br Bromine 79.904 35	36 Kr Krypton 83.798 36															
37 Rb Rubidium 85.4678 37	38 Sr Strontium 87.62 38	39 Y Yttrium 88.90584 39	40 Zr Zirconium 91.224 40	41 Nb Niobium 92.90637 41	42 Mo Molybdenum 95.94 42	43 Tc Technetium 98 43	44 Ru Ruthenium 101.07 44	45 Rh Rhodium 102.91 45	46 Pd Palladium 106.42 46	47 Ag Silver 107.87 47	48 Cd Cadmium 112.41 48	49 In Indium 114.82 49	50 Sn Tin 118.71 50	51 Sb Antimony 121.757 51	52 Te Tellurium 127.6 52	53 I Iodine 126.905 53	54 Xe Xenon 131.29 54															
55 Cs Cesium 132.90545196 55	56 Ba Barium 137.327 56	57-71 Lanthanides	72 Hf Hafnium 178.49 72	73 Ta Tantalum 180.94788 73	74 W Tungsten 183.84 74	75 Re Rhenium 186.21 75	76 Os Osmium 190.23 76	77 Ir Iridium 192.22 77	78 Pt Platinum 195.08 78	79 Au Gold 196.967 79	80 Hg Mercury 200.59 80	81 Tl Thallium 204.38 81	82 Pb Lead 207.2 82	83 Bi Bismuth 208.98 83	84 Po Polonium 209 84	85 At Astatine 210 85	86 Rn Radon 222 86															
87 Fr Francium 223 87	88 Ra Radium 226 88	89-103 Actinides	104 Rf Rutherfordium 261 104	105 Db Dubnium 268 105	106 Sg Seaborgium 269 106	107 Bh Bohrium 270 107	108 Hs Hassium 271 108	109 Mt Meitnerium 272 109	110 Ds Darmstadtium 285 110	111 Rg Roentgenium 282 111	112 Cn Copernicium 285 112	113 Nh Nihonium 284 113	114 Fl Flerovium 289 114	115 Mc Moscovium 288 115	116 Lv Livermorium 293 116	117 Ts Tennessine 294 117	118 Og Oganesson 294 118															
																		57 La Lanthanum 138.90547 57	58 Ce Cerium 140.12 58	59 Pr Praseodymium 140.90766 59	60 Nd Neodymium 144.242 60	61 Pm Promethium 145 61	62 Sm Samarium 150.36 62	63 Eu Europium 151.964 63	64 Gd Gadolinium 157.25 64	65 Tb Terbium 158.92534 65	66 Dy Dysprosium 162.50 66	67 Ho Holmium 164.93032 67	68 Er Erbium 167.259 68	69 Tm Thulium 168.93032 69	70 Yb Ytterbium 173.05468 70	71 Lu Lutetium 174.967 71
																		89 Ac Actinium 227 89	90 Th Thorium 232.0377 90	91 Pa Protactinium 231.036888 91	92 U Uranium 238.02891 92	93 Np Neptunium 237.048173 93	94 Pu Plutonium 244 94	95 Am Americium 243 95	96 Cm Curium 247 96	97 Bk Berkelium 247 97	98 Cf Californium 251 98	99 Es Einsteinium 252 99	100 Fm Fermium 257 100	101 Md Mendelevium 258 101	102 No Nobelium 259 102	103 Lr Lawrencium 260 103

Atomic Number →

← Symbol

← Atomic Weight

← Name

← Electrons per shell

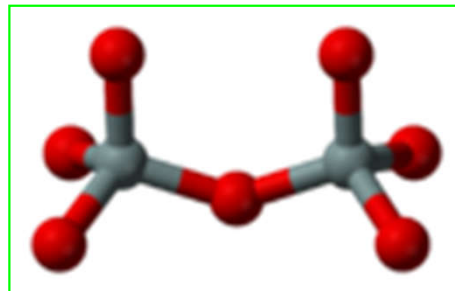
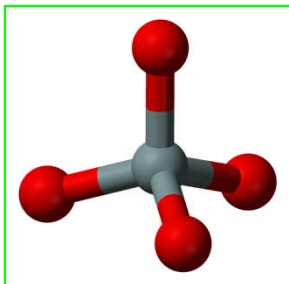
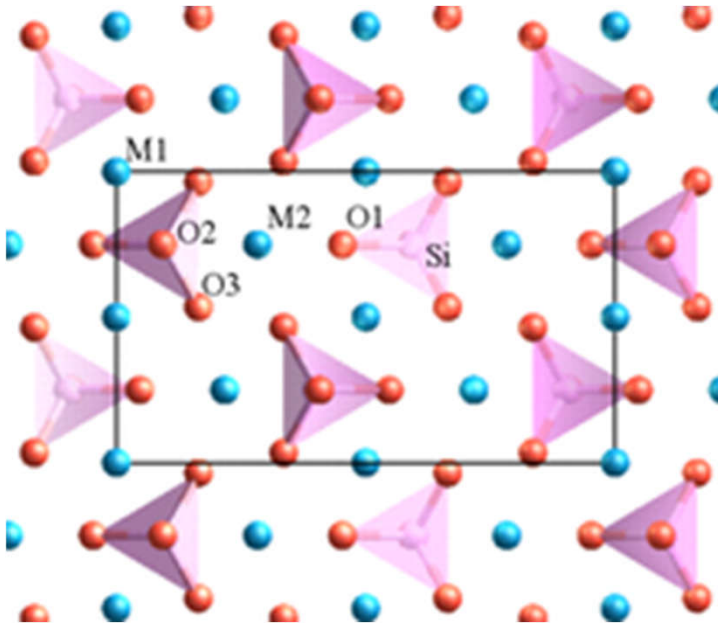
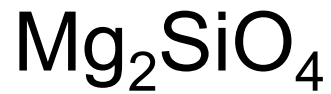
State of matter (color of name)

GAS LIQUID SOLID UNKNOWN

Subcategory in the metal-metalloid-nonmetal trend (color of background)

Alkali metalsAlkaline earth metalsTransition metalsLanthanidesActinidesPost-transition metalsMetalloidsReactive nonmetalsNoble gasesUnknown chemical properties

Quarzo, olivina etc.

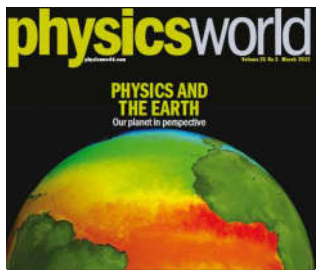

Ogni materiale ha la sua temperature (e pressione) di fusione

Kontynenty, w ciągłym (co 300 mln lat) ruchu

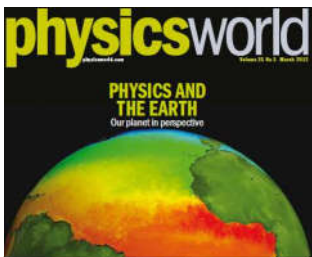
Kontynenty zderzają się i odpływają co 300-500 ml lat. Przed Pangeą była Kolumbia (2 mld lat temu), potem Rodinia i Pannotia.

Zderzenia kontynentów: pasma górskie i rowy oceaniczne

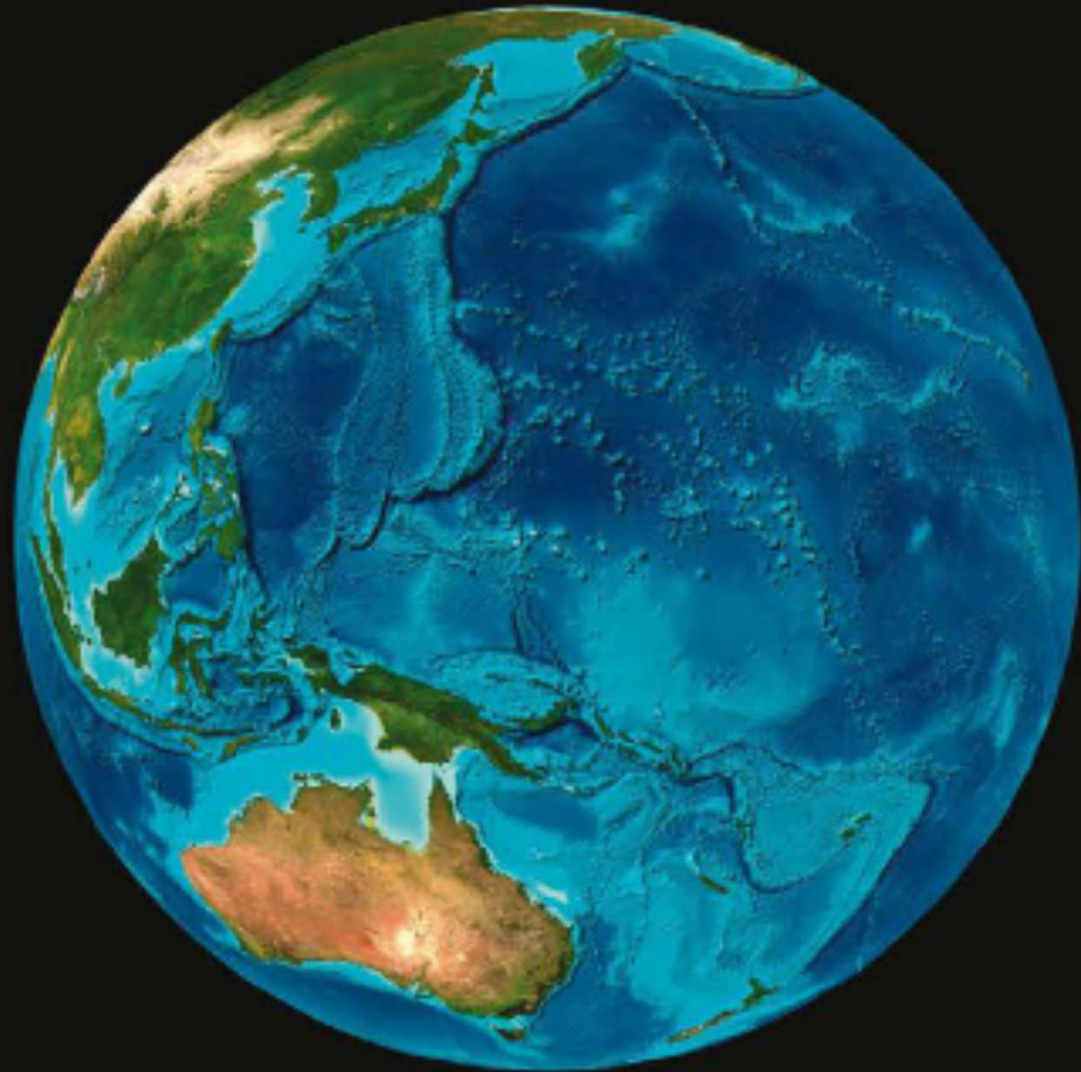

Highs and lows This image shows the first dataset to merge models of the Earth's land elevation and its ocean depths that both use satellite radar altimeter measurements. Both use data from the European Space Agency's European Remote Sensing satellites, although the ocean depths model also uses the US Navy's Geosat satellite along with depth soundings collected from ships.

Zderzenia kontynentów: pasma górskie i rowy oceaniczne

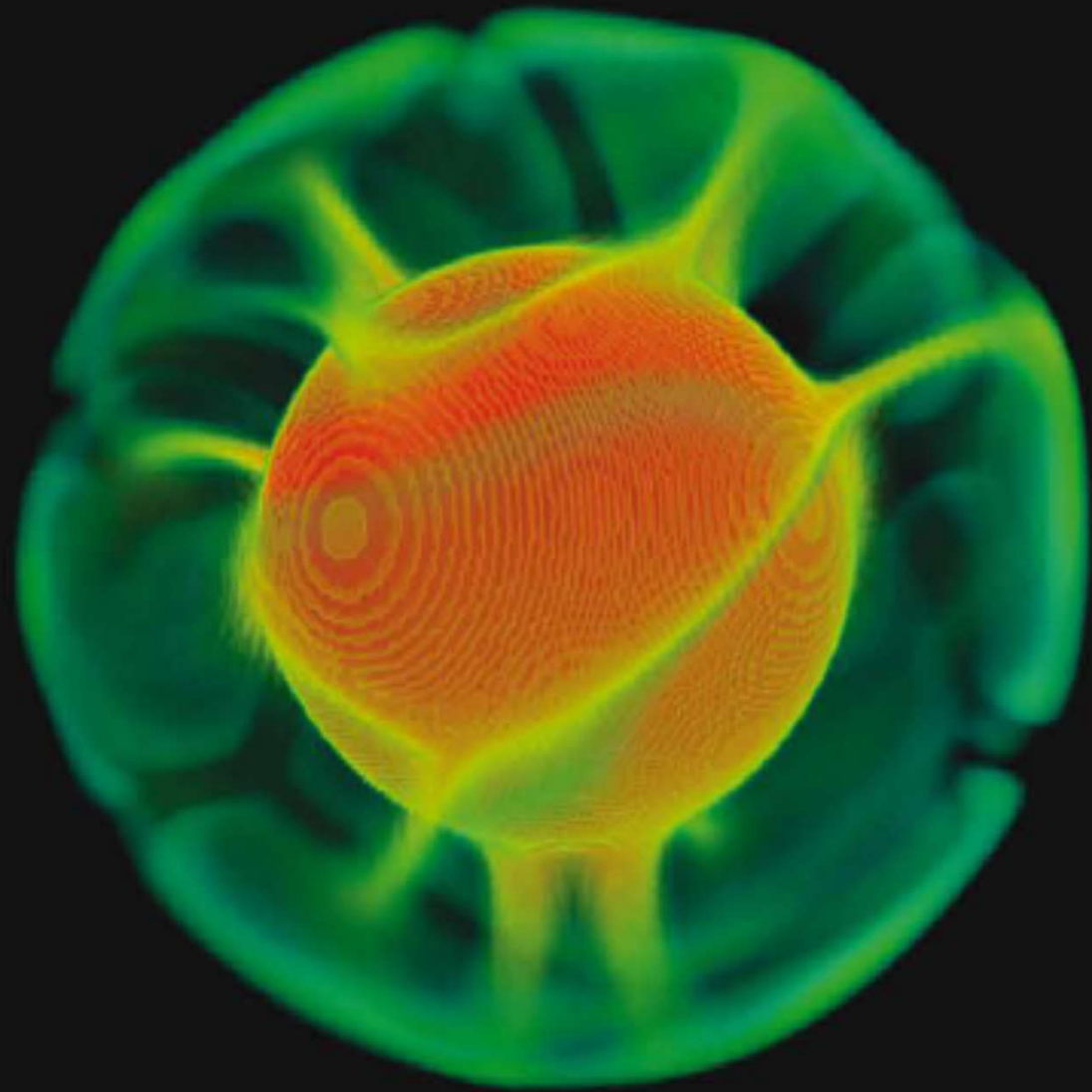
Under the sea This map of the Western Pacific Ocean, with Australia bottom left, shows seabed depth from shallow (light blue) on the continental shelves to deep (dark blue) in the ocean basins. The sea floor contains massive mountains as well as trenches, which cause the ocean surface above to bulge outward and inward, respectively, the height of which is measured using satellites to map the ocean floor. The main features seen here are the ridges and subduction zones around the Pacific Ocean's "Ring of Fire", including the Marianas Trench (above and left of centre), which contains the deepest point in the world's oceans at around 11 km.

Martin J. J. Science Photo Library

✓ Komórki konwekcyjne

Fiery flow This 3D computer model shows hot magma, heated at the Earth's core-mantle boundary, rising as hot plumes (orange) to the upper mantle. Here, the plumes fan out before sinking as cooler magma (green), driven by convective currents. Such mantle plumes are thought to drive plate tectonics as well as some of Earth's volcanoes. However, like much of the science of what is beneath our feet, the exact mechanisms behind mantle plumes are not fully understood. Clues could come from mapping seismic waves, which are predicted to travel slower through hot mantle than through cooler mantle.

Shuila Zhang/Shao Wang/Science Photo Library

Potrafimy modelować komórki konwekcyjne w płaszczu Ziemi

How supercontinents are born

Merged Amasia: the next supercontinent.

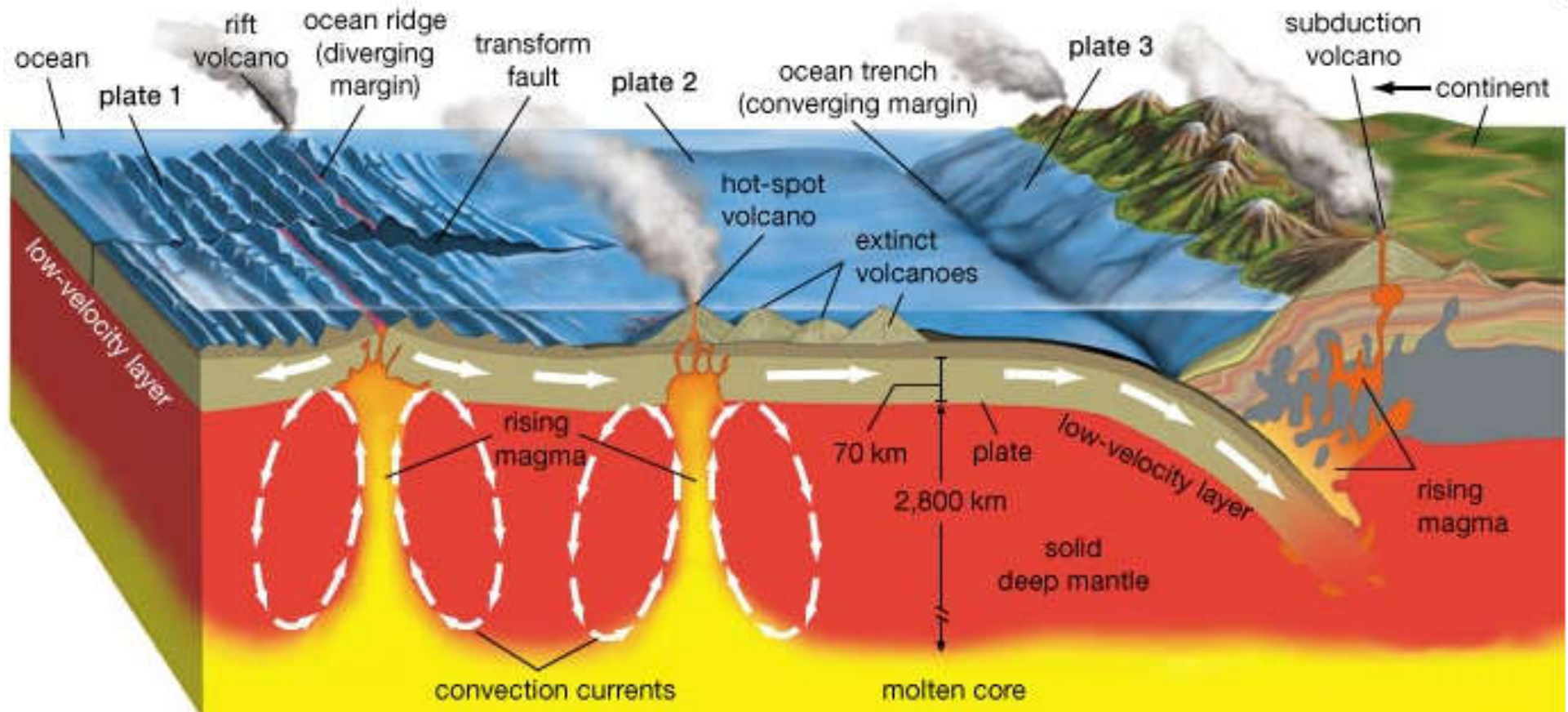
Ameryka i Eurazja
stukną się razem
za 50 mln lat w rejonie
Bieguna Północnego

R Mitchell et al., *Nature*

tinue to drift apart as they do today, with the Atlantic Ocean continuing to widen – eventually bringing together North America and Asia. In this “extroversion model”, the new supercontinent would be situated on the opposite side of the globe to its predecessor. The second idea is that the continents at some point do a U-turn and drift back towards their starting position. This “introversion model” relies on new subduction zones opening up that would allow the Atlantic oceanic crust to sink back beneath the continents, closing off the Atlantic Ocean and forming a new supercontinent in the same location as Pangaea.

To test their model, the researchers used paleomagnetic data – records of the Earth’s magnetic field preserved in rocks – to study variations in the rotation of the planet with respect to its spin axis. Their analysis reveals an angle of 87° between Pangaea and its predecessor Rodinia, and an angle of 88° between Rodinia and its predecessor Nuna. From this, the researchers inferred that the new model best describes supercontinent transitions (*Nature* 482 208).

✓ Dryfujące kontynenty

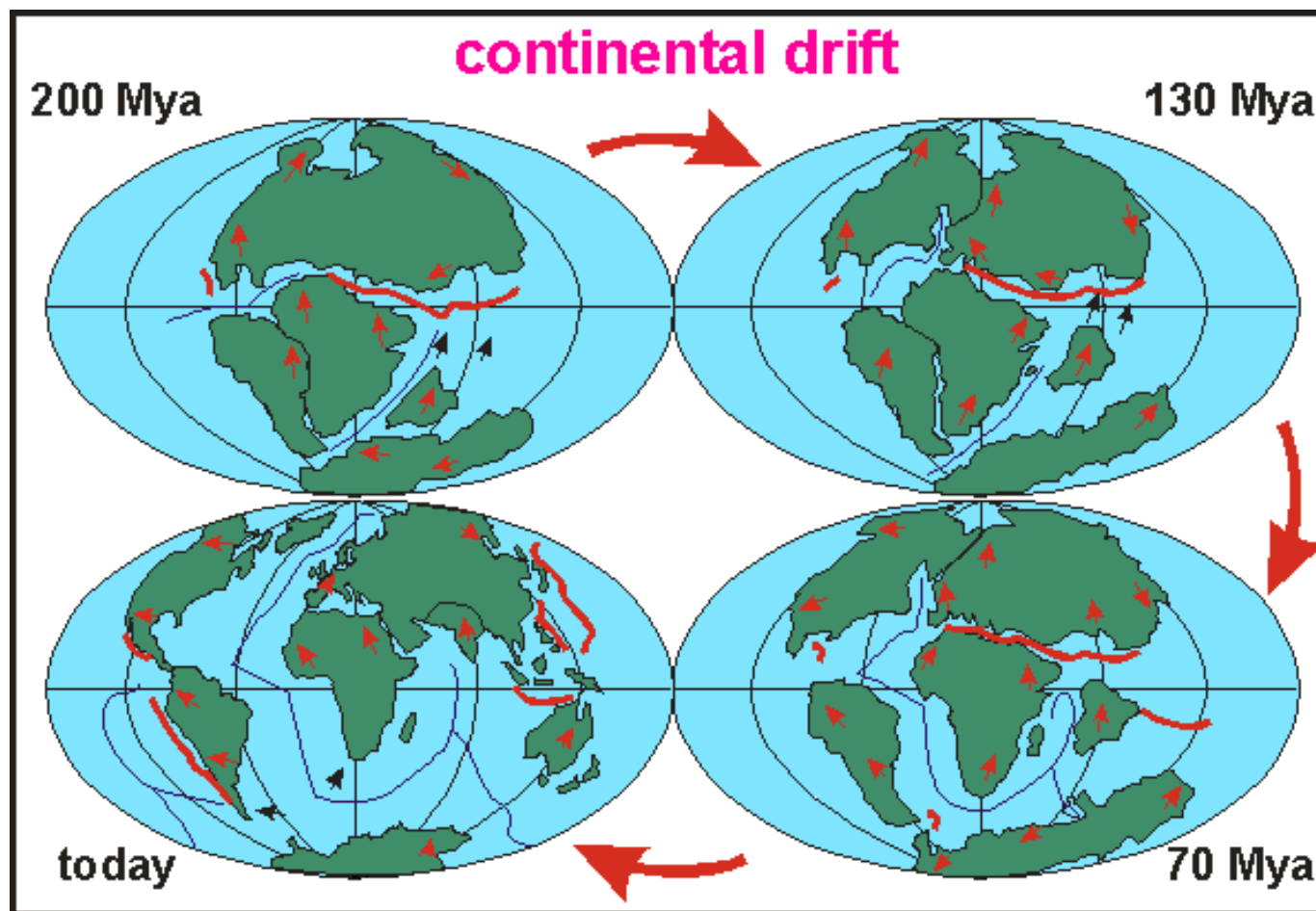
- ❖ Konwekcja materii w płaszczu Ziemi jest bezpośrednią przyczyną dryfu kontynentów. Wylewy bazaltowej lawy na dnie oceanu oraz jej zastyganie powoduje przyrost w bilansie skorupy ziemskiej. Dla zachowania równowagi, stara skorupa „ginie” w strefach subdukcji.
- ❖ Wzdłuż stref subdukcji przebiegają granice płyt (kier) tektonicznych. Oprócz siedmiu wielkich płyt tektonicznych, wyróżniamy także szereg mniejszych np.: płyty Nazca, Karaibska, Kokosowa, Filipińska.

Kontynenty, w ciągłym (c.a. 600 mln lat) ruchu

Rys. 6. Współczesne kontynenty przypuszczalnie kilkakrotnie w historii Ziemi łączyły się w ogromne superkontynenty, by następnie rozpaść się na pojedyncze masy kontynentalne. Tu cytujemy hipotezę, jak wyglądała powierzchnia Ziemi 600 mln lat temu (rys. K. Konieczna)

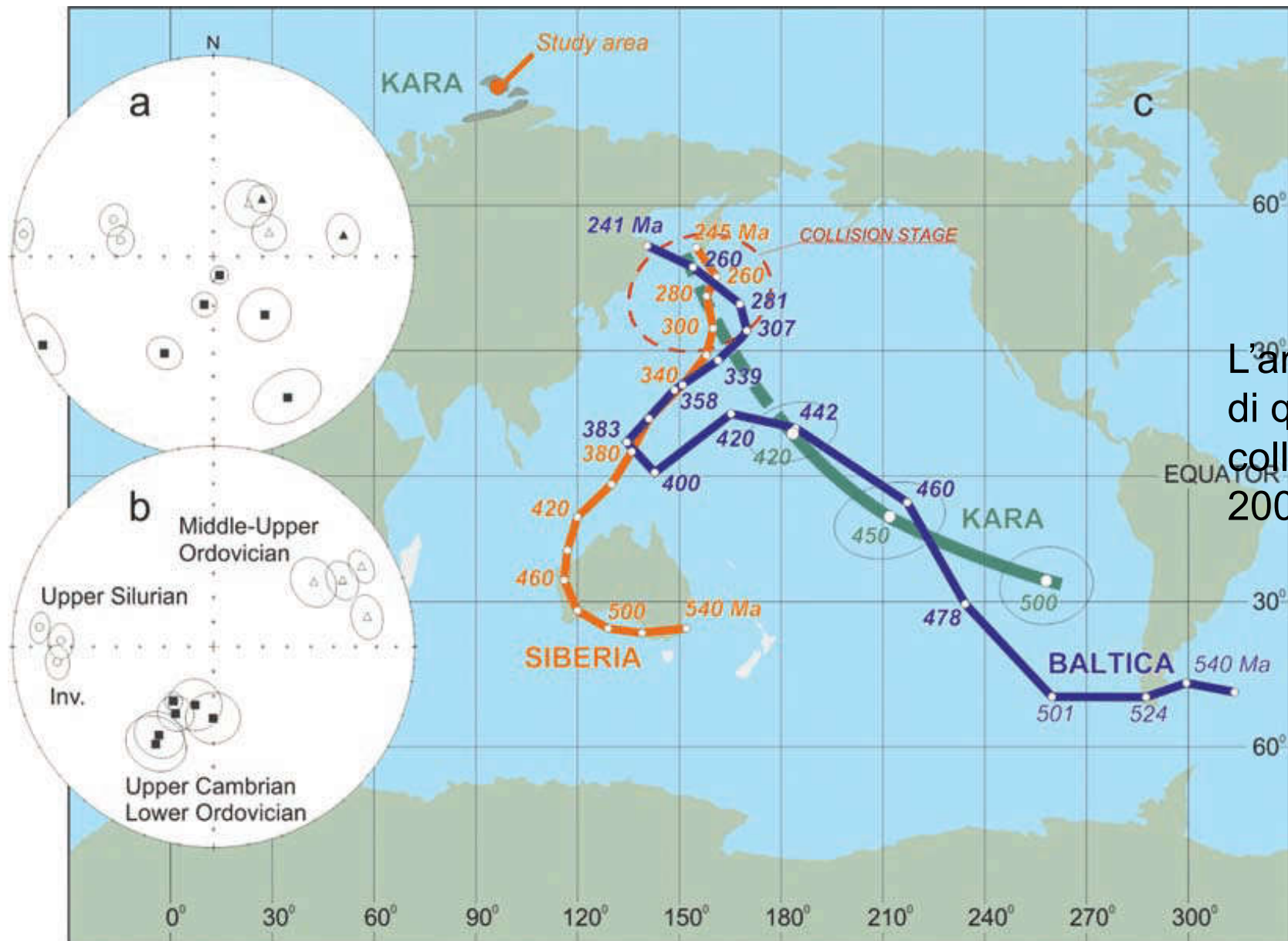
✓ Dryfujące kontynenty: ostatnie 200 mln lat

❖ Jeszcze 200 mln lat temu wszystkie kontynenty stanowiły jedną masę, o nazwie Pangea (z greckiego pan, pas = całość; geo = ziemia).

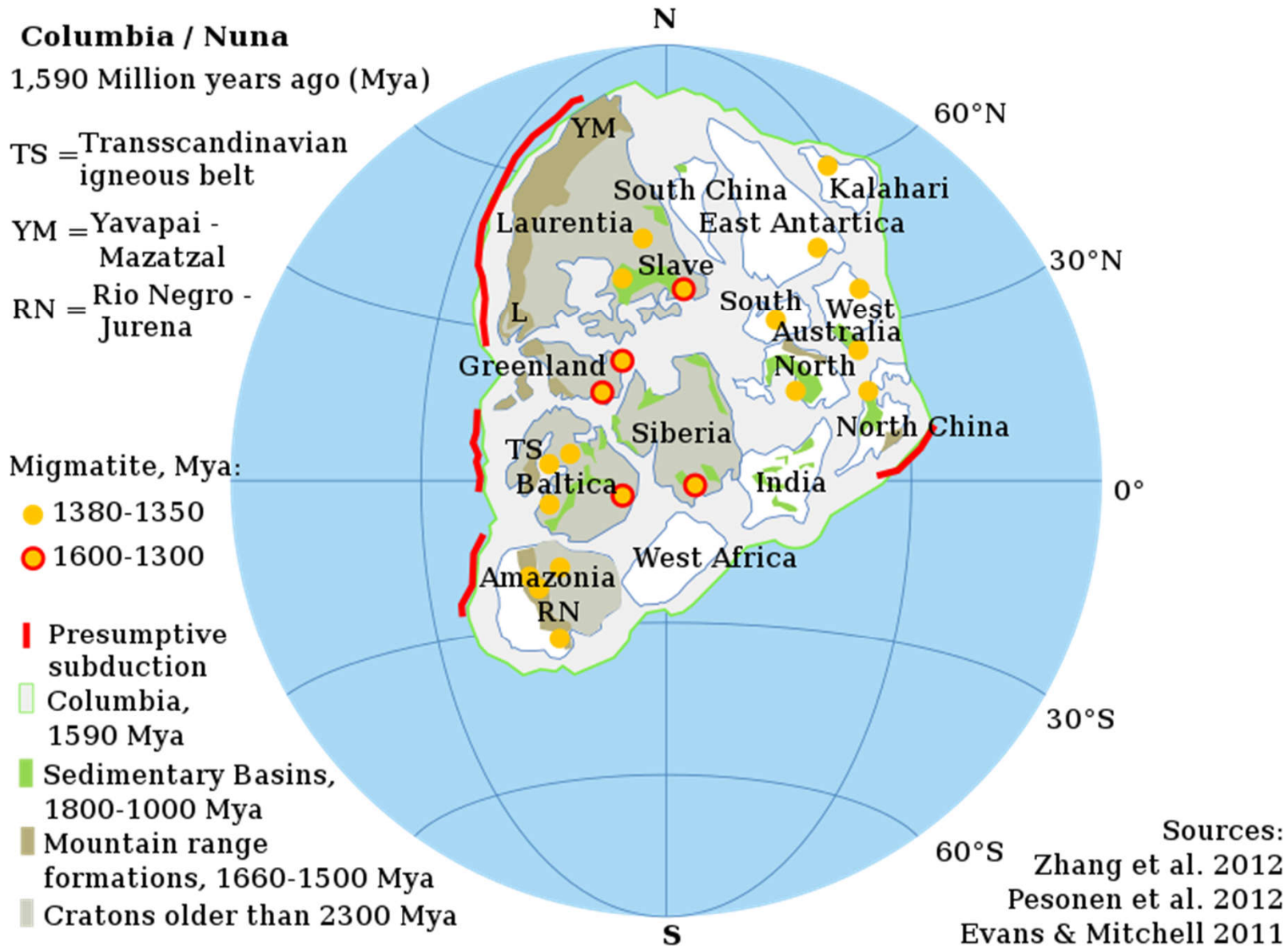
❖ Podział na część północną, nazwaną Laurazją (Europa, Ameryka Północna i Azja), i południową, o nazwie Gondwana (Ameryka Południowa, Afryka, Indie, Antarktyda, Australia i Nowa Zelandia), rozpoczął się 200 milionów lat temu a Ameryka odpłynęła od Europy i Afryki 60 mln lat temu (i nadal odpływa, z prędkością 10 cm/rok)

Płyty ustawicznie się zderzają: stąd pasma górskie

L'arco temporale di queste collisioni sono 200 mln d'anni

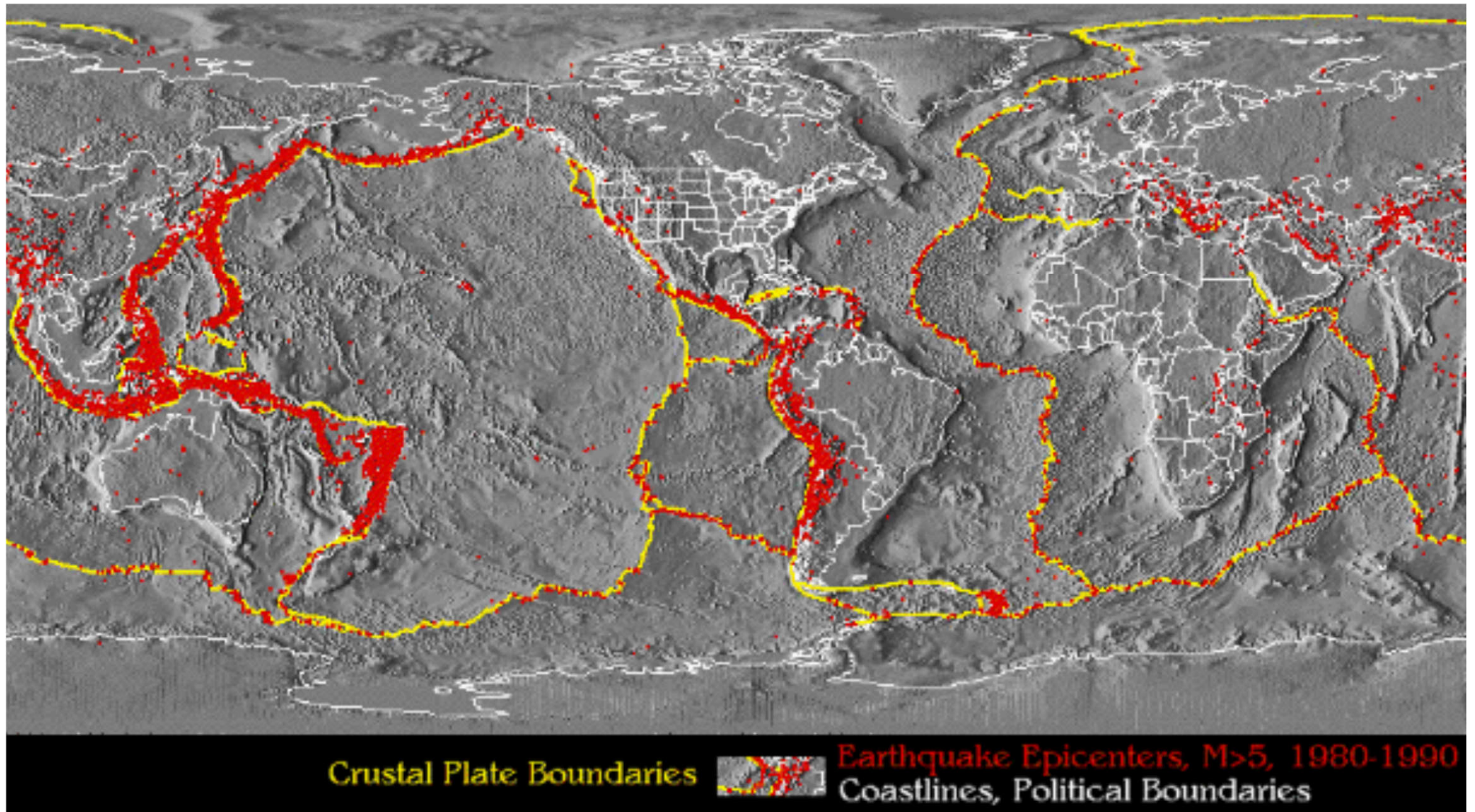
Columbia 1,590 mld temu

Paleogeographic globe, the Columbia supercontinent 1590 Mya

https://en.wikipedia.org/wiki/Boring_Billion#/media/File:Paleoglobe_NO_1590_mya-vector-colors.svg

✓ „ogniste obrzeże Pacyfiku”, ale nie tylko

Przez środek Atlantyku biegnie wulkaniczny szew, a w zamian za to, płyta pacyficzna wciska się pod wschodnie wybrzeże Japonii, i zachodnie Ameryki Południowej

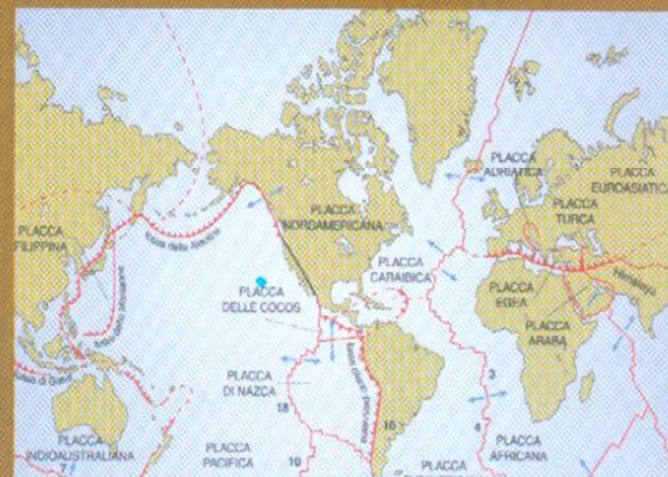
Eppur si muove !

La Terra è interessata da modificazioni e movimenti continui, sia superficiali sia interni.

La teoria della **"Tettonica a placche"** per spiegare l'evoluzione del pianeta Terra, ha il suo progenitore nel geofisico tedesco A. Wegener che all'inizio del secolo XX (1912) inquadrò in un teoria organica i dati in parte già noti e discussi: la **"deriva dei continenti"**. Egli propose un'idea di superficie terrestre in movimento, in evoluzione, con i continenti "alla deriva" negli oceani, come pezzi di un primigenio, unico, continente: questo supercontinente fu denominato **Pangea**.

Negli anni '60 e '70 si realizza quella rivoluzione scientifica delle scienze della Terra che va sotto il nome di **tettonica a placche** o più propriamente **TETTONICA GLOBALE**, proprio perché cerca di inquadrare e spiegare tutti i fenomeni geologici del pianeta (continenti, oceani, catene montuose, vulcani, terremoti, dati paleontologici, paleoclimatici, paleomagnetici,

L'intera superficie terrestre è costituita da un mosaico di **'placche'** o **'zolle'** in movimento relativo tra di loro: in allontanamento (margini in accrescimento = dorsali oceaniche), in avvicinamento (margini in consunzione = catene montuose), scorrimento laterale (margini trasformati). **Tutti i margini coincidono con le principali zone sismicamente attive della Terra**

Powierzchnia Ziemi ustawicznie się odnawia

oceanica e continentale è definito Litosfera, distinta da una zona più profonda e fluida definita Astenosfera, con caratteristiche petrografiche differenti)

- tutti gli attuali continenti erano uniti circa 200 milioni di anni fa (inizio del Giurassico)
- i continenti si separarono tra loro per la creazione di una nuova crosta oceanica, tramite effusioni laviche di materiale astenosferico (nascono nuovi oceani)
- vecchia crosta oceanica si 'scontra' con i margini dei continenti e subduce all'interno dell'astenosfera andando in consunzione (nascono catene montuose e vulcaniche)

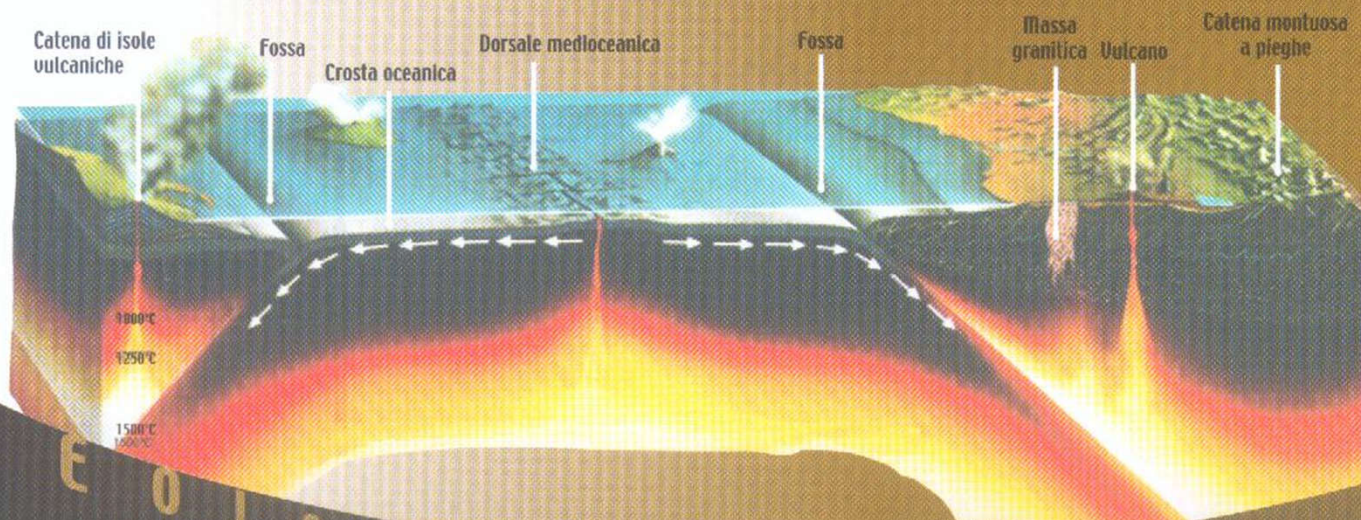

Distribuzione degli eventi sismici sul globo terrestre: strette fasce di intensa attività separano vaste zone di relativa calma

La superficie terrestre è dunque in movimento, in continua evoluzione, si rinnova continuamente:

nuovo materiale è portato in superficie dall'interno del pianeta, altro materiale è subdotto e consumato c'è una vitalità della Terra che ha i suoi tempi, diversi dai nostri riferimenti temporali: tempi lunghissimi indispensabili per permettere al pianeta di diventare quello che è attualmente, con tutto il suo carico di particolarità (clima, atmosfera, acqua, biodiversità, evoluzione).

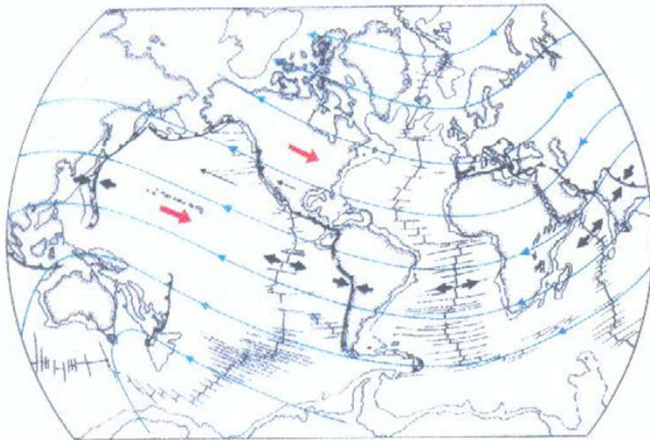
LA FORZA SOTTO LA CROSTA TERRESTRE

Dlaczego się porusza?

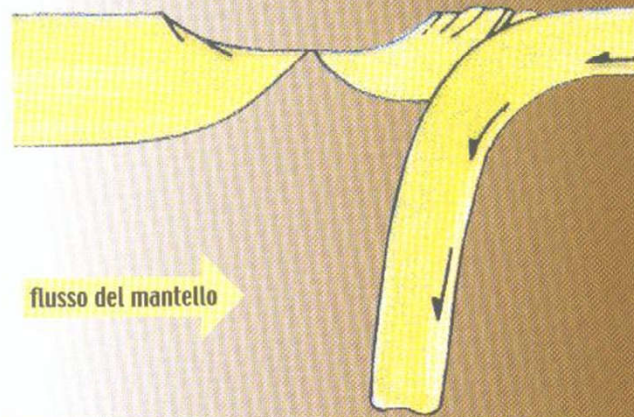
Perché si muove?

La tettonica a placche è una teoria ormai consolidata, ma per molti aspetti non è ancora chiaro il meccanismo che la governa; di solito vengono invocate come causa le "celle convettive".

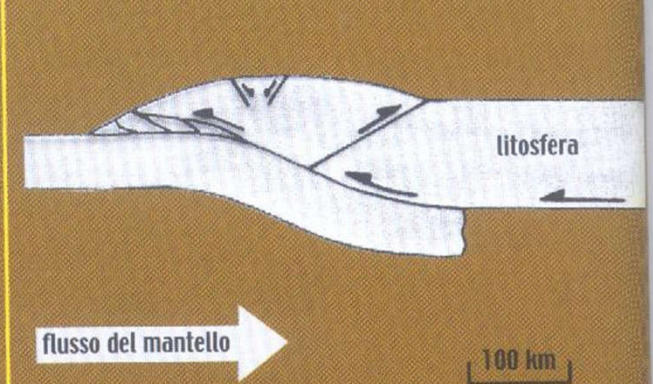

C. Doglioni nel 1990 propone, per la prima volta, una serie di osservazioni che permettono un approfondimento sul tema del 'motore' della tettonica. Grazie ai satelliti e agli studi di geofisica e geologia strutturale, sappiamo con precisione quanto e come si muovono e si sono mosse in passato tutte le

subduzione verso ovest

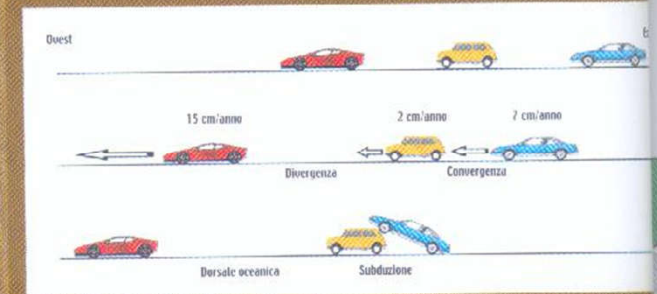

subduzione verso est e nordest

E' inoltre semplice osservare la regolarità di altri fenomeni :

- la subduzione di una placca sotto un'altra avviene in modo diverso se il movimento relativo è verso ovest (piano di subduzione più inclinato) o verso est (piano molto meno inclinato)
- analogamente l'altezza delle catene montuose collegate agli scontri fra le placche è diversa: nella compressione verso ovest le catene montuose sono più basse e con un minor numero di elementi 'profondi' rispetto a compressioni verso est.

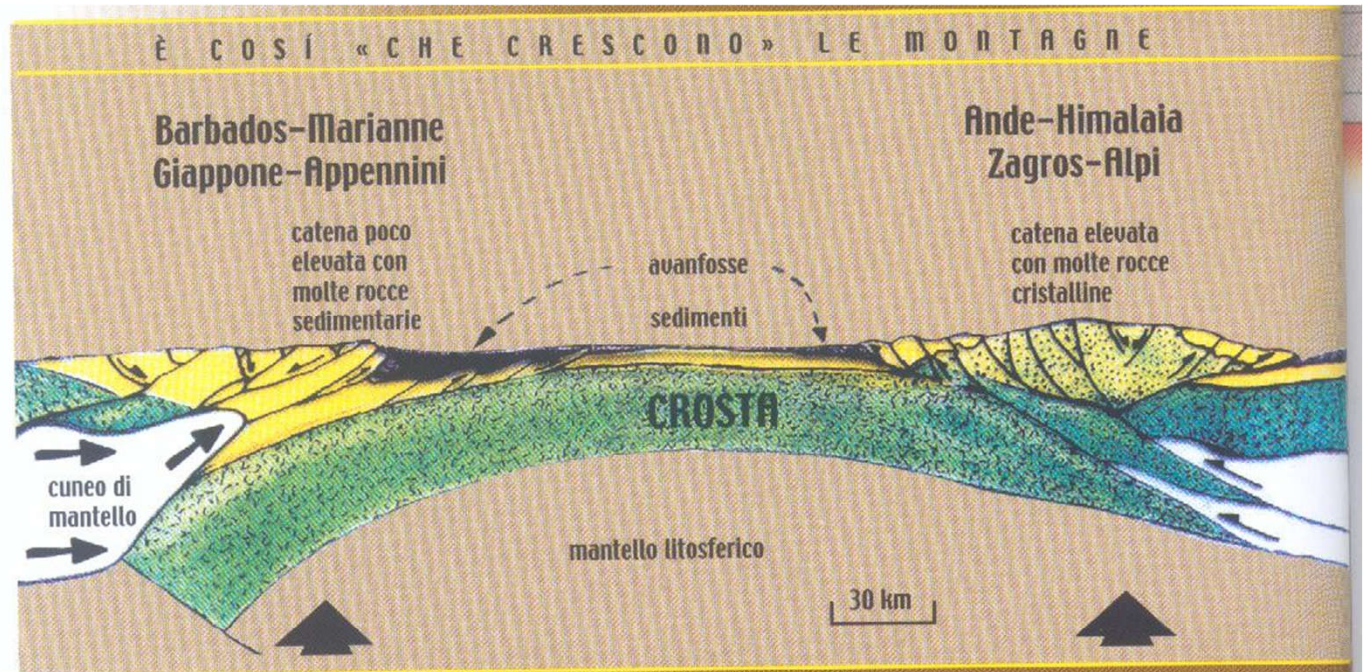
Barbados – Marianne – Japonia – Apeniny Andy – Himalaje – Zagros – Alpy

placche: direzione ed entità del movimento sono ricavabili dalle zone di estensione o di compressione e rappresentabili con dei 'vettori di movimento'.

Correlando le direzioni del moto di tutte le placche conosciute appare evidente che vi è **una regola** nel movimento della litosfera rispetto al mantello e che i vari frammenti descrivono un flusso generale mediamente est-ovest ma con una ondulazione globale chiaramente visibile.

«Le placche non si muovono quindi a caso»

Anche queste osservazioni permettono di riconoscere quindi una logica unitaria di tutti i movimenti. C'è un ulteriore importante fattore da considerare: la forte differenza di caratteristiche della crosta superficiale (litosfera) rispetto al mantello (astenosfera); questo permette di registrare una 'deriva' in senso orario (verso ovest) della Litosfera rispetto all'Astenosfera. Cioè: **esiste un movimento relativo verso est del mantello sotto la crosta.**

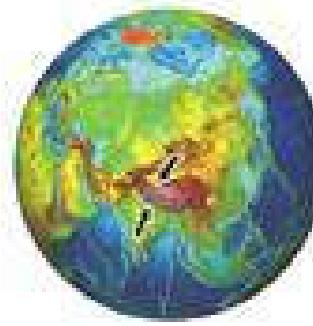
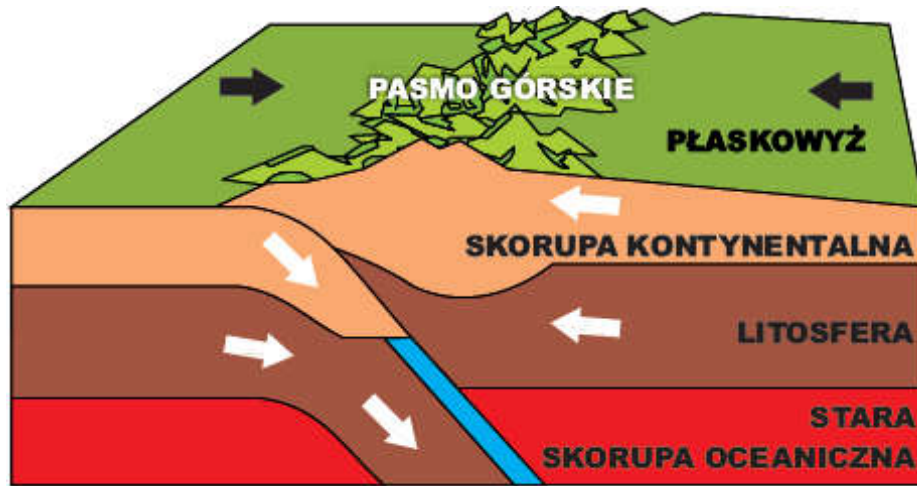

Questo, fra l'altro, spiega le differenze dei fenomeni tettonici a seconda della loro orientazione. Esistono altre evidenze interessanti; per esempio la velocità delle placche, che aumenta regolarmente dalle zone polari a quelle equatoriali. Considerando la regolarità del flusso di movimento delle placche e i succitati punti di base, legati alla direzione di rotazione della Terra, **pare difficile credere che gli effetti astronomici non siano un fattore determinante nella tettonica a placche.**

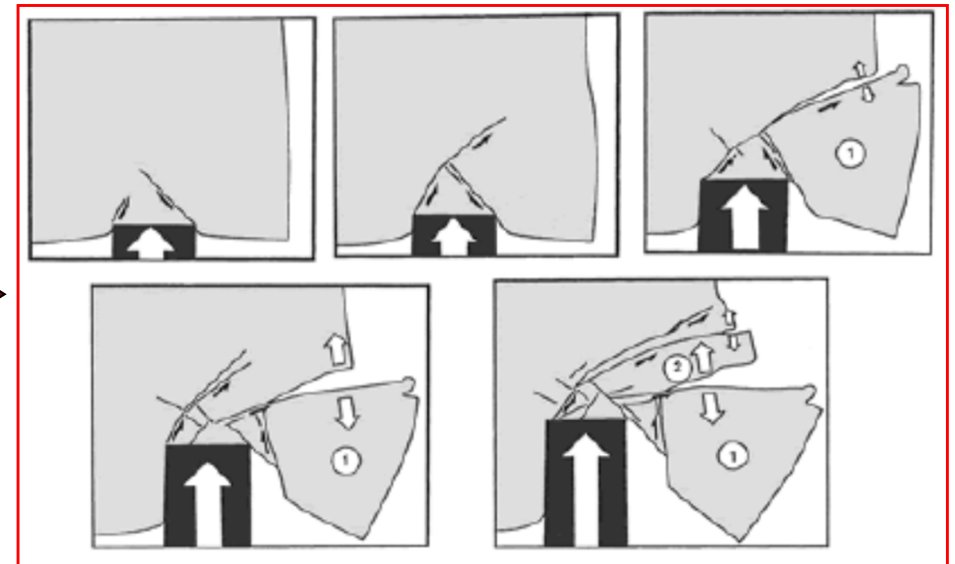
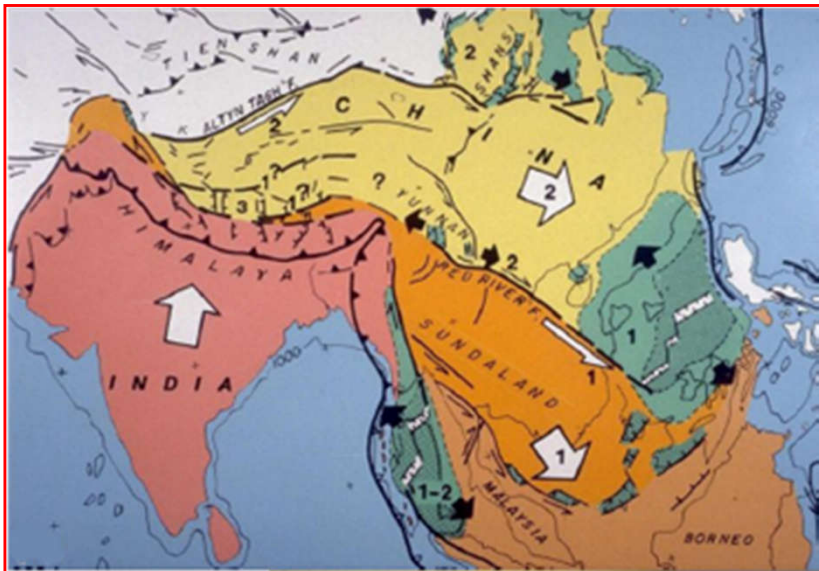
Secondo alcune teorie le diverse e cicliche oscillazioni dell'asse terrestre potrebbero condizionare direttamente questi flussi e le loro ondulazioni. Viscosità e disomogeneità dell'insieme crosta-mantello unitamente alle continue variazioni di inclinazione dell'asse potrebbero portare a questa ondulazione globale delle linee di flusso (che invece in sistemi molto meno viscosi, come nei pianeti Giove e Saturno sono paralleliformi).

✓ Dryfujące kontynenty

- C) Kolizja płyt kontynentalnych

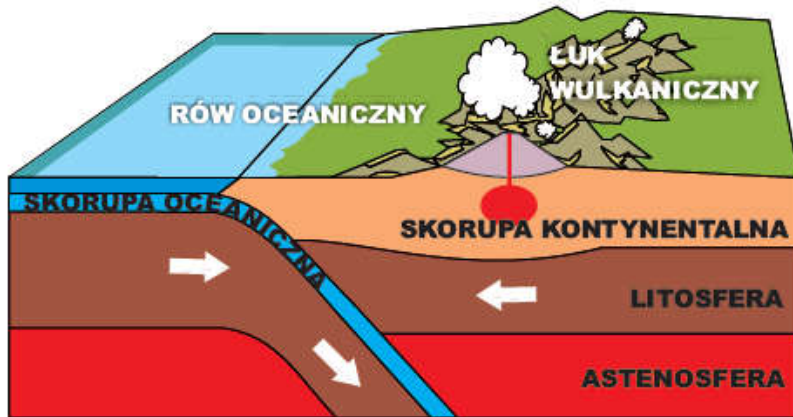

Te zderzenia „produkują” najbardziej spektakularne pasma górskie na Ziemi, takie jak Himalaje, które powstały w wyniku kolizji płyty indyjskiej i eurazjatyckiej. Inne pasma górskie powstałe w wyniku konwergencji tego typu to m.in. Alpy, Ural i Appalachy.

✓ Dryfujące kontynenty

- A) Subdukcja płyty oceanicznej i kontynentalnej

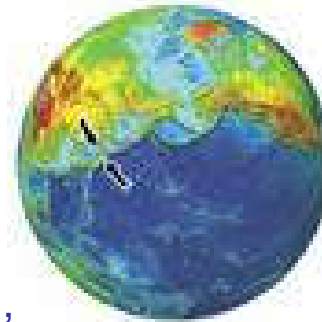
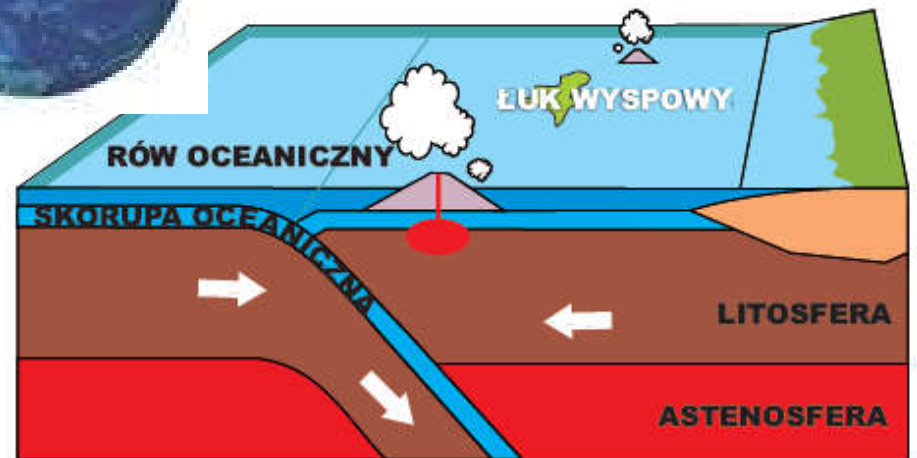
Przejawem subdukcji tego typu jest proces podsuwania się płyty Nazca pod płytę Ameryki Południowej. Strefę subdukcji wyznacza tu rów Atakamski. Osady zdarte z dolnej płyty przyłączane są do kontynentu amerykańskiego powodując ciągły wzrost jego powierzchni.

Mały kąt (20°) subdukcji powoduje, że łańcuch wulkanów jest odsunięty od wybrzeża na 100 km

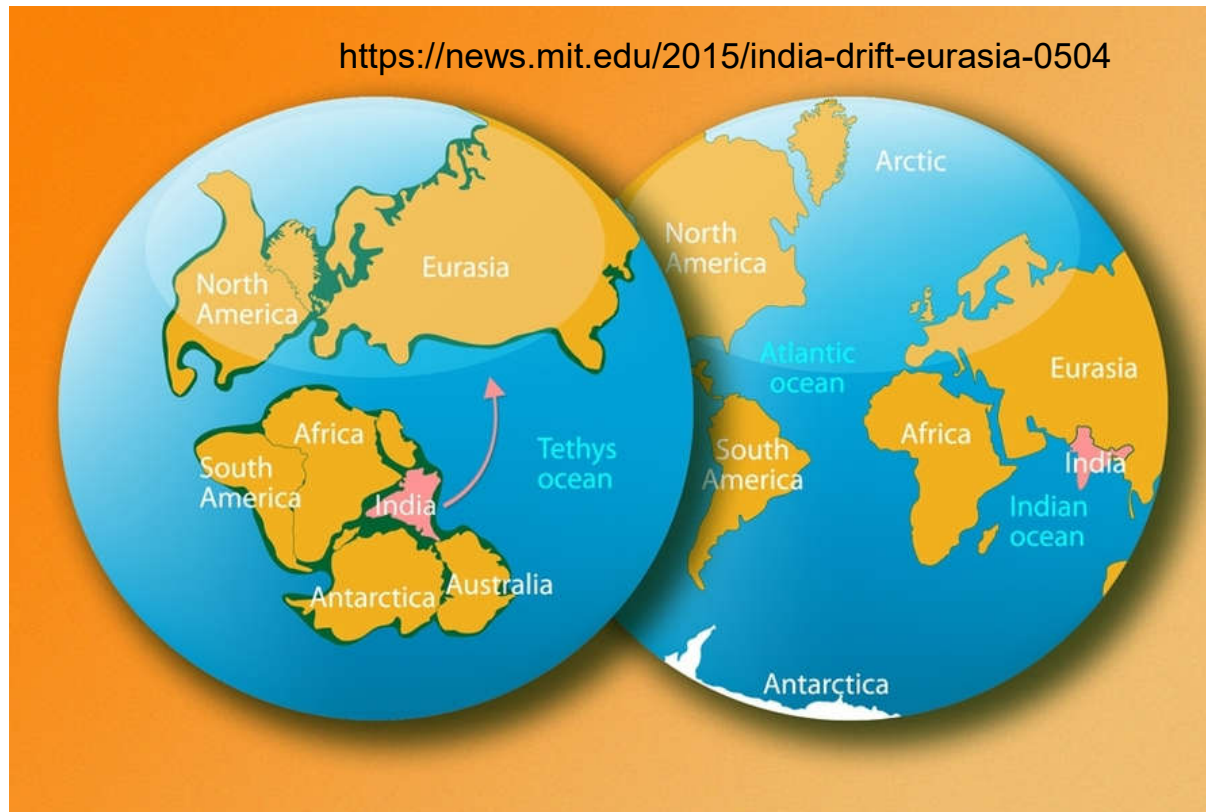

- B) Subdukcja płyt oceanicznych

Powoduje aktywność wulkaniczną podobną do tej, która występuje w konwergencji płyt oceanicznej i kontynentalnej. Różnica polega na tym, że wulkany powstają na dnie oceanu. W miarę postępu całego procesu stożki wulkaniczne „wyrastają” ponad jego powierzchnię tworząc łańcuch małych wysp wulkanicznych. Wyspy Tonga, Aleuty i Mariany są przykładem wulkanicznych łuków wysp. Wyspy znajdują się zwykle około 200 do 300 km od osi rowu.

Indie jak surfista

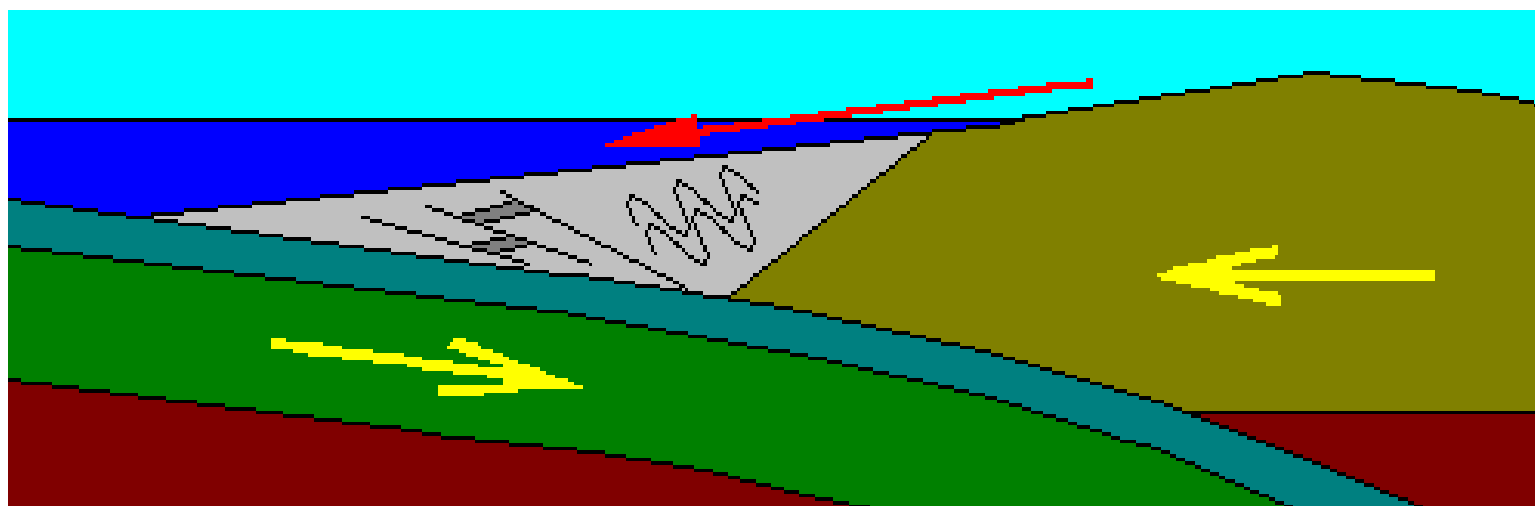
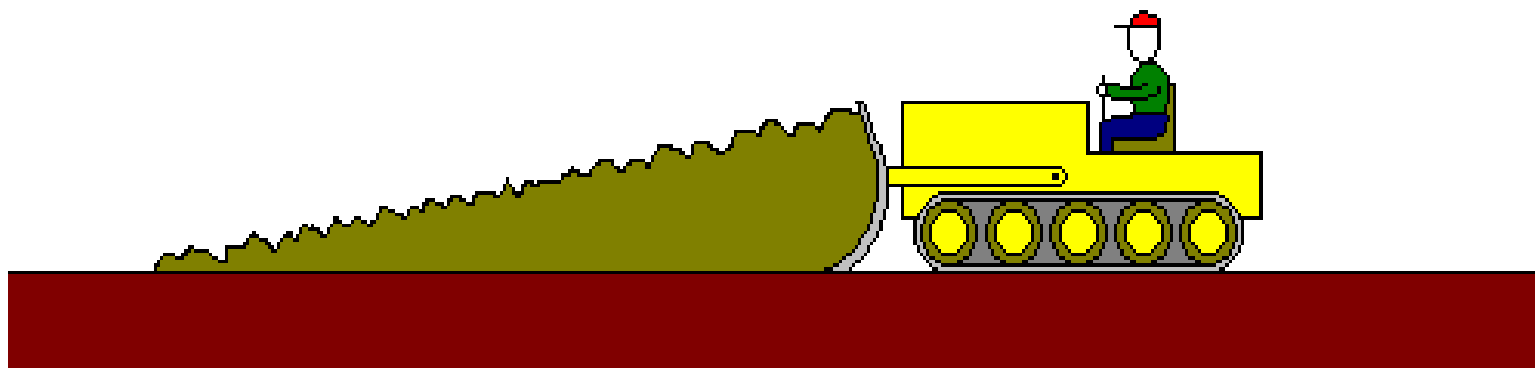

More than 140 million years ago, India was part of an immense supercontinent called Gondwana, which covered much of the Southern Hemisphere. Around **120 million years ago**, what is now India broke off and started slowly migrating north, at about 5 centimeters per year. Then, about 80 million years ago, the continent suddenly sped up, racing north at about **15 centimeters** per year — about twice as fast as the fastest modern tectonic drift. The continent collided with Eurasia about 50 million years ago, giving rise to the Himalayas.

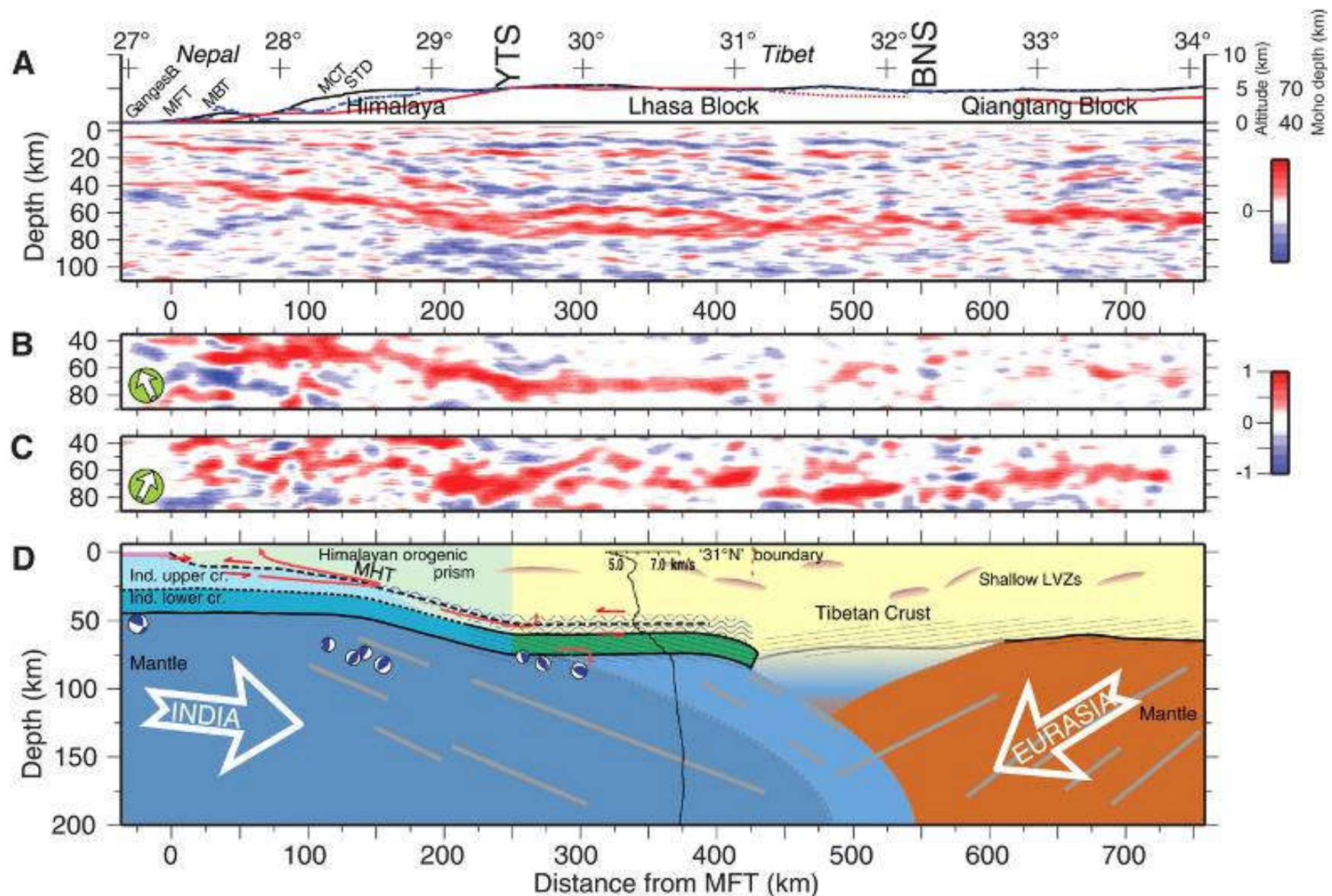
India was pulled northward by the combination of two subduction zones — regions in the Earth's mantle where the edge of one tectonic plate sinks under another plate..'

But the acceleration was due to plume of magma that welled up from the Earth's mantle. The plume created a volcanic jet of material underneath India, which the subcontinent could effectively “surf” at high speed..

Powstawanie łańcuchów górskich wskutek subdukcji płyt: Himalaje i Tybet

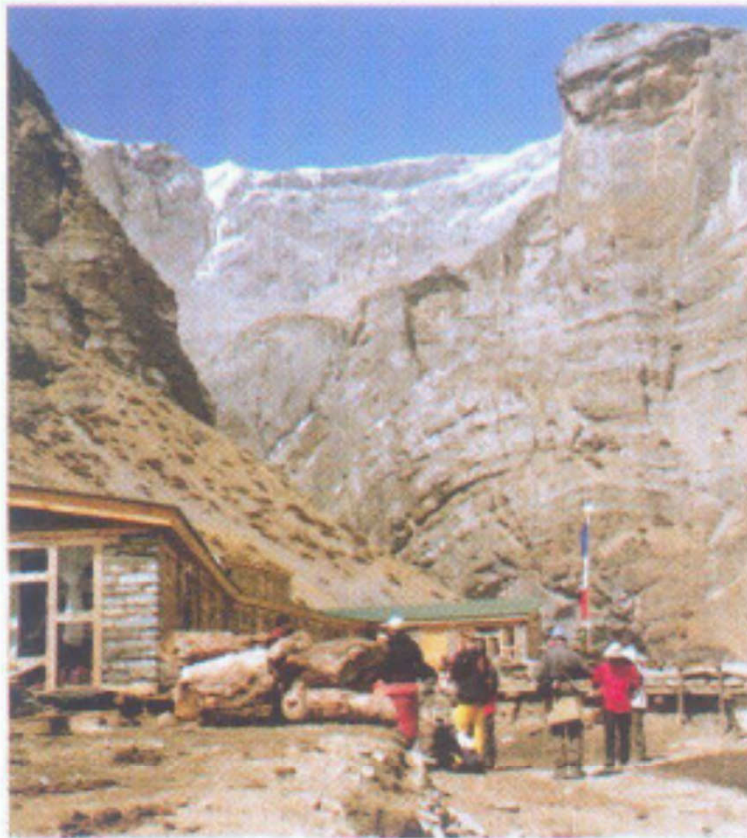

Subdukcja płyt kontynentalnych

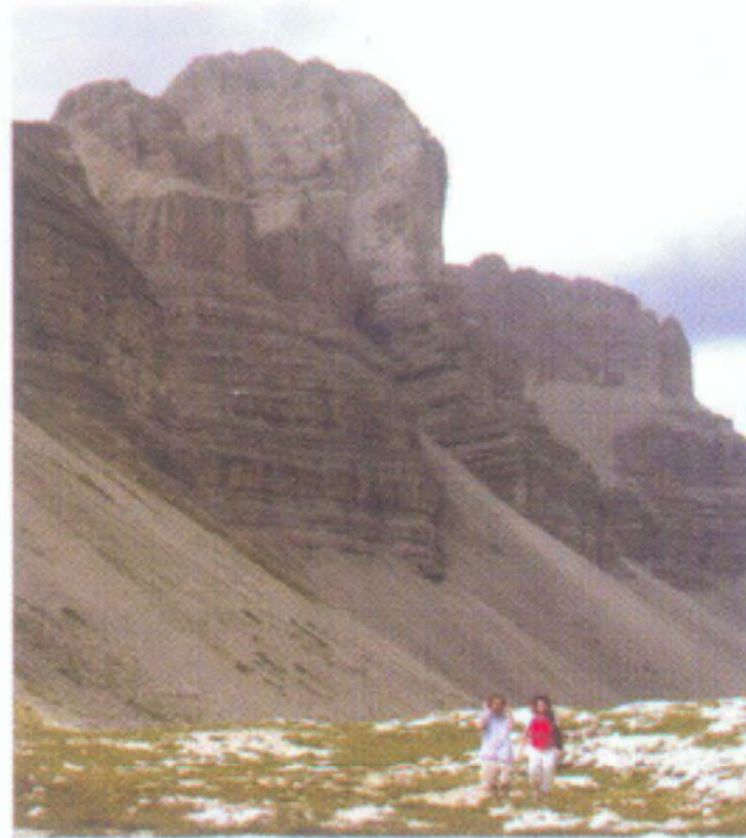

Subdukcja Indii pod Euroazję (14 cm/ rok) :Himalaje, zbadane z dokładnością do kilku km

Przykład: subdukcja płyt kontynentalnych

Fot. 2. Himalaje składają się m.in. ze skał wapiennych, zdrapanych w postaci grubego słoja skał osadowych z płyty indyjskiej (fot. J. Karwowski)

Fot. 3. Dolomity di Brenta, centralne pasmo Alp to grube, kilkukilometrowe pokłady wapieni, podobnie jak Himalaje zdrapane z innej płyty – najpierw oceanicznej, a później wynurzonej (Passo Grosté, 2442 m n.p.m. (fot. M. Karwasz)

Indie uderzyły w Azję, a półwysep włoski w Europę: Himalaje przypominają Alpy (Karwasz, Chojnacka)

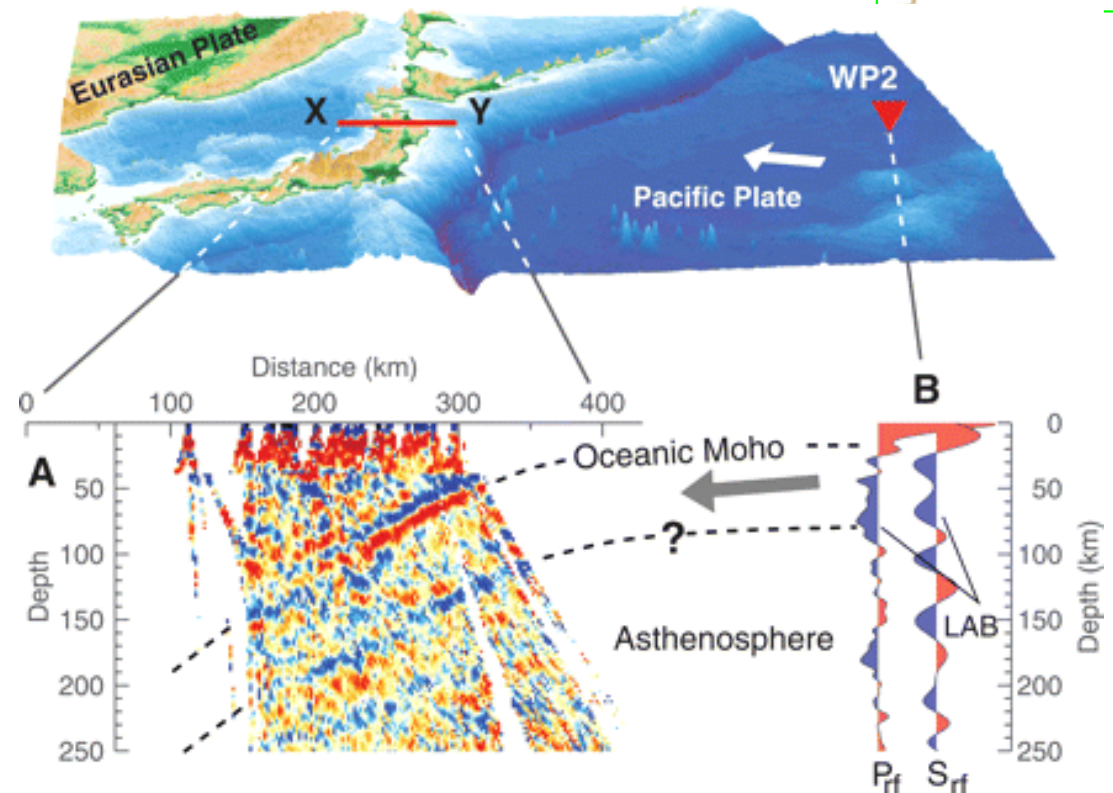
Subdukcja płyty oceanicznej pod kontynentalną: Japonia

Zatoka Matsushima: wapienne wysepki

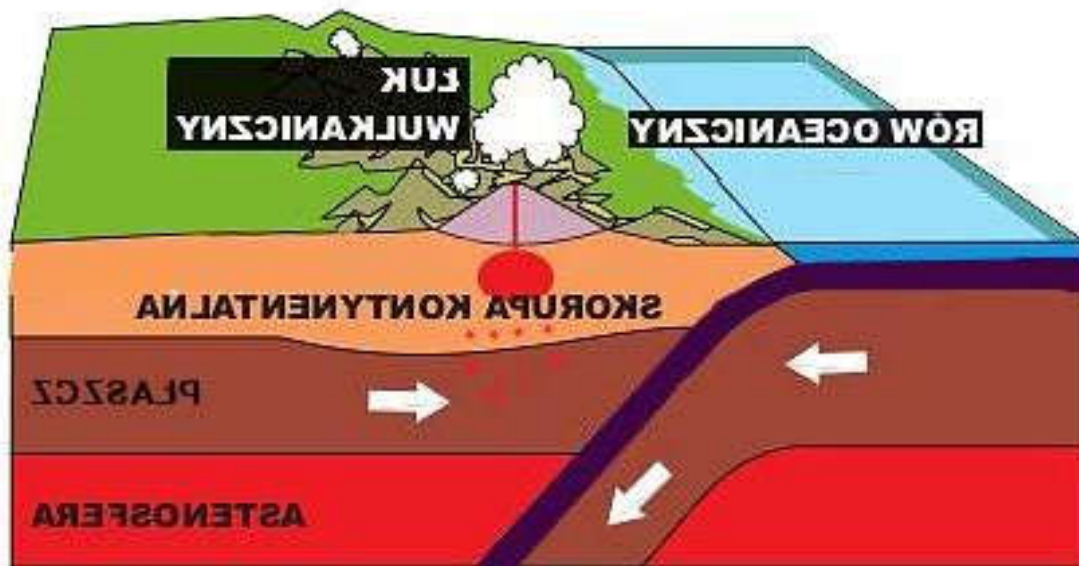
Wulkan Kagoshima na południu Japonii

Płyta oceaniczna wpada (ze wschodu na zachód) pod dużym kątem (45°) pod płytę kontynentalną

W wyniku procesu subdukcji za rowem oceanicznym powstają łuki wyspowe lub wulkaniczne łańcuchy górskie. Przykładem jest łańcuch Wysp Japońskich.

Zderzające się płyty: oceaniczne i kontynentalne w ruchu na zachód (Japonia)

Japonia

Płyta pacyficzna przesuwa się na zachód

Kąt subdukcji: 45°

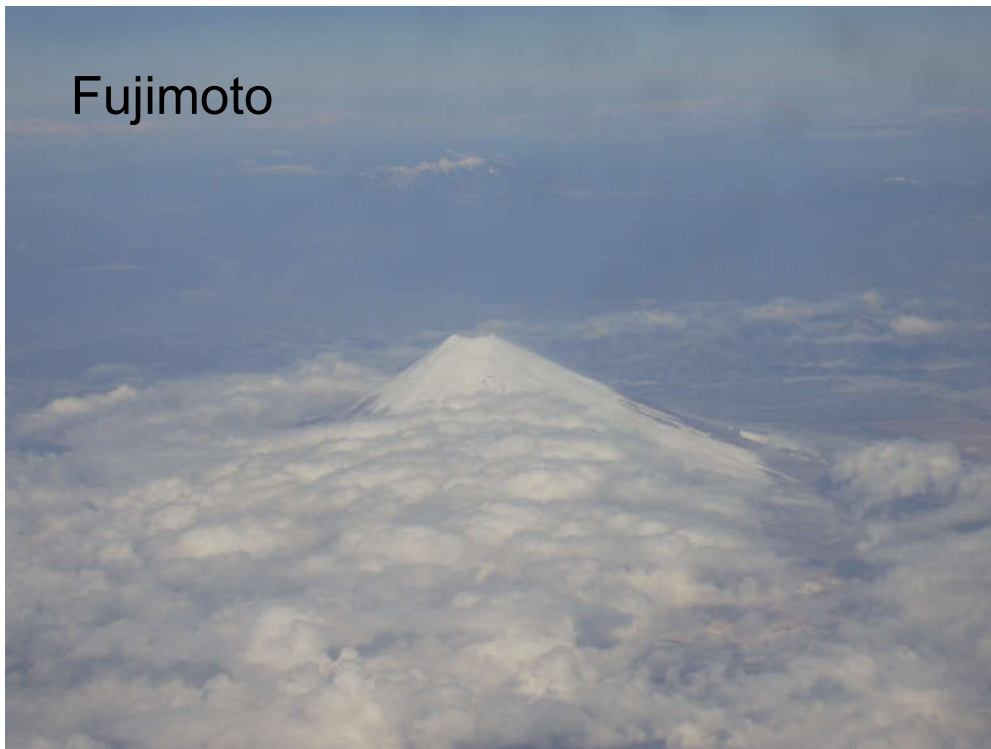
Wulkany w pobliżu wybrzeża

Due fogli di carta in collisione

Foto: Maria Karwasz

Fujimoto

Matsushima

Siberia

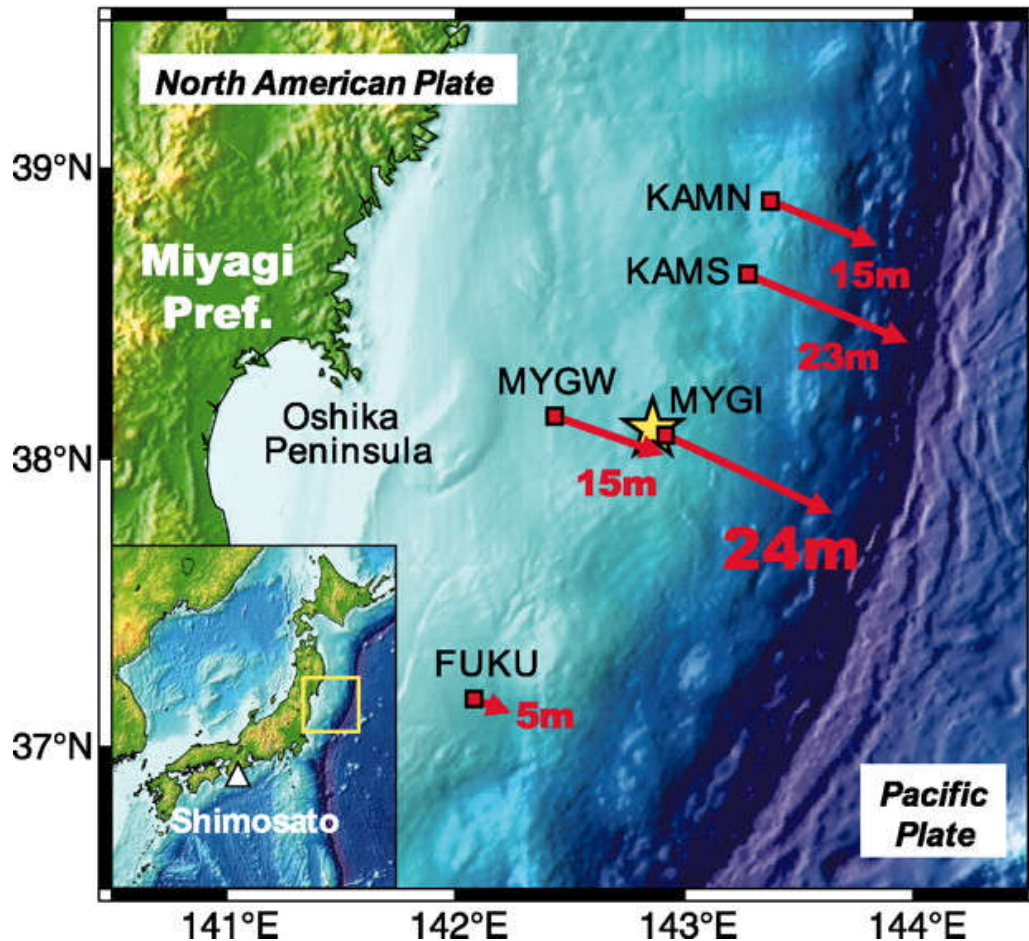

Foto: Maria Karwasz

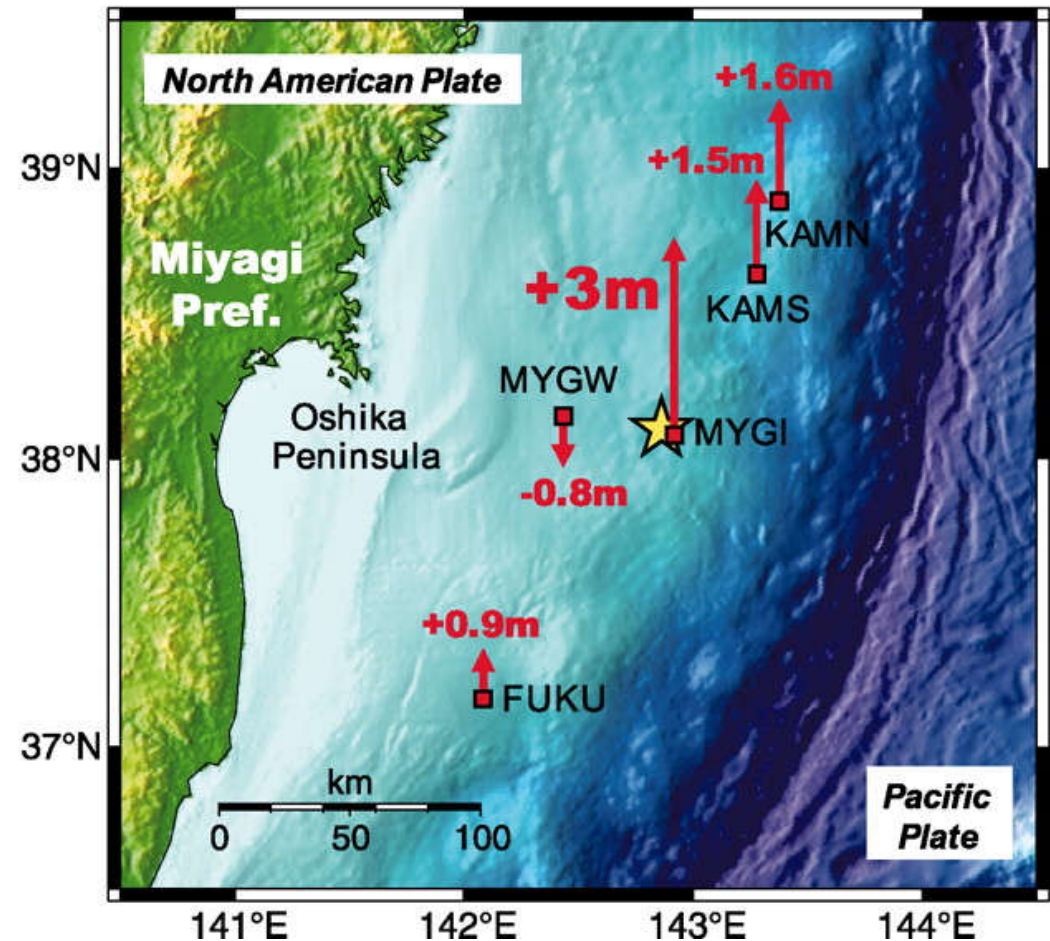

Tohoku earthquake (12.03.2011)

A Horizontal displacements

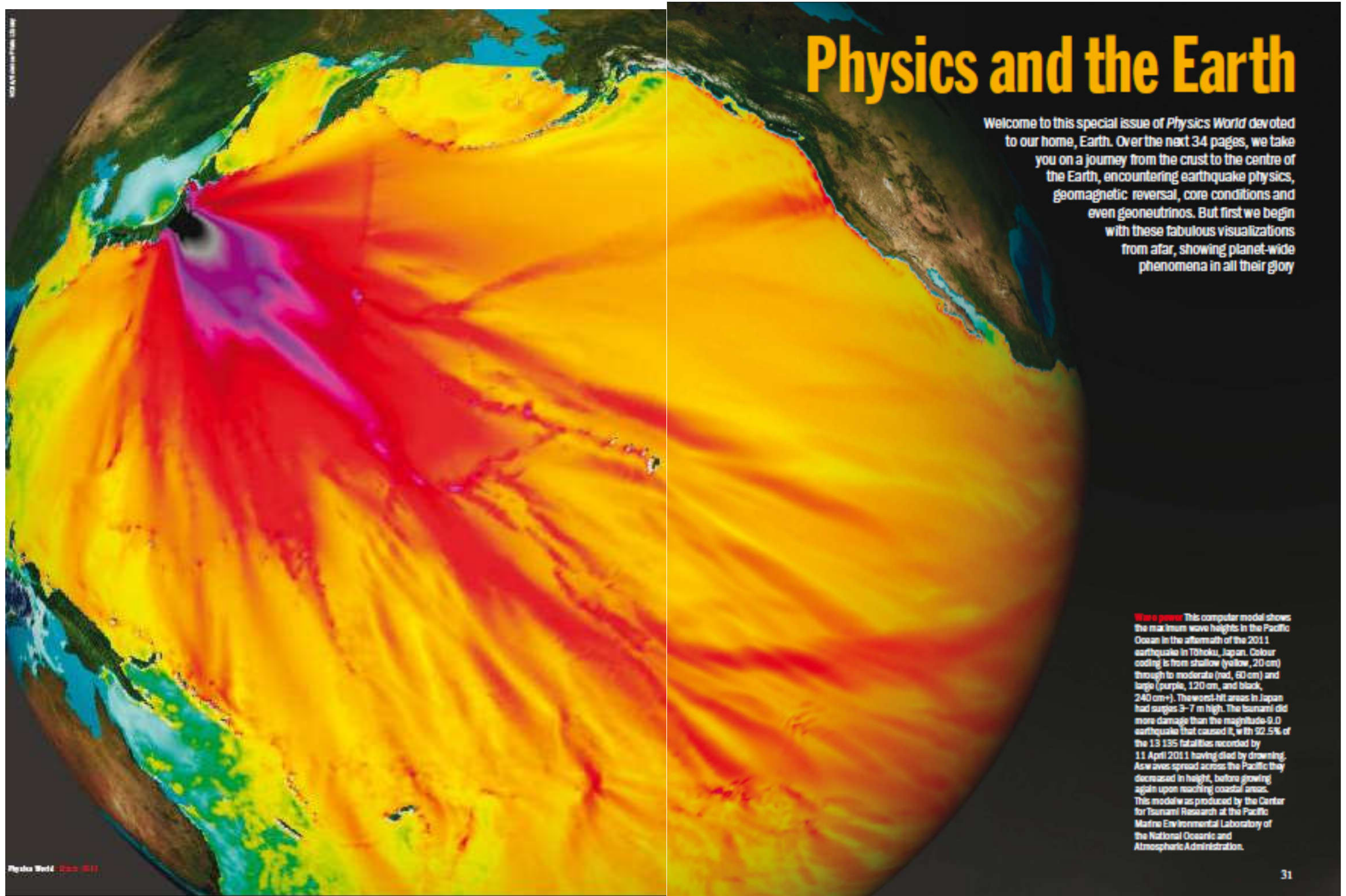

B Vertical displacements

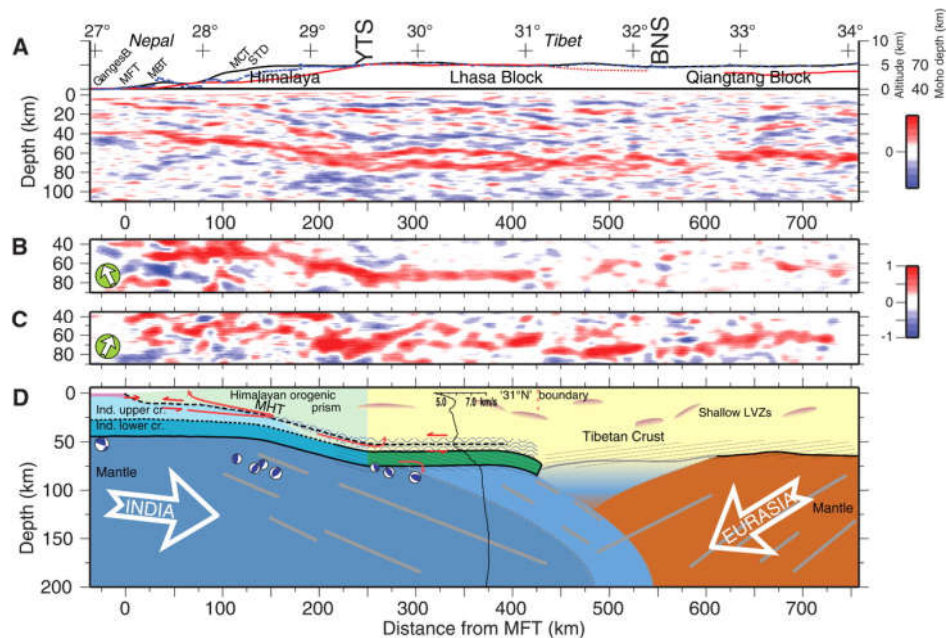
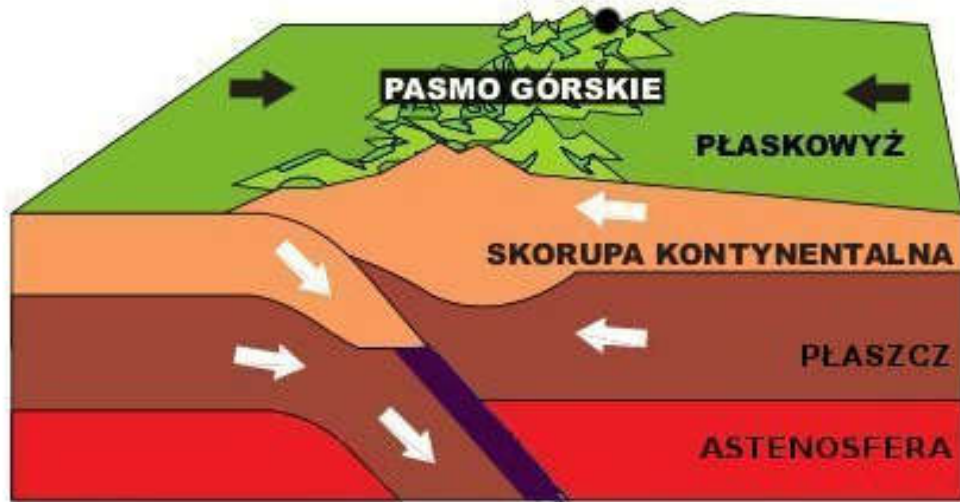
The moment magnitude (M_w) = 9.0 2011 Tohoku-Oki mega-thrust earthquake occurred off the coast of northeastern Japan. Combining Global Positioning System (GPS) and acoustic data, we detected very large sea-floor movements associated with this event directly above the focal region. An area with more than 20 meters of horizontal displacement, that is, four times larger than those detected on land, stretches several tens of kilometers long along the trench; the largest amount reaches about 24 meters toward east-southeast just above the hypocenter. Furthermore, nearly 3 meters of vertical uplift occurred, contrary to observed terrestrial subsidence.

<https://www.science.org/doi/full/10.1126/science.1207401>

Fala tsunami po trzęsieniu ziemi Tohoku u wybrzeży Japonii 11.03.2011
9,0 (!) w skali Richtera (trzecie najsilniejsze w historii ludzkości): 20 tys. ofiar
Napężenie między dwoma płytami akumulowało się przez 800 lat

Zderzające się płyty: kontynentalna vs kontynentalna (Himalaje i Alpy)

John Nábelek, et al. Science **325**, 1371 (2009);

Foto: J. Karwowski, M. Karwasz, M. Visintainer

Placche in collisione: oceanica vs continentale in moto a ovest (Giappone)

Giappone

La placca pacifica si muove a ovest

Angolo di subduzione: 45°

Vulcani vicini alla costa

Due fogli di carta in collisione

Kagoshima: vulcano

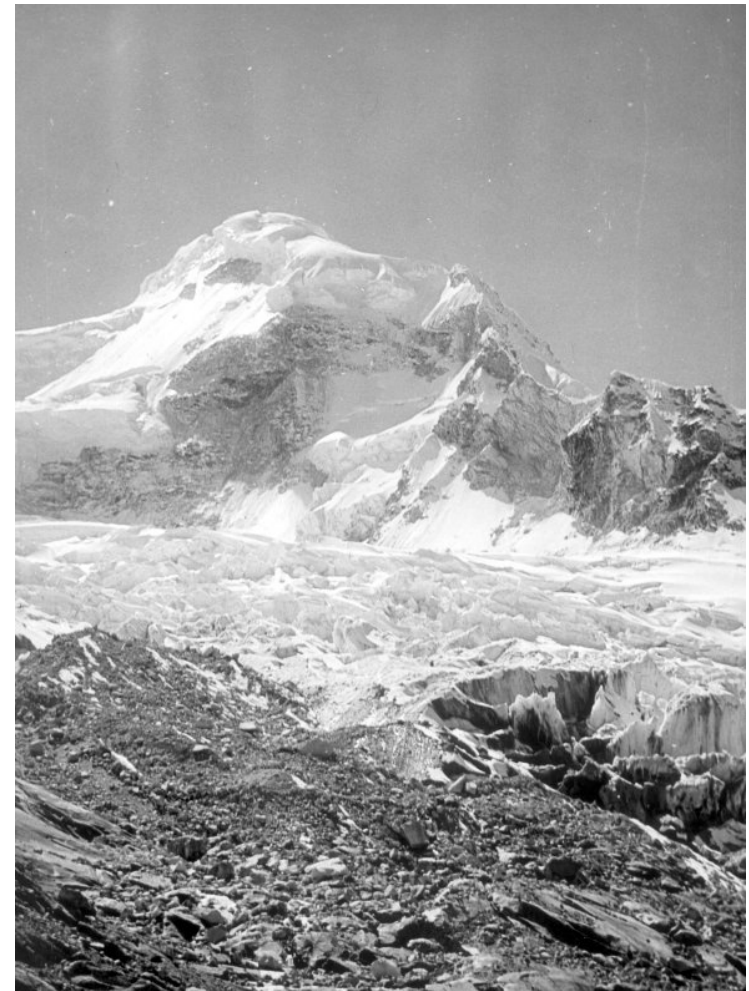
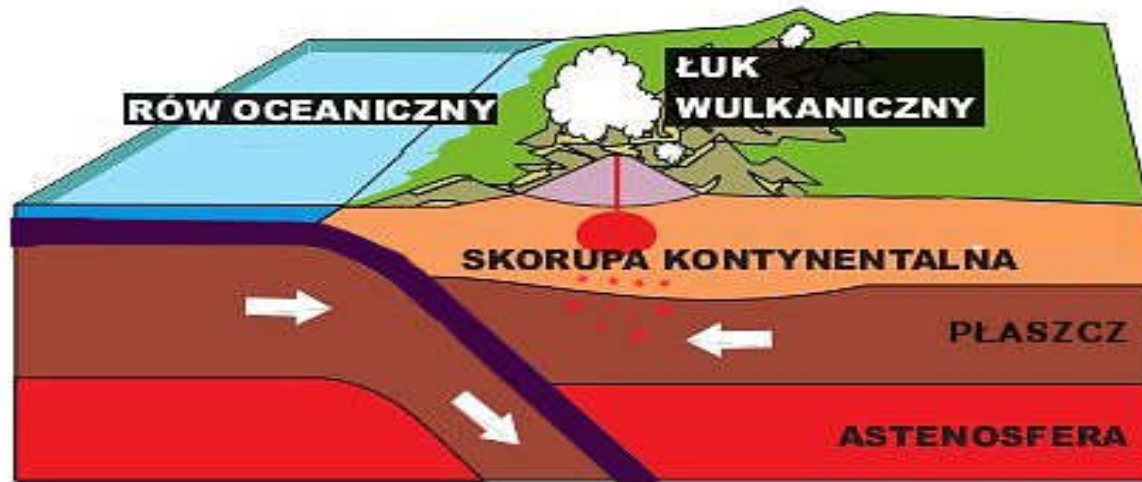
Matsushima:
archipelago calcareo

Sendai. Lago vulcanico

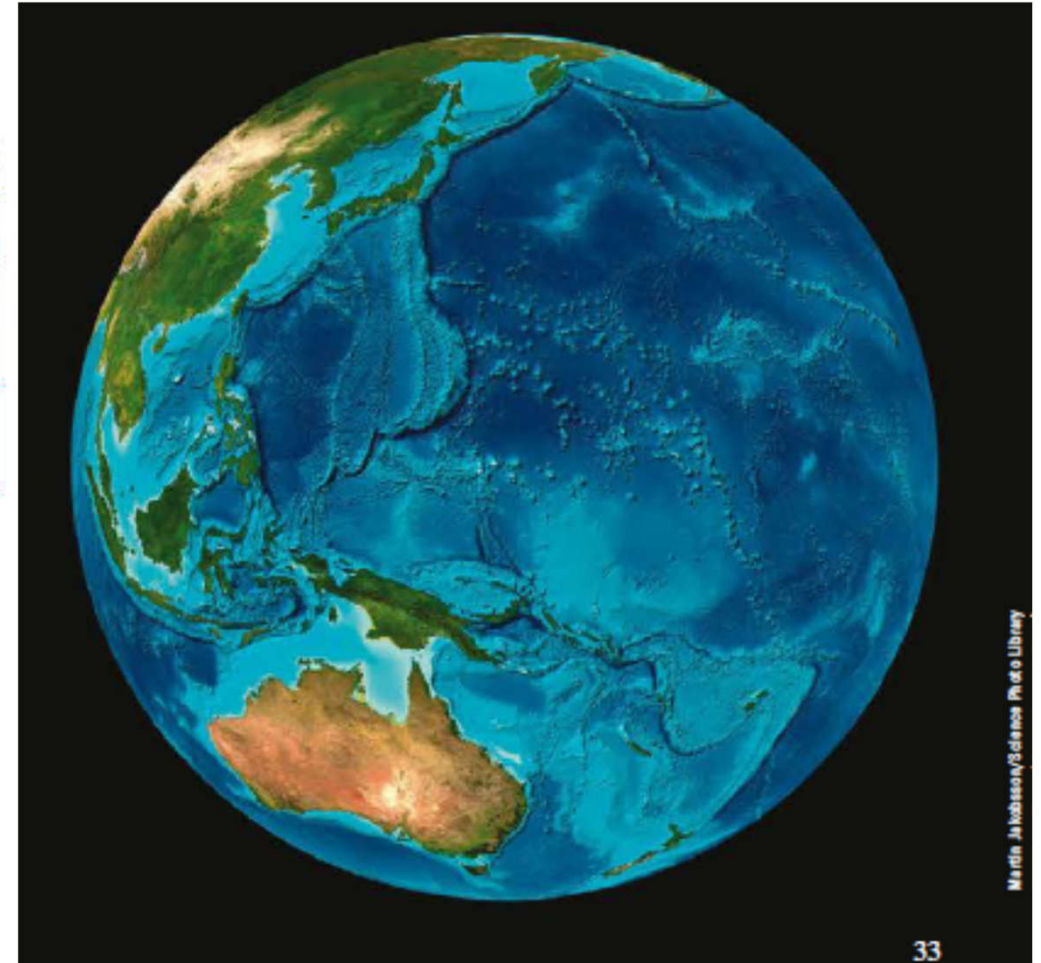
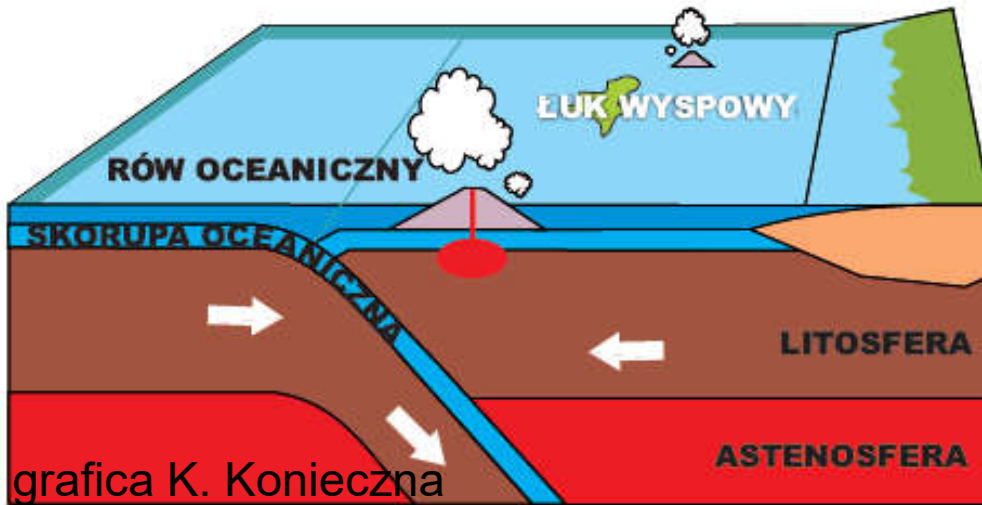
Foto: Maria Karwasz

Placche in collisione: oceanica vs continentale in moto a Est

Ande (7 mila metri)
Angolo di subduzione: 15-25°
Vulcani a 100 km dalla costa

Placche in collisione: oceanica vs oceanica (Isole Marianna)

Physics World, no 3. (2012)

https://it.wikipedia.org/wiki/Isole_Marianne

Subdukcja z zachodu na wschód: Andy

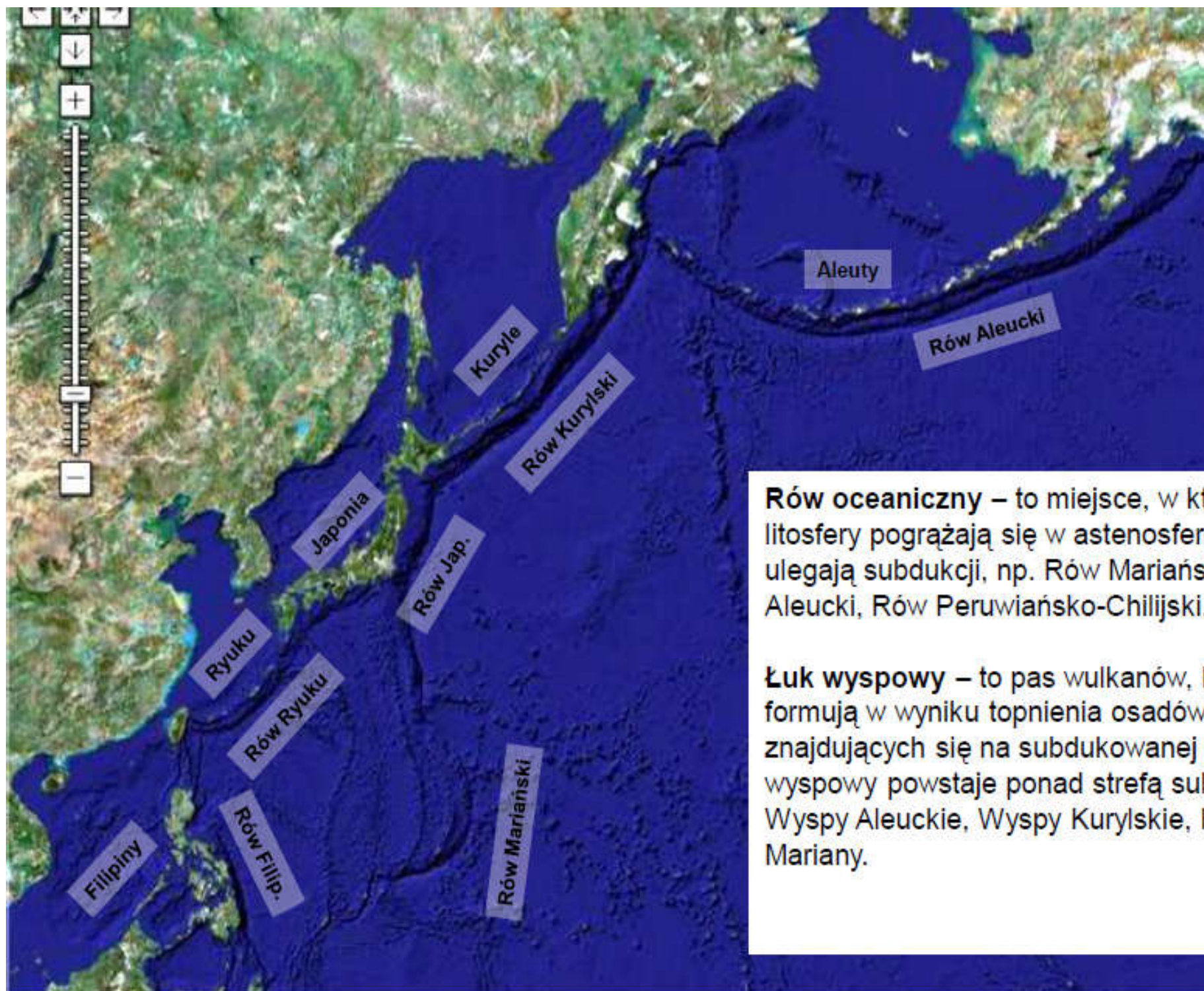
Foto: dr J. Zaremba

Płyta oceaniczna, z zachodu, wpada pod płytę kontynentalną, pod kątem 25-35°.

Pas wulkanów tworzy się 80-100 km od wybrzeża

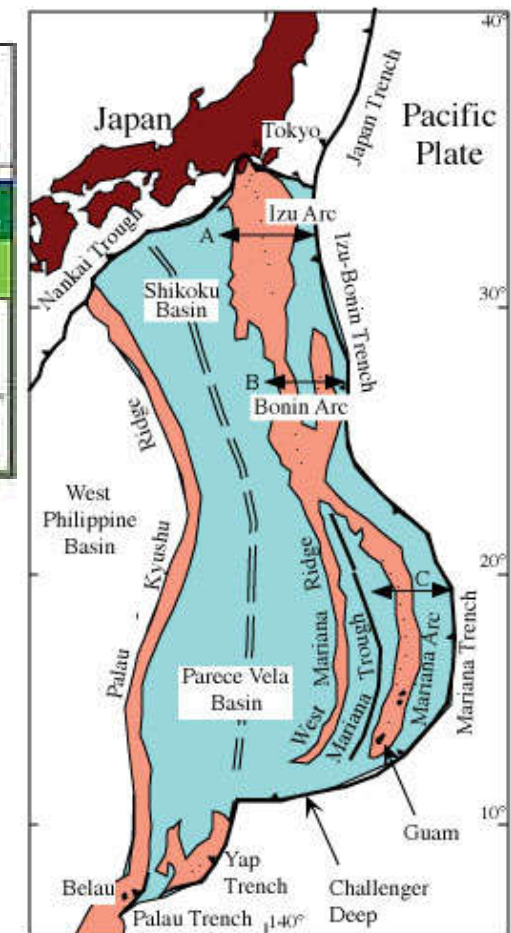
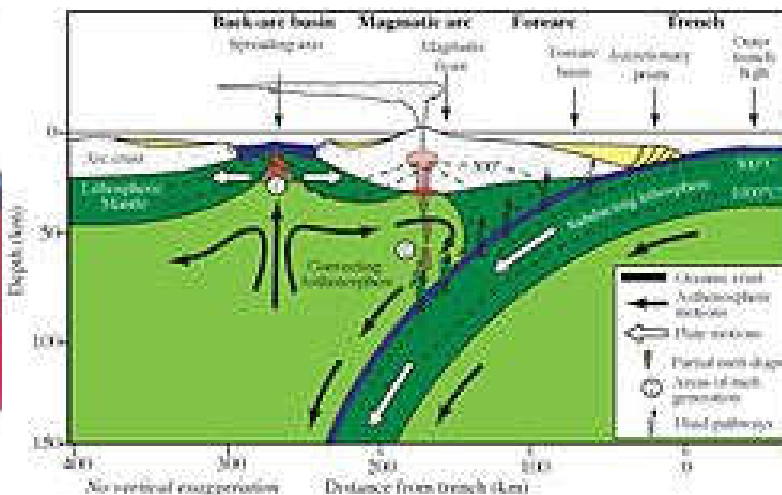
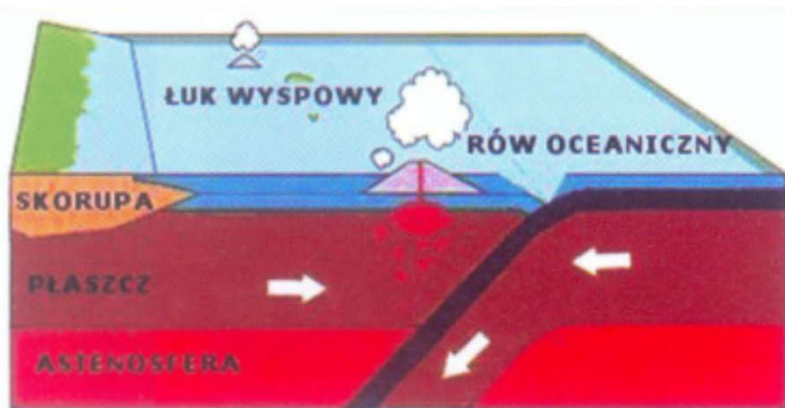

Rów oceaniczny – to miejsce, w którym płyty litosfery pogrążają się w astenosferę czyli ulegają subdukcji, np. Rów Mariański, Rów Aleucki, Rów Peruwiańsko-Chilijski.

Łuk wyspowy – to pas wulkanów, które formują w wyniku topnienia osadów znajdujących się na subdukowanej płycie. wyspowy powstaje ponad strefą subdukcji Wyspy Aleuckie, Wyspy Kurylskie, Filipiny, Mariany.

Subdukcja dwóch płyt oceanicznych

→ *typ mariański* – w tym przypadku kra oceaniczna wciągana jest pod inną krę oceaniczną: w strefie zderzenia powstaje rów, głęboki nawet na 10 km (Kurylski, Mariański itd.).

J. Chojnacka, G. Karwasz, *Geografia w Szkole*,

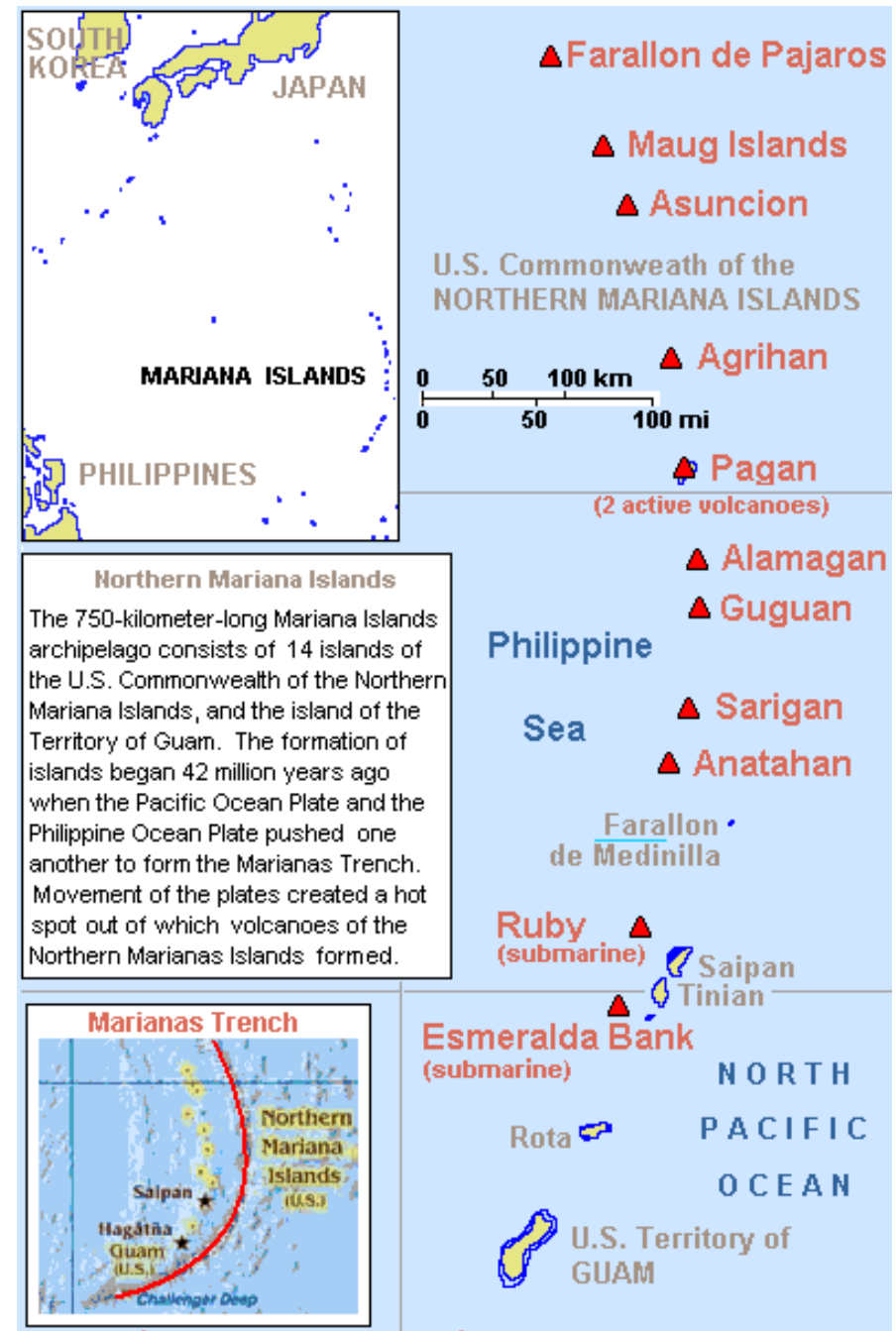
Układ łukowy Izu-Bonin-Marianna powstał w wyniku subdukcji płyty zachodniego Pacyfiku: młodszą litosferę na północy i starszą litosferą na południu, w tym najstarszą (~170 milionów lat) skorupą oceaniczną.

Tempo subdukcji waha się od ~2 cm rocznie na południu do 6 cm na północy.

https://en.wikipedia.org/wiki/Izu%E2%80%93Bonin%E2%80%93Mariana_Arc

 IBM arc system basins IBM arc ridges
 Active Spreading Ridge Extinct Spreading Ridge

Wyspy Mariańskie

toccando il fondo alla profondità di 10 924 m

Wikid77 - Derived by cropping US Government (USGS)

map: http://vulcan.wr.usgs.gov/Images/Gif/MarianIslands/Maps/map_mariana_islands_volcanoes.gif

https://it.wikipedia.org/wiki/Isole_Marianne#/media/File:Rota_Island_in_the_Commonwealth_of_Northern_Mariana_Islands.jpg

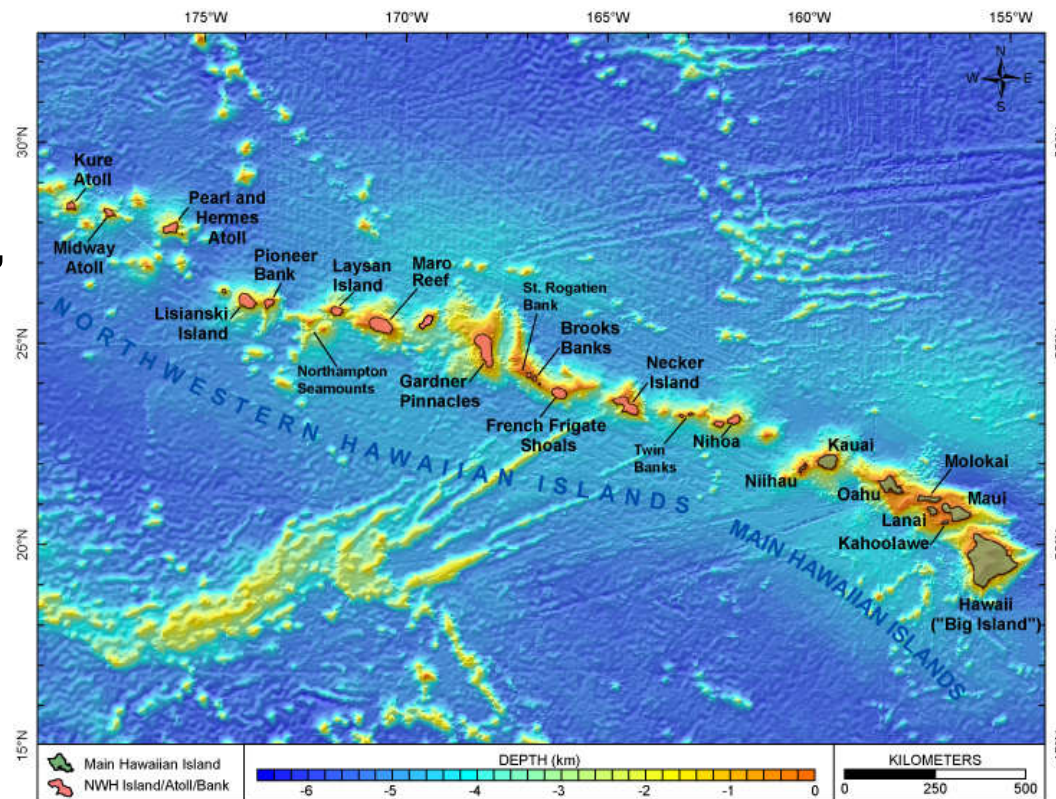
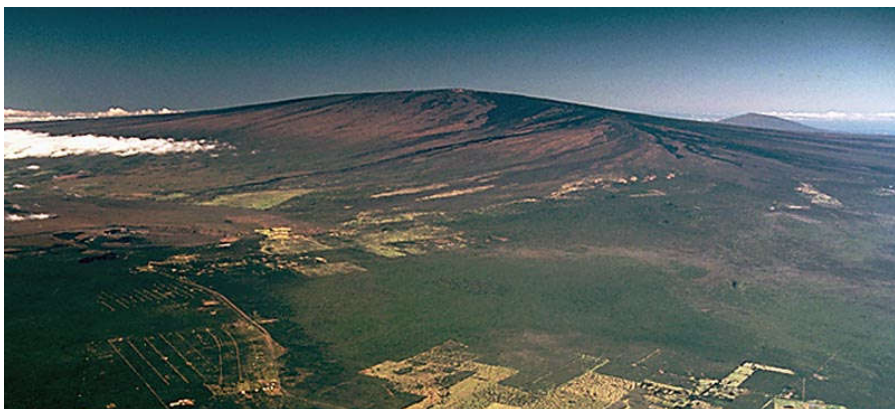
<https://www.travel365.it/isole-marianne-cosa-vedere-periodo-migliore.htm>

Wulkaniczna „świeczka”

→ Wyspy Hawajskie mają pod spodem wędrującą świeczkę, które „wypala” poszczególne wulkany

Największy wulkan tarczowy, Mauna Loa, wybuchł ponownie w 2022

29 listopada 2022, Business Insider

https://www.soest.hawaii.edu/pibhmc/NWHI_images/NWHI.jpg

Mauna Loa. Foto: Handout / US Geological Survey / AFP / East News

Obracające się płyty

Między Scyllą a Charybdą, czyli o Homerze i wulkanach

Epicentrum trzęsienia ziemi z 1908 roku było umiejscowione dokładnie między przylądkiem Scylli i Charybdy, jakby dwie tektoniczne kry zawadziły o siebie narożnikami. Źródło: http://it.wikipedia.org/wiki/Terremoto_di_Messina_del_1908

Płyta włoska (apenińska) oddzieliła się od Afryki (dzisiejsza Tunezja): dryfując na północ i kręcąc się w lewo uderzyła 20 mln lat temu w Europę, powodując wypiętrzenie się Alp.

Sycylia kręci się w prawo, jak piłka podkręcona butem piłkarza: wzajemna rotacja jest powodem trzęsień Ziemi. To w Messynie w. 1903 r. pochłonęło 80 tys. ofiar.

✓ Rozsuwające się kontynenty

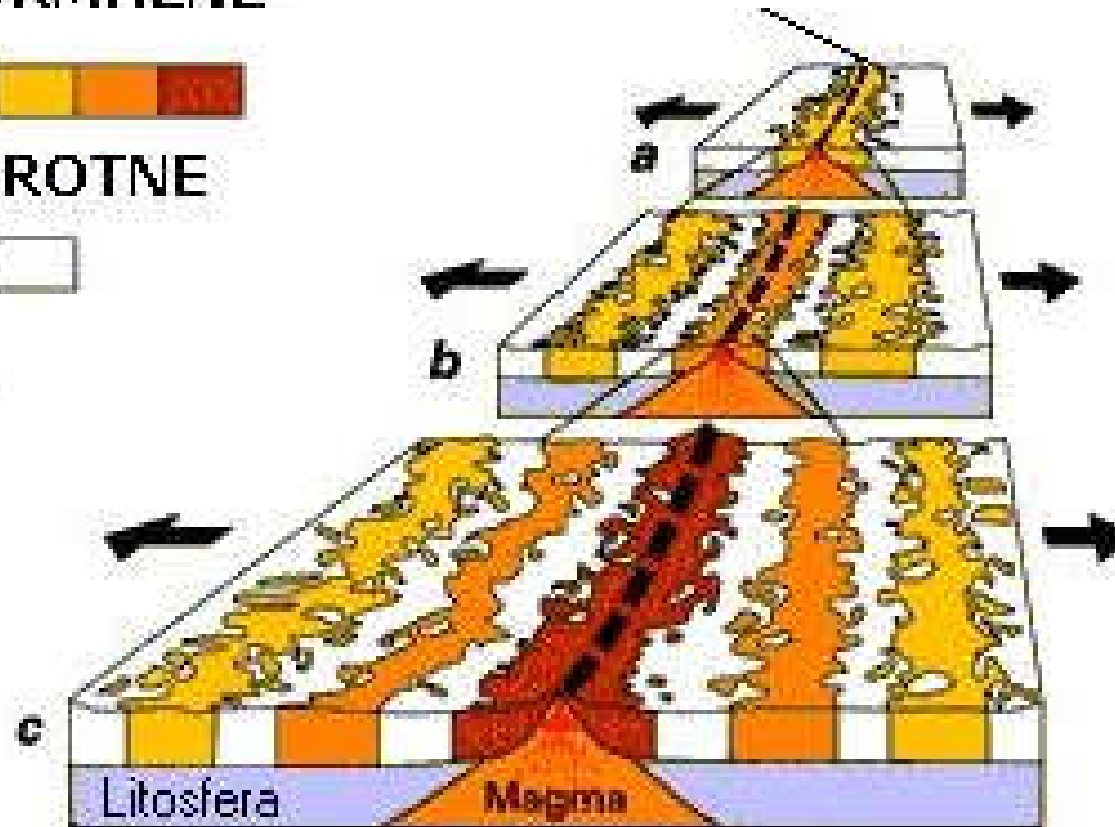
NAMAGNESOWANIE
NORMALNE

ODWROTNE

RYFT

Rozsuwanie się płyt amerykańskiej i Afrykańsko-Europejskiej powoduje powstanie „szwu” wzdłuż Atlantyku: ciągle z tych rejonów wypływa lava: **10 cm/ rok**
Badając kierunek namagnesowania bazaltów, potrafimy wywnioskować o kierunku pola magnetycznego w przeszłości

Islandia, 21/11/2024

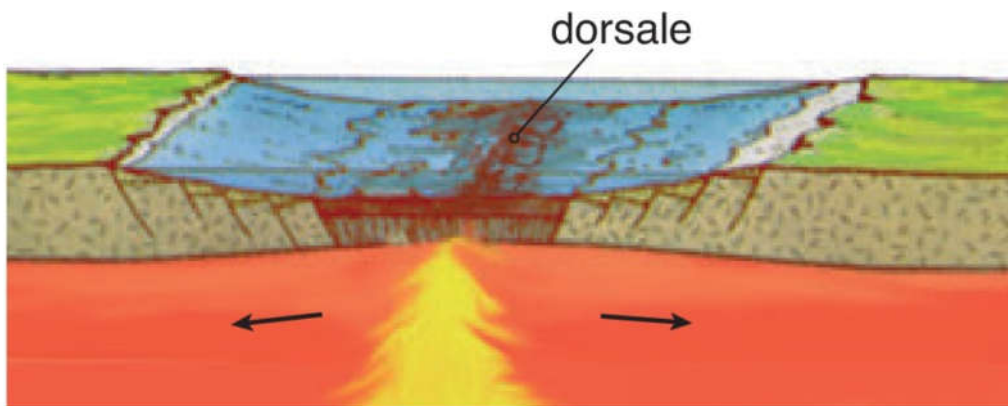
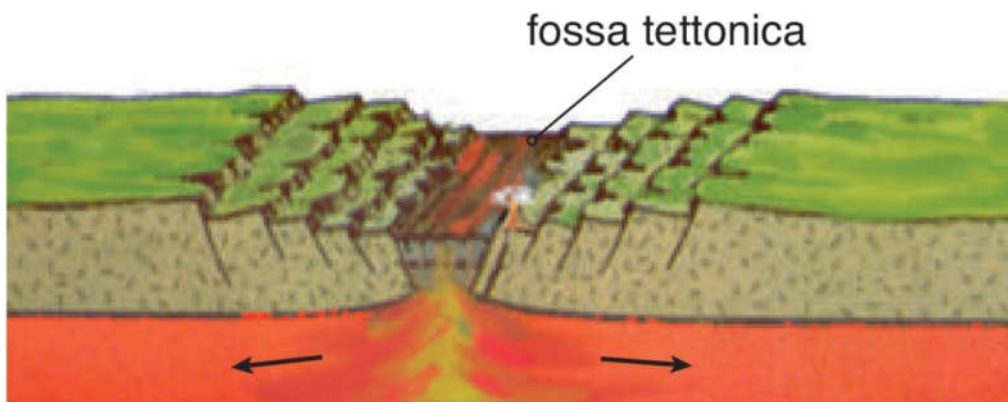
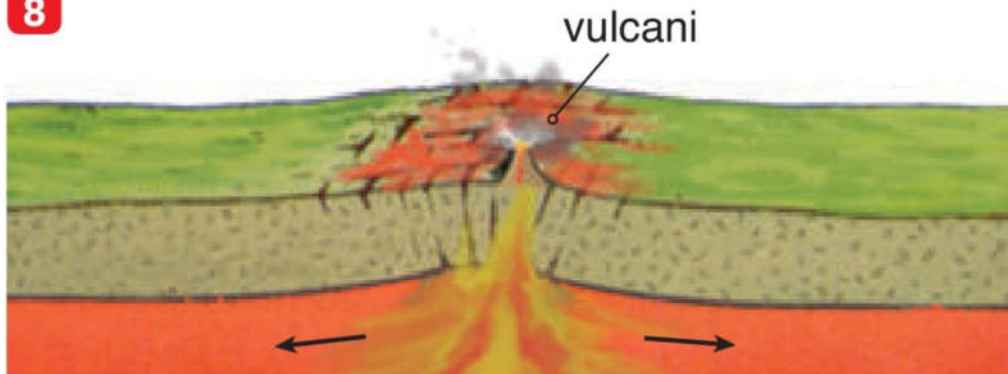
Islandia, wybuch wulkanu, 21 listopada 2024 r.
© Fot. REUTERS/Civil Protection Of Iceland

To tzw. wybuch szczelinowy: To znaczy, że nie wytworzył się stożek z kraterem, a lava wydobywa się z pęknięcia w ziemi. To pęknięcie- szczelina erupcyjna - ma około 3 km długości. Według islandzkiej służby meteorologicznej tuż po 2:00 w nocy przestało się powiększać i nic nie wskazuje na to, by aktywność wulkanu [?LinkID=286759](#) ąć. Jak zauważają islandzcy eksperci, tym, co się wyróżnia, jest to, że

Kontynenty się rozsuwają

Foto M. Karwasz

8

Monti Sinai (Mar Rosso)

Kontynenty się oddalają od siebie, a „blizna” się poszerza

Rozsuwanie się płyt: pasma granitowe

www.preteristarchive.com

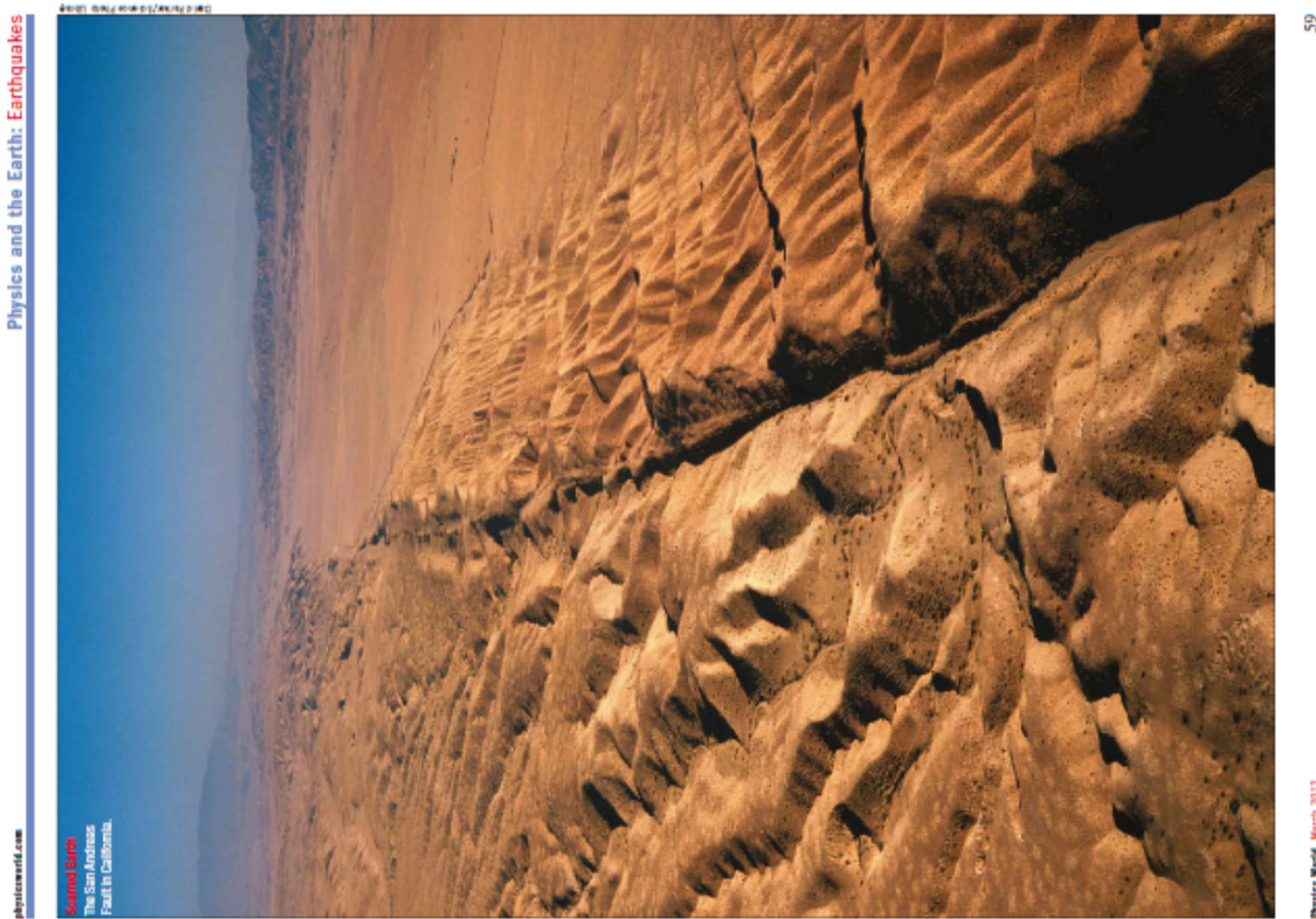
Półwysep Synaj (foto M. Karwasz)

Rozsuwanie się płyt: pasma granitowe

Alpy Australijskie – wiek około 200 mln lat (foto Maria Karwasz 2006)

✓ Uskok św. Andrzeja, Kalifornia

Physics and the Earth: Earthquakes

physicsworld.com

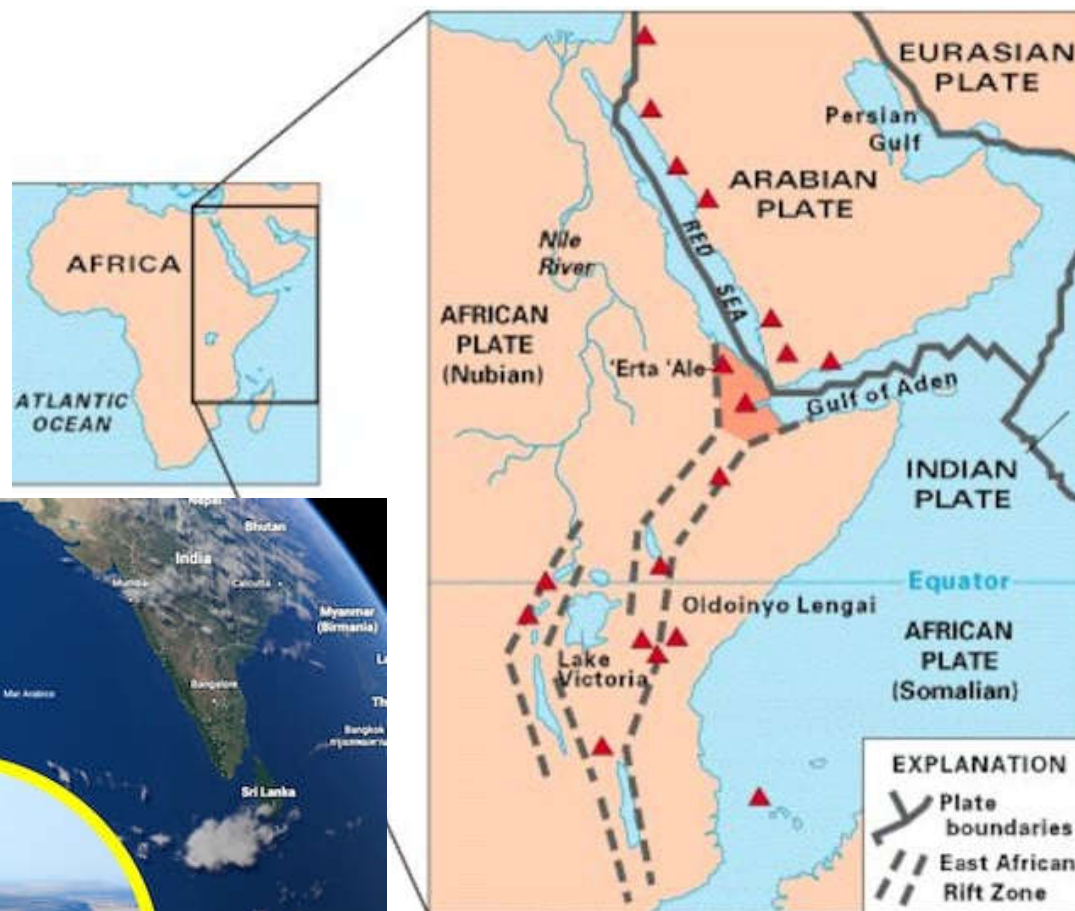
Scanned Earth
The San Andreas
Fault in California.

Physics World March 2012

59

W wielu miejscach, jak np. w Kaliforni, obserwujemy ruchy mniejszych płyt

Afryka dzieli się na dwie części

<https://www.geopop.it/un-nuovo-oceano-dividera-in-due-lafrica-quando-e-come-succedera/>
<https://www.youtube.com/watch?v=iAkYFXqH5s4>

Do zapamiętania

- Bilans energetyczny Ziemi, jako bryły: ile ze stygnięcia, ile z rozpadów promieniotwórczych (jakich), w porównaniu z produkcją energii elektrycznej
- Rodzaje fal sejsmicznych
- Struktura wewnętrzna Ziemi – warstwy i ich grubości
- Cykle „pływania” płyt tektonicznych – wybrany przykład konfiguracji w historii Ziemi lub w jej przyszłości
- Wiek Ziemi, i z czego został określony
- Rodzaje subdukcji płyt tektonicznych i wynikające z nich krajobrazy (=kompetencja turystyczna)

Jedna płyty tektoniczne się zapadają, inne wznoszą
Powstają przy tym przepiękne krajobrazy, jak te wapienne Dolomity
widziane z drogi do Madonna di Campiglio (Trento, Włochy)
Foto Maria Karwasz, 2014

Dryf kontynentów: bardzo prosty

Płyty tektoniczne Ziemi
to takie większe
lodowe kry:
niektóre lżejsze i grubsze
inne ciężkie i cienkie.
A że są duże, to pływają
powoli – raz na 300 mln lat!

Gdzie się zderzą – powstają
pasma górskie.

Fot. 5. Tektonika płyt kontynentalnych i oceanicznych pływających po astenosferze przypomina „tektonikę” kry lodowej. Kry z lżejszego materiału (a śniegu na wierzchu) są wyższe, ale też głębiej zanurzone; kry z wody morskiej (trzy małe widoczne w przerębli z kaczkami) są ciężkie i ledwie wystają nad powierzchnię wody. Kry zderzają się i nawarstwiają (fot. M. Karwasz)

so, the vertical structure is getting quite complex...

